T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

REKABET GÜCÜ AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

RITVAN ISMAIL

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ EMEL YILDIZ

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rıtvan ISMAİL tarafından hazırlanan Rekabet Gücü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırılmalı Analizi Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca **10.06.2019** günü saat **10:00** 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.Kabul Edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Dr.Öğr. Üyesi Emel YILDIZ	Kabul Edilmesine	
Doç.Dr.İlknur KUMKALE	Kabul Edilmesine	
Dr.Öğr.Üyesi Serdar CANBAZ	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10255605
Yazar Adı / Soyadı	RITVAN ISMAIL
T.C.Kimlik No	99871072384
Telefon	5052705151
E-Posta	ridvanismail@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Rekabet Gücü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırmalı Analizi
Tezin Tercümesi	The Comparative Analysis of the Regional Development Agencies of European Union and Turkey in terms of the Competitiveness
Konu	İşletme = Business Administration
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İşletme Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	112
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ EMEL YILDIZ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	AB, AB Bölgesel Kalkınma Politikaları, Rekabet Gücü, Bölgesel Kalkınma Ajansları,

18.06.2019

İmza:.....

Tezin Adı : Rekabet Gücü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırmalı Analizi

Hazırlayan : Ritvan ISMAIL

ÖZET

Günümüzde bölgesel kalkınma politikaları ve rekabet gücü yaklaşımları, globalleşme ile bölgelerin global ekonomik yapının başlıca aktörleri haline gelmeleriyle özellikle Avrupa Birliği'nde tekrardan şekillenmektedir. Bölgesel kalkınma politikalarının amacı sadece bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltmak değil, bununla beraber daha farklı politik yaklaşımlar ile bölgelerin kalkınma ve rekabet gücüne maksimum katkıyı vermelerini sağlamaktır. Bölgesel Kalkınma Ajansları ilk olarak rekabet gücü ve kalkınmanın devamlılığını sağlamak amacıyla 1950'li yıllarda Avrupa'da kurulmuştur. Türkiye'de ise 2006-2009 yılları arasında AB katılımına uyum sürecinde birliğin teşviki ile olmuştur. Bölgesel Kalkınma Ajansları, AB bölgesel kalkınma müktesebatının en önemli parçası ve klasik kalkınma politikalarının kırılma noktasıdır.

Bu çalışmada, Türkiye ve AB kalkınma ajansı uygulamaları incelenmiş ve uluslararası rekabet gücü verilerinden yararlanılarak karşılaştırma yapılmıştır. Kalkınma ajansı uygulamaları çerçevesinde Türkiye'nin pozisyonu beş AB üyesi ülkeye göre belirlenmeye çalışılmıştır. Rekabet gücü verilerinin karşılaştırılması sonucunda, Türkiye'nin diğer incelenen AB ülkelerine göre daha düşük değerlerde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, hem Türkiye'de hem de AB'de kalkınma ajansları bölgeler arası kalkınmışlık farklılıklarının giderilmesinde, bu farklılıkların doğurduğu sorunlar ile mücadelede, sosyo kültürel yapının yükselmesinde ve çalışma şartlarının gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: AB, AB Bölgesel Kalkınma Politikaları, Rekabet Gücü, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye

Thesis Name : The Comparative Analysis of the Regional Development Agencies of European Union and Turkey in terms of the Competitiveness

Author : Ritvan ISMAIL

ABSTRACT

Regional development policies and competiteveness approaches are being reshaped by the economic structure of globalisation where regions became main actors in the global economy, especially in European Union countries. The objectives of the regional development policies is not limited to reduce the gap between development levels of regions but also cover differentiated policies to ensure maximum contribution of the regions to the development and competitiveness processes. Regional Development Agencies established to ensure sustainability of regional development and competiteveness since the 1950s in Europe. They established between 2006-2009 in Turkey, in relation to the adapdation process as a recommendation of EU for candidate countries. Regional Development Agencies are turning point in terms of EU regional development policies.

In this study, RDAs experiences in EU countries and Turkey analyzed and compared in terms of international competitiveness indicators. Relative position of Turkey among five European Union members in the framework of Development Agencies is tried to be determined. Comparative analyses have shown that Turkey has lower competiteveness values than the other countries. As a result of the study, it is understood that Regional Development Agencies not only in Turkey but olso in EU are an important administrative tools for reducing the gap between development levels of regions, combating the problems arising from interregional inequalities and developing the socio-cultural structure and business and working conditions of the regions.

Key Words: EU, EU Regional Development Policies, Competiteveness, Regional Development Agencies, Turkey

ÖN SÖZ

Gerek Avrupa'da yükselen Türkiye karşıtı milliyetçi akım, gerekse Türkiye'de yaşanan siyasi gelişmeler sebebiyle Türkiye'nin AB adaylığı gündemden düşmüş olsa da önemini kaybetmemiştir. Müzakere süreci yavaşlamış hatta bazı başlıklarda tıkanma noktasına gelmiş olsa da her iki tarafın birbirlerine olan ihtiyacı göz önüne alınınca bu sürecin er geç tamamlanacağına olan inancın kaybedilmemesi önemlidir. Bu süreçten bağımsız, bölgeler arası gelişmişlik farkı her geçen gün açılan Türkiye'nin, bunun önüne geçebilmesi için AB'de kullanılan bölgesel kalkınma modellerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde sıklıkla karşımıza çıkan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının rekabet gücü ve bölgesel kalkınmayla olan ilişkisi incelenmiştir. Türkiye, Yunanistan, İtalya, Birleşik Krallık ve İrlanda'da uygulanan kalkınma ajansı modelleri, çeşitli kurumlarca yapılan rekabet gücü verileri kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Tez konusunun belirlenmesinde ve hazırlanma aşamasında değerli zamanını ve bilgilerini bizden esirgemeyen danışman hocam Dr. Ögr. Üyesi Emel Yıldız'a, dersine katılmaktan onur duyduğum çağdaş Türk kadınının en güzel örneklerinden Doç. Dr. İlknur Kumkale hocama, üç yıl boyunca severek yardımıma koşan arkadaşım Fatma Sorkunlu'ya ve gerek ders gerekse tez hazırlığı süresince bana destek olan öğretim üyeleri ve bölüm çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, hayatımın her anında olduğu gibi tez çalışmamda da yanımda olan sevgili eşim Nuray Hasan'a ve bilgisayarını babasıyla paylaşan hayatımızın anlamı biricik kızımız Defne Beren'e teşekkür ederim.

Ritvan Ismail

Edirne, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

KISALTMALAR ..... **iv**

TABLO LİSTESİ ..... **viii**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **x**

GRAFİKLER ..... **xi**

HARİTALAR ..... **xii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NA GENEL BAKIŞ…….2

1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı……..2

1.1.1. Bölgesel Kalkınmanın Önemi……4

1.1.2. Geleneksel Kalkınma Stratejileri……5

1.1.3. Bölgesel Kalkınma Stratejileri……....5

1.1.4. Bölgelerarası Kalkınma Farklılıklarının Sebepleri……8

1.1.5. Bölgelerarası Kalkınmayı Etkileyen Faktörler……...8

1.1.5.1. Hammadde Kaynağı ve Pazar Merkezi……8

1.1.5.2. İşgücü……...9

1.1.5.3. Taşıma Maliyetleri……...9

1.1.5.4. Vergiler ve Teşvikler……10

1.1.5.5. Alt Yapı Hizmetleri……10
1.1.5.6. Enerji Kaynakları……...10
1.1.5.7. Coğrafi ve Sosyo-Kültürel Nedenler……..11
1.1.6. Bölgelerarası Karsılastırmalı Üstünlükler……11
1.2. Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi……11
1.3. Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi……..18
1.4. Bölgesel Kalkınma Ajansları……...18
1.4.1. Kalkınma Ajaslarının Tanımı……...19
1.4.2. Kalkınma Ajansı Çeşitleri……20
1.4.3. Kalkınma Ajanslarının Görevleri…….....21
1.4.4. Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapıları……..….24
1.4.5. Kalkınma Ajanslarının Finansal Yapıları……26
1.4.6. BKA'ların Tarihsel Gelişimi…….....28
1.4.7. Avrupa'da Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Gelişimi…….....28

2.BÖLÜM

KÜRESEL RAKABET GÜCÜ VE KÜRESEL REKABETÇİLİK İNDEKSİ……32

2.1. Rekabet Gücü……32
2.2. Küresel Rekabet Gücü Yaklaşımları……..33
2.2.1 Makro Rekabet Gücü Yaklaşımı……33
2.2.2. Mikro Rekabet Gücü Yaklaşımı…….……36
2.2.3 Bölgesel Rekabet Gücü……38
2.3. Rekabet Gücünün Ölçülmesi……41
2.3.1 Küresel Rekabetçilik Endeksi (KRE)……42
2.3.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Rekabet Gücü Ölçümü...60
2.3.3. Avrupa Bölgesel Rekabetçilik Endeksi……..62

3. BÖLÜM

AB VE TÜRKİYE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI UYGULAMALARININ REKABET GÜCÜ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ…….……...……..…63

3.1. Avrupa Birliği Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi……..63

3.1.1. İtalya Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi…….65

3.1.2. Birleşik Krallık Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi……69

3.1.3. Yunanistan Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi……72

3.1.4. İrlanda Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi……...….80

3.2. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajans'larının Gelişimi……..…83

3.2.1. BKA'ların Kuruluş Süreci……...84

3.2.2. BKA'ların Amacı…….....83

3.2.3. BKA'ların Yönetimi……...…85

3.2.4. BKA'ların Finansmanı…….....85

3.2.5. BKA'ların Faaliyetleri…….....86

3.2.6. BKA'ların Denetimi…….....87

3.3. Bölgesel Rekabet Gücü Verilerinin Karşılaştırılması…….....89

SONUÇ VE ÖNERİLER..……...…101

KAYNAKÇA……..…..106

KISALTMALAR

AB **:** Avrupa Birliği

AB **:** Amerika Birleşik Devletleri

AR-GE **:** Araştırma Geliştirme

BKA **:** Bölgesel Kalkınma Ajansı

DEF **:** Dünya Ekonomik Forumu

DPT **:** Devlet Planlama Teşkilatı

EURADA **:** Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (Eurapean Assocation of Regional Development Agencies)

GSYİ **:** Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMF **:**Inernational Monetary Fund

KRE **:** Küresel Rekabet Endeksi

İKA **:** İrlanda Kalkınma Ajansı

NUTS **:** İstatistik Bölge Kavramı (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics)

OECD **:** Organization or Economic Co-operation and Development

TUSİAD **:** Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

UNESCO **:** United Nation Educational, Scientific and Culural Organization

WEF **:** World Economic Forum

WHO **:** World Health Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel Kalkınma Modeli ile Bölgesel Ekonomik Kalkınma Modelinin Karşılaştırması..... 7
Tablo 2: Avrupa Birliği Bölgesel Politikaların Gelişimi 12
Tablo 3: AB Bölgesel Strateji Dönemleri 15
Tablo 4: Tablo 4: 1990'dan İtibaren AB'nin Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliğine Sağladığı Mali Yardım..... 17
Tablo 5: Rekabet Gücü Yaklaşımlarının Hedef ve Odak Noktaları 35
Tablo 6: Ulusal ve Uluslararası Rekabet Endeksleri..... 41
Tablo 7: Kurumlar Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 44
Tablo 8: Altyapı Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 45
Tablo 9: Makroekonomik Çevre Bileşenine Göre Ülke Sıralaması..... 47
Tablo 10: Sağlık ve Temel Eğitim Bileşenine Göre Ülke Sıralaması..... 48
Tablo 11: Yükseköğretim ve Hizmet İçi Eğitim Bileşenine Göre Ülke Sıralaması.. 49
Tablo 12: Mal Piyasası Etkinliği Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 50
Tablo 13: İşgücü Piyasası Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 51
Tablo 14: Finansal Piyasalar Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 53
Tablo 15: Teknolojik Altyapı Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 54
Tablo 16: Piyasa Büyüklüğü Bileşenine Göre Ülke Sıralaması 55
Tablo 17: İş Dünyasının Gelişmişliği Bileşenine Göre Ülke Sıralaması..... 56
Tablo 18: Tekonolojik İnnovasyon Bileşenine Göre Ülke Sıralaması..... 58
Tablo 19: En Rekabetçi Ülkelerin Sıralaması..... 59
Tablo 20: IMD Rekabetçilik Faktörleri ve Kriterleri..... 60
Tablo 21: 2018 IMD Rekabetçilik Sırlaması 61
Tablo 22: İtalya'nın Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması. . 69
Tablo 23: İngiltere'nin Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması..... 72
Tablo 24: Yunanistan İdari Bölge Yapılanması..... 75
Tablo 25: Yunanistan'ın Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması..... 79

Tablo 26: İrlanda'nın Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması 81
Tablo 27: Türkiye'nin Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması 88
Tablo 28: Kurumlar Bileşenine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması 90
Tablo 29: Altyapı Bileşenine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması 91
Tablo 30: Makroekonomik Göstergelere Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması ... .92
Tablo 31: Sağlık ve Eğitim Bileşenlerine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması ... 93
Tablo 32: Piyasalar Bileşenlerine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması..... 94
Tablo 33: BKA Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi 96
Tablo 34: Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik SWOT Analizi..... 99

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: BKA'ların İdari Yapısı 23
Şekil 2: BKA'ların Alt Birimleri 25
Şekil 3: Küresel Rekabet Gücü Endeksinin Alt Bileşenleri 42

GRAFİKLER

Grafik1: Örnek ülkelerin Başlıca Ekonomik Verileri 89
Grafik 2: Örnek Ülkelerin Rekabet Skorlarının Karşılaştırması 95
Grafik 3: Türkiye'nin En Zayıf Olduğu Rekabet Skorlarının Karşılaştırması 98
Grafik 4: Türkiye'nin En Güçlü Olduğu Rekabet Skorlarının Karşılaştırması 99

HARİTALAR

Harita 1: Avrupa Birliği Bölgesel Rekabet Gücü Haritası 63
Harita 2: İtalya Bölgesel Rekabet Gücü Haritası..... 67
Harita 3: Birleşik Krallık Bölgesel Rekabet Gücü Haritası..... 69
Harita 4: Yunanistan'ın İdari Bölgeleri ve Bölgesel Kalkınma Ajansları..... 74
Harita5: Yunanistan Bölgesel Rekabet Gücü Haritası 80
Harita 6: İrlanda Bölgesel Rekabet Gücü Haritası 83
Harita 7: Türkiye Kalkınma Ajansları Haritası 84
Harita 8: Türkiye Bölgesel Rekabet Gücü Haritası 87

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı ekonomik ve sosyal yıkımın etkilerinin bertaraf edilebilmesi adına hem ulusların hem de bilim dünyasının kalkınma politikalarının gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Ulusal kalkınma için savaş öncesinde olduğu gibi tek başına merkezi hükümet politikalarının yeterli olamayacağı, bölgesel kalkınma stratejilerinin de gerekliliği anlaşılmıştır. Bölgesel sosyo-ekonomik refah dengesizliklerinin önlenmesi, bölgelerin sosyal, ekonomik ve kurumsal olarak yapılandırılarak doğal kaynaklarından maksimum fayda sağlanabilmesi, yerel dinamiklerin rollerinin tekrar tanımlanması ve bunların yerel yönetime etkin bir şekilde dahil edilmesiyle mümkün olabileceği ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir bölgesel kalkınma, yerel aktörlerin katılımı ile sosyal ve ekonomik potansiyelin maksimum kullanımıyla bölge refahının yükseltilmesidir.

Yerel aktörlerin ekonomik ve sosyal alana dâhil edilme süreci ilk olarak Avrupa'da 1950'li yıllarda Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması ile hız kazanmıştır. Avrupa'nın ilk kalkınma ajansı, Fransa'da kurulan Alsace Kalkınma Ajansı olarak kabul edilmektedir. Bölgesel kalkınma ajansları, bölgenin kaynaklarını harekete geçirerek yerel işletmeleri teşvik etmektedir.

Küreselleşmenin hızlandığı 1980'lerden sonra artan küresel rekabetin bölgelere yansıması, bölgesel rekabet gücü kavramını ön plana çıkarmıştır. Avrupa Birliği'ne uyum süreci çerçevesinde bölgesel kalkınma ajansları gündeme gelmiş ve bölgesel büyüme ve rekabet gücünün arttırılmasında ve yerel girişimciliğin desteklenmesi açısından ayrı bir önem kazanmışlardır. Bölgesel rekabet gücü, bölgesel kalkınma stratejilerinin ve yerel aktörlerin küresel ekonomiye uyumlarının sağlanmasında, en önemli kriterlerden biri haline gelmiştir.

Günümüzde bölgelerarası gelişmişlik farkları, dünyanın çoğu yerinde olduğu gibi Türkiye'nin de en önemli sorunlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının kalkınmadaki etkilerinin analiz edilmesinde, hem Türkiye hem de Avrupa Birliği bölgesel kalkınma uygulamalarının tarihsel gelişimi ve güncel durumu, bölgesel rekabet gücü açısından karşılaştırılması önem arz etmektedir.

1. BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINA GENEL BAKIŞ

Bu bölümde bölgesel kalkınma kavramını tanımlayarak kalkınma ajanslarının ortaya çıkmaları ve gelişim süreçleri, Avrupa ve Türkiye'deki kalkınma ajanslarının faaliyet ve sorumluluk alanları ayrı ayrı incelenmiştir.

Ekonomik kalkınma; ülkenin üretim ve gelirinde sağlanan artışın yanında ekonomide yaşanan yapısal değişimi ifade etmektedir. Ayrıca maddi refahın yükseltilmesi, yoksullukla etkin bir biçimde mücadele, üretimin ihtiyaç duyduğu girdi miktarının karşılanması gibi evrelerden oluşmaktadır (Berber, 2006: 9).

İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde, gelişmişlik farklılıklarından ortaya çıkan sorunları tespit edebilmek ve bu sorunlara çözüm bulabilmek için, oluşturulan teori ve çözüm modellerinin bir araya gelmesiyle ekonomik kalkınma teorileri ortaya çıkmıştır (Çekiç, 2009: 11). Ekonomik kalkınma teorilerine daha sonra bölgesel kalkınma kavramı da dahil edilmiştir.

1.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Kalkınma en dar anlamıyla, ulusların sahip oldukları niceliksel ve niteliksel değerlerinin tümünde meydana gelen pozitif yöndeki gelişmelerin tamamını kapsamaktadır. "*Kişi başına düşen mili gelirin artmasının yanında, üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarının değişmesi, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi yapısal değişiklikler kalkınmanın temel öğeleridi*r" (Han ve diğ., 2006: 2). Kalkınma süreci sadece ekonomik gelişme ile değil, bununla beraber sosyal alanda da ilerleme ile tanımlanabilir.

Bölgesel kalkınma, ülke tamamını kapsayan bölgelerin, etrafındaki bölgeler ve dünyanın geri kalanı ile karşılıklı etkileşiminden oluşan bölge vizyonunu dikkate almaktadır. İşgücü ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla, daha katılımcı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın ve bölgesel refahının arttırılması amaçlayan çalışmalara yerel kalkınma denmektedir (DPT, 2003b: 250). Yerel kalkınma tanımının

içinde yer alan ekonomik bölgelerin doğru belirlenmesi bölgesel kalkınma planlamaları açısından önemlidir. Ekonomik bölgelerin tanımlanmasında coğrafi sınırlardan daha çok bölgenin refah seviyesi ve ekonomik kalkınmışlığı da göz önünde bulundurulmaktadır.

Bölgeler, ülkeler bazında birkaç ilin birleştirilmesiyle oluşturulabileceği gibi, bazen de Avrupa Birliği uygulamalarında olduğu gibi ülkeleri içine alabilen büyüklüklere ulaşabilirler. Avrupa Birliği, dünyadaki ekonomik bölgelerin en büyüklerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Ekonomik ihtiyaç ve fırsatların homojen dağıldığı bir yapının varlığı, uygulanacak yatırım planlamalarının etkinliğini arttıracaktır. Bölge kavramından doğan bölgecilik ise ekonomik ve sosyal özellikleri ile bir bütünü temsil etmektedir. Dar anlamda bölgecilik , bir bölgede ikamet eden vatandaşların, o bölgenin doğal kaynaklarını kendileri işletmeleri, üretim tesislerinin kendilerinin aynı bölgede kurmaları ve yönetmeleri demektir (Turan, 2005: 39).

Her geçen gün artan küresel rekabet sürecinde ekonomik bölgelerin sınırları tanımlanırken bölgesel stratejik planlama kavramının önemi daha da artmaktadır. Bölgesel stratejik planlamada yerel kaynakların, uzun ve orta vadede bölgeye kazandıracağı rekabet gücü kapasitesinin göz önüne alınması ve yatırımların bu önceliğe göre planlanması çok önemlidir (Kumral, 2008:12-13).

Bölgesel kalkınma, bölgenin coğrafi, beşeri ve ekonomik potansiyellerine dayalı kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi ve yerel kurumların sosyal ve ekonomik sorunlarına çözüm getirilmesi ile sağlanabilir. Rekabet gücüne dayalı bölgesel stratejik planlamaların odak noktalarının bazıları şunlardır (Kumral, 2008:14-15):

- Bölgesel arzın güçlendirilmesi
- Bölgeye yapılacak doğrudan yatırımların teşvik edilmesi
- Bölgesel odakların ekonomik karar alma sürecine katılımı
- Beşeri ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi
- Üretim ve ulaşım faktörlerinin iyileştirilmesi
- Yerel iş kültürünün oluşturulması

- Bölgesel avantaj ve dezavantajların tanımlanması
- Bölgesel kaynakların verimli kullanılması

Bölgesel kalkınma stratejileri; "bölgelerarası ekonomik dengesizliğin giderilmesi", "sürdürülebilir ekonomik büyüme" ve "bölgesel rekabet gücünün arttırılması" gibi üç ana eksende toplanmaktadır. Bu stratejiler, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, bölgesel rekabet gücünün arttırılması gelişmiş ülkelerde daha ön plandayken, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi ise gelişmekte olan ülkelerde önem kazanmaktadır. İkinci Dünya Savaşının sonucu oluşan sosyal ve ekonomik yıkım ile bölgeler arası ekonomik ve beşeri kaynaklardaki farklılıkların daha da derinleşmesi, mevcut eşitsizliklerin ise daha da artmasına sebep olmuştur.

1.1.1. Bölgesel Kalkınmanın Önemi

Ekonomik fırsat eşitsizliğinin tanımı, ülkenin farklı bölgelerindeki kişilerin gerek iş bulmada, gerekse aynı işe aynı reel maaş kazanmada eşit fırsatlara sahip olmamaları demektir. Sosyal fırsat eşitsizliğinin ise, ülkenin farklı bölgelerindeki vatandaşların sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri ve sosyal faaliyetlerden eşit olarak yararlanmamaları demektir (Dinler, 2001:100). Bu fırsat eşitsizliklerinin sonucu olarak bölgeler arasında göç yaşanmakta ve iş gücünün de gelişmiş bölgelere kaymasıyla sermaye de bölgeden ayrılmaktadır. Böylelikle sanayileşmede geri kalmışlığın getirdiği ekonomik sıkıntılar bölgeler arasındaki makasın daha da açılmasına neden olmaktadır (Hoover vd.,1985:332).

Bölgeler arasında oluşan refah dağılımı farklılıkları ve sosyal fırsat eşitsizlikleri, siyasal istikrarsızlıkları tetikleyerek sosyal çalkantılara sebep olabilmektedir. Bunun önlenebilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi ancak bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi ya da derinleşmesinin engellenmesi ile mümkün olacaktır. Her ne kadar gerek coğrafi gerekse ekonomik sebeplerle bölgelerarası kalkınmışlık farklarının önlenmesi ve ekonomik kalkınmanın ülke genelinde homojen dağılımının sağlanması zor olsa da bölgelerin ekonomik avantajlarının doğru tanımlanması ve doğru politikalar ile bunun önüne geçilebilir.

1.1.2. Geleneksel Kalkınma Stratejileri

1929 yılında yaşanan ekonomik buhranın da etkisi ile tüm dünyada Keynesyen politikalar uygulanmana başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde devletler eliyle yatırımlar yapılmıştır. Bu sayede ekonomik büyümede istikrarlı bir dönem yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak bölgeler arasındaki adaletsiz ekonomik dağılım da nispeten düzelme eğilimine girmiştir. Ancak bu eğilim, savaşın başlamasıyla sona ermiştir. Savaş sonrası uygulanan bölgesel kalkınma stratejilerinde Keynesyen anlayışın hâkimiyeti devam etmiştir.

1.1.3. Bölgesel Kalkınma Stratejileri

Küreselleşme, ekonomilerin gittikçe birbirleriyle olan etkileşimlerinin ve bağımlılıkların artması anlamına gelmektedir. Birçok devletin çekimser davranmasına rağmen girilen bu süreç, dünya piyasalarına yeni ekonomik oyuncuların girmesi ve devletlerin ekonomiden ellerini çekmesi olarak algılanmaktadır (Doğan, 2009:19). Keynesyen ve neo liberal odaklı 1990'lı yıllara kadar uygulanan politikalar, yerel ekonomik kalkınmada beklenen başarıyı yakalayamadığı ifade edilebilmektedir. Gittikçe etkisini arttıran küreselleşme süreci sadece ulusal kalkınmada değil, bölgesel kalkınma anlayışında da devletin rolü değiştirmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da merkeziyetçi kalkınma politikalarının yerini, daha yerel ve bölge dinamiklerine dayanan yeni nesil stratejiler almaya başlamıştır.

Çiçek ve Ökmen'e göre, "*yerel güçlere ve doğal dinamiklere ağırlık verilerek, ekonomik etkinliklerin en uygun alanlarda geliştirilmesi şeklinde uygulamalar getiren yerelleşme yaklaşımı, karar ölçeklerini küçültürken, "küreselleşme eğiliminin kendi bünyesinde taşıdığı tekdüze ve merkeziyetçi yapılanmaya karşı, tarihi, kültürel ve fiziksel yerel kimlikleri yeniden üreterek ve birbirine eklemleyerek daha insani ve yaşanabilir bir dünyanın oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır*" (Aktaran: Göktürk, 2006: 27).

Küresel ekonomik oyuncular olan yerel dinamiklerin etki alanı, kırsal bir sanayi bölgesinden, büyük metropollere dek uzanabilmektedir. Ülke çapında bir kalkınma hamlesi yakalayabilmek için yatırım yapılacak sektörlere ve bölgelere karar

vermek, kalkınma stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Çünkü ekonomik coğrafya (bölge), kalkınma ve büyümenin en önemli bileşenlerinden biri durumundadır.

Paul Krugman tarafından ortaya atılan Yeni Ekonomik Coğrafya modeli, yeni dönemde ekonomik yığılmaların coğrafik alanda nasıl oluştuğunu açıklayan en önemli mekânsal ekonomi modeli olarak öne çıkmaktadır (Krugman, 1991a). Yeni Ekonomik Coğrafyanın temeli üç çeşit model üzerine kurulmaktadır. Bun modeller "Merkez Çevre", "Bölgesel ve Kentsel Sistem" ve "Yığılma ve Ticaret" şeklinde kategorize edilmektedir (Fujita ve Mori, 2005:3). Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ekonomilerde imalat sanayinin belirli bölgelerde yığılma eğiliminde olduğu ve belirli bölgelerin cazibe merkezleri haline dönüştüğü gözlemlenmektedir.

Aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin, onlara mal sağlayan tedarikçilerin ve o sektör ile ilgili diğer kurumların aynı ekonomik coğrafyada kümelenmesi, kent ekonomilerinin yükselmesine sebep olmuştur. Sanayi üretimi merkez bölgede yığılma eğilimine sahiptir.

Ekonomik faaliyetlerin merkez bölgelerde toplanmasının çevre bölgelere etkisi ise, gerileyen (hızı azalan) büyüme ve durgunluk olmaktadır. Türkiye'de uzun yıllardır devam eden doğudan batıya göçün ana nedeni de budur. Bunun sonucunda da işgücü sermaye gibi kalkınmanın motoru olan faktörler batı bölgelerinde birikmiş, doğu bölgeleri ise yalnızlığa terkedilmişlerdir.

Sanayi faaliyetlerinin belirli mekânlarda yoğunlaşmasına sebep olan ve bölgesel seçim kararlarını etkileyen faktörler, dışsal ekonomiler olarak adlandırılır. Firmaların sahip olduğu üstünlükler ise içsel ekonomiler olarak sınıflandırılabilir. Bu faktörlerin önem derecesi ve sıralaması sektörden sektöre, bölgeden bölgeye ve zamandan zamana değişebilmektedir. Şirketler bu faktörlerin etkisiyle kendileri için optimum üretim yerini seçerek faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler.

Bölgesel kalkınmanın merkezden çevreye doğru farklılaşması, sanayi öncesi dönemden endüstriyel döneme geçiş sürecinde ortaya çıkan bir kavramdır. Bu modele göre şehirleşmiş bir merkezi çekim alanı ile geri kalmış bir kırsal çevre bulunmaktadır. Coğrafi konumlarından dolayı taşımacılık ve ticaret avantajlarına sahip, modern sanayinin gelişime ayak uydurabilen ve eğitimli nüfus yapısı sebebiyle sanayinin

kaliteli işgücü talebini karşılayabilen bölgeler ön plana çıkarak merkez bölge konumuna yükselmektedirler. Merkez bölgeler, sermayenin rahat ettiği, büyüme ve yatırım potansiyelleri yüksek, kaliteli iş gücüne sahip şehir veya metropoliten ekonomileri olarak tanımlanabilirler (Moore, 1994:318).

Tablo 1: Geleneksel Kalkınma Modeli ile Bölgesel Ekonomik Kalkınma Modelinin Karşılaştırması

Geleneksel Kalkınma	**Yerel Ekonomik Kalkınma**
1. Bölgelerle ilgili tüm karar ve politikalar merkezde alınır.	1. Kalkınma bölgesel düzeyde yerel inisiyatif ile gerçeklestirilir.
2. Merkezi yönetim	2. Merkezi yönetim yerine , yönetimde dikey isbirliği, devlet ve özel sektör arasında yatay isbirliği tercih edilir.
3. Kalkınmada sektörel yaklasım öne çıkamaktadır.	3. Kalkınmada alansal yaklasım yani yerelleşme geçerlidir.
4. Büyük endüstriyel projeler gelistirilerek ekonomik kalkınma amaçlanır.	4. Bölgesel ekonomik yapının yeni ekonomik sistemle uyumlu olması için her bir bölgenin kalkınma potansiyelinden istifade edilmektedir.
5. Yatırım çekebilmek için finansal tesvikler uygulanır.	5. Ekonomik yatırımların bölgesel olarak gelişmesi için gerekli temel şartlar gerçekleştirilir.

Kaynak: Rodriguez-Pose, A., (2001), "The Role of the ILO in Implementing Local Economic Development Strategies in a Globalized World", *Working Papers*,

Tablo 1'de merkezi yönetim tarafından idare edilen, sektörel bazda kalkınmaya odaklanan geleneksel kalkınma modeli ile kalkınmaya bölgesel düzeyde bakan, ekonomik yapının bölgelere dağılımını benimseyen bölgesel ekonomik kalkınma modelleri karşılaştırılmaktadır.

1.1.4. Bölgelerarası Kalkınma Farklılıklarının Sebepleri

Ekonomik, doğal ve insani kaynakların bölgeler arasında mutlak eşitlikle dağılmamalarından dolayı, dinamik bir yapıya sahip kalkınma sürecinde de farklılıklar olmaktadır. Doğal ve ekonomik kaynakların dağılım yoğunluğu, bölgesel kalkınmanın yol haritasını çizmektedir. Bölgeler arası kalkınma farkı her geçen gün avantajlı bölgeler lehine artmakta ve önlem alınmaz ise aradaki makas kapanamayacak seviyeye ulaşabilmektedir.

Kalkınmanın en önemli etmeni şüphesiz ki sanayileşmedir. Sanayileşme ekonomik etkilerinin yanında toplumsal, sosyal hatta kültürel düzeyde kalkınmayı da etkilemektedir. Güncel örneklere bakılınca sanayileşememenin sonucunda milli gelirden daha az pay alan az gelişmiş bölgeler ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizler, sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir.

1.1.5. Bölgesel Kalkınmayı Etkileyen Faktörler

Bölgesel kalkınmayı etkileyen faktörler ekonomik olabileceği gibi coğrafi veya sosyo-kültürel de olabilir. Coğrafi ve demografik olarak dezavantajlı bölgelere yapılacak yatırımın daha cazip hale gelmesi için ekonomik faktörlerde iyileştirmelere gidilerek bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının önüne geçilebilinir. Bölgesel kalkınma ve büyüme ülke geneline daha homojen olarak dağılabilir.

1.1.5.1. Hammadde Kaynağı ve Pazar Merkezi

Sanayide hammadde olarak kullanılan doğal kaynaklara sahip bölgeler kalkınma açısından avantajlıdırlar. Markunsen'e göre, "*maden işletmeleri, çimento sanayi, kereste sanayi ve şeker fabrikaları gibi hammadde arzına yakın bölgede kurulmuş olması bölgesel kalkınmanın hızlanmasına neden olmaktadır"* (Markusen, 1985:51–52). Bunun yanında alım gücünün yüksek olduğu dinamik bir pazara sahip bölgeler, özellikle taşıma maliyetleri yüksek ve dayanıksız ürünlere sahip firmaların için daha caziptirler. Birçok firma taşıma giderlerini düşürmek için faaliyet merkezlerini bu bölgelere kaydırırlar.

1.1.5.2. İşgücü

Nitelikli işgücü arzının yüksek olduğu bölgelerin kalkınması daha hızlı olmaktadır. Özellikle emek yoğun sanayiler işgücü maliyetinin daha ucuz olduğu bölgelere faaliyet gösterme eğiliminde olduklarından, sanayileşmiş kentlerinin oluşmasına sebep olmaktadırlar. İşgücünün ucuzluğunun yanında kalitesi de önemlidir. Teknik bilgisi yüksek kaliteli eleman gereksinimi de firmaların faaliyet mekânlarını belirlemelerinde etkili olan unsurlardandır. Eğitilmiş ve uzman işgücünün yoğunlaştığı bölgeler şirketler açısından mesleki eğitim giderlerinde azalma, dolaysıyla da kar maksimizasyonu demektir. Uzmanlık ve en ileri teknoloji alt yapısına ihtiyaç duyan firmalar ise bu ihtiyaçlarını karşılayabilen bölgelerde toplanmaktadır (Hoover vd., 1985:343).

Şirketlerin belirli bir bölgede yoğunlaşması işgücünün de bu bölgeye göçüne sebep olacağından bölgede işgücü havuzu daha da genişleyecek, böylece şirketlerin işgücü maliyetlerinde azalma meydana gelecektir. İşgücü göçünün firmalar için diğer bir avantajı ise bölgedeki emek arzında oluşan aşırı artışın ücretlerin düşmesine sebep olmasıdır.

İşgücünün belirli bir yörede toplanmasını etkileyen en önemli faktörlerden biri bölgenin sunduğu yaşam kalitesidir. Yasam kalitesi; kaliteli sağlık hizmetleri, kültürel ve sportif etkinlikler, iyi okullar, çekici doğal alanlar ve yapılar, tarihi doku ve alışveriş alanları gibi unsurlara bağlıdır. Bu unsurlara yerel üstünlükler *(locational amenities)* denilmektedir (McDonald, 1997:35). Yüksek uzmanlık gerektiren sektörlerde çalışanların, yüksek gelirleri sebebiyle daha iyi yaşam kalitesi talepleri, bu sektörlerde faaliyet gösteren firmaların işgücüne ulaşabilmek için kalkınmış bölgeleri tercih etme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

1.1.5.3. Taşıma Maliyetleri

Ulaşım ağları gelişmiş, taşımacılık maliyetleri ucuz olan bölgeler daha hızlı kalkınma eğilimi göstermektedirler. Bölgenin kara yolu , deniz ulaşımı ve hava yolu ile taşımacılık imkânlarına sahip olması hammaddeye ve pazarlara ulaşım açısından önemli bir avantaj olmakta ve yatırım bölgelerinin seçimi açısından önem arz etmektedir.

1.1.5.4. Vergiler ve Teşvikler

Vergi düzenlemeleri, bürokrasinin azaltılarak esnekliğinin ve etkinliğinin arttırılması, odalar ve sendikalar gibi kurumsal sistemlerin bölgesel kalkınma ihtiyacına göre yapılandırılması, bölgenin gelişmesinin önünü açacaktır. Geri kalmış bölgelerde ise alınan vergilerde özendirme amacıyla indirim uygulanması, vergi avantajı olan bölgelerde faaliyet gösteren firmaların yatırım motivasyonlarını arttırmaktadır. Aksine yüksek vergi oranları üretim maliyetlerini arttırmakta olduğundan yatırımlara engel olmaktadır (O'Sullivan, 2000:64). Aynı şekilde, bazı ülkeler geri kalmış bölgelerin gelişmesi için vergi indirimleri, düşük faizli krediler, mesleki eğitim gibi çeşitli teşvik tedbirleri uygulamaktadır.

1.1.5.5. Alt Yapı Hizmetleri

Bölgeye yatırım yapmayı planlayan firmaların dikkate aldığı en önemli faktörlerden biri de yüksek alt yapı standartlarıdır. Fiziksel alt yapı, yatırımcılar tarafından gerçekleştirilmesi çok pahalı hatta olanaksızdır. Firmalar, altyapı yatırımlarını daha önce tamamlamış olan bölgeleri tercih etmektedirler. Bölgenin fiziksel altyapıya sahip olmasının yanında eğitim, sağlık gibi sosyal altyapısını da tamamlamış olması bölgede yükselecek işgücü arzının sonucu olarak yatırımların da artmasını sağlamaktadır.

Alt yapı hizmetlerinin en önemlilerinden birisi de sanayi yatırımları için uygun nitelikli ve düşük maliyetli arsaların temin edilebileceği organize sanayi bölgeleri ve sanayi parklarıdır. Yol, su ve elektrik gibi fiziksel altyapısını, hastane, okul gibi sosyal altyapısını tamamlamış ve bunlara ilaveten organize sanayi bölgelerine sahip bölgeler, kalınma yolunda bir adım öne geçmektedirler.

1.1.5.6. Enerji Kaynakları

Bölgeler arasında farklı enerji maliyetlerinin bulunması, özellikle yüksek enerji bağımlılığı olan sektörlerde faaliyet gösteren firmaların yatırım planlamalarında enerji maliyetlerinin daha düşük olan bölgeleri tercih etmelerinden dolayı kalkınmada farklılıklar ortaya çıkmaktadır (O'Sullivan, 2000:59-60).

1.1.5.7. Coğrafi ve Sosyo-Kültürel Nedenler

Yüksek rakımlı, sert iklim koşullarına sahip ve denize kıyısı olmayan bölgeler kalkınma açısından dezavantajlı bölgelerdir. Kara ve demir yolu ulaşımlarındaki kolaylıklar, önemli limanlara sahip olunması, yaşam alanı olarak ılıman iklimlerin daha cazip olması ve pazara olan yakınlık coğrafi kalkınma avantajları olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu bölgeler, yaşayan yoğun nüfus ve gelişmiş sosyal altyapının da sonucu olarak sosyo-kültürel açıdan yatırımcılara daha cazip gelebilmektedir (McDonald, 1997:36).

1.1.6. Bölgelerarası Karsılastırmalı Üstünlükler

Krugman ve Obstfeld'e göre *"bir ülkede yada bölgede bir malın üretiminin fırsat maliyeti diğer mallara göre daha düşükse o bölge ya da ülke o malda karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir*" (Krugman ve Obstfeld, 2000:13).

Bölgeler arası rekabette öne geçebilmek ancak mekânsal üstünlüklerin arttırılmasıyla olabilir. Karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan endüstrilerde uzmanlaşan bölgelerde, yığılma sebebiyle bu bölgelere doğru sermaye ve işgücü akımları yoğunlaşacaktır. Birbirini tetikleyen zincirleme reaksiyon sonucu olarak da bölgede sürdürülebilir bir ekonomik büyüme istikrarı yakalanabilecektir. Büyüme yatırımı, doğru planlanmış projeler ise büyümeyi hızlandırmaktadır. Mekânsal üstünlük kazanabilmenin en önemli etkeni üretimde girdi maliyetlerinde yapılacak iyileştirmeler ile mümkündür (Krugman ve Obstfeld, 2000:15).

1.2. Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi

Gerek Avrupa Birliği, gerekse üye ülkelerin bölgesel kalkınma ve istihdam stratejileri derinlemesine incelendiğinde bölgesel aktörlerin katılımı olmaksızın bu stratejilerin başarıya ulaşmasının mümkün olamayacağı görülmektedir. AB'de işsizlik ve yoksulluk mücadelesinin temeli, mümkün olan tüm bölgesel kaynakların kullanılmasına ve geliştirilmesine dayanır. Burada bölgesel ekonomik paydaşlar, bölge gereksinimlerini ve şartlarını detaylı anlayan ve doğru değerlendirebilen birimler olmaları açısından çok önemlidir.

Tablo 2: Avrupa Birliği Bölgesel Politikaların Gelişimi

Roma Antlaşması	Roma Antlaşması, Avrupa Birliği kurucu antlaşmasıdır. AB Bölgesel Politikası ile alakalı açık hükümler yer almasa da bölgesel farklılıkların giderilmesi hedefinden bahsedilmiştir.
Paris Zirvesi	Zirve sonuç bildirisinde, "Bölgesel Politika" kavramı, Birlik metinlerinde ilk defa yer almıştır. Paris Zirvesi sonrasında ise, gerek üyeler arasındaki, gerekse ülkelerin kendi bölgeleri arasındaki kalkınmışlık farklarını gidermek için, **"Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu"** kurulmuştur.
Avrupa Tek Senedi	AB'de Bölgesel Strateji çabaları, 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren, ekonomik bütünleşmeyi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmek için sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmek gerekliliği ana fikri üzerine kurulan '**Avrupa Tek Senedi'** ile devam etmiştir. Senet, bölgesel politika alanında Ekonomik ve Toplumsal Kaynaşma" gibi önemli hükümler içermektedir. Avrupa Tek Senedi, Birliğin ortak bir bölgesel strateji ortaya koyması açısından, AB Bölgesel Politikasının tarihsel gelişiminin de önemli bir aşaması olarak kabul edilmektedir.

1988 Yapısal Fonlar Reformu	Yapısal Fonlar Reformu ile AB Bölgesel Politikasına getirilen değişiklikler, fonların kullanımındadır. Fonların kullanım ilkeleri "programlama, katılımcılık, konsantrasyon, ek fon sağlama ve değerlendirme" şeklinde değiştirilmiştir. Bu gelişmelerin yanında, üye ülkelerce yapılan düzenlemelerle NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) olarak adlandırılan "bölgesel gelişmişlik düzeylerine programlamada farklılaştırma yaklaşımları" uygulamalarına başlanmıştır.
Maastricht Antlaşması	AB'nin Bölgesel Politika gelişmelerinde bir sonraki adım olan 1993 yılında uygulanmaya başlanan Maastricht Antlaşmasıdır. AB Bölgesel Stratejisi ile alakalı olarak "Sosyal Bütünleşme", Ekonomik Bütünleşme" ve "Kalkınmada İşbirliği" başlıklarına yer verilmiştir. Maastricht Antlaşması ile bölgesel politika kapsamında iki yeni yapılanma olan **Bölgeler Komitesi** (*Committee of Regions*) ve **Uyum Fonu** oluşturulmuştur.

Lizbon Gündemi	Bölgeler arasındaki kalkınma eşitsizliklerininim azaltılması hedefi vurgulanmış; AB'nin bölgesel politikasının uygulama yöntemleri şu şekilde yeniden tanımlanmıştır: • En geri kalmış bölgeler üzerinde yoğunlaşma, • Fonların daha programlanması ve uygulanması • Sorumlulukların doğru şekilde dağıtımı, • Bölgesel ve yerel seviyede ilgili makamlar ile daha sağlam ve etkin işbirliğidir. Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu, 2006 yeni bir yasal çerçeveye kavuşturulurken, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için geliştirilen ISPA, SAPARD ve PHARE gibi bölgesel kalkınma araçları bu ülkelerde, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve bölgelerarası ekonomik eşitsizlikleri azaltarak, ülkeleri üyeliğe hazırlama hedefi gütmüşlerdir.

Kaynak: Spidla, V., (2008), "Investing People", *Inforegio Panorama*, No:26, June, pp. 6-36.

Avrupa Birliği tarafından işsizliğin önüne geçmek amacıyla kullanılan en etkili araç Avrupa İstihdam Stratejisi'dir. Birlik seviyesinde istihdam kılavuzları, üye ülkelerin istihdam performansının yıllık karşılaştırmalı analizleri yapılmaktadır. Avrupa İstihdam Stratejisi, reformist yaklaşımla işgücü piyasası ve istihdam alanında AB stratejik hedeflerini tutturmak için entegre bir çerçeve çizer. Yerel aktörlerin rolü ise sosyal katılımı sağlayarak cinsler arasındaki eşitsizliği gidermektir (Strauss, 2004:51).

AB üyesi ülkelerde uygulanan yerel kalkınma politikaları ile merkezden yerele olan yetki devri, sadece kalkınma politikalarının etkinliğini artırmaz, aynı zamanda demokrasinin gelişmesi ve sosyal yaşam için eşit fırsatlar yaratmaktadır. Bu yönde artan bir yönelim söz konusudur. Bu nedenle, tüm yerel ve bölgesel aktörler, AB'de ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinde anahtar konumda bulunmaktadırlar. AB'nin dönemsel olarak bölgesel kalkınma stratejileri Tablo 3'te incelenmektedir. Genişleme ve yapılanmanın tamamlanma aşamasına gelindiği için artık büyüme stratejilerine yoğunlaşılmaktadır.

Tablo 3: AB Bölgesel Stateji Dönemleri

Dönem	**Yoğunlaşma**
1957-1988	Uyum ve Yapısal Fonlar
1989-1993	Proje seviyesinden programlara geçiş dönemi
1994-1999	Konsolidasyon
2000-2006	Genişleme
2007-2013	Büyümeye ve istihdama daha çok yoğunlaşma,

Kaynak: Spidla, V., (2008), "Investing People", *Inforegio Panorama*, No:26, June, pp. 6-36.

Tablo 3'te Avrupa Birliği'nin kuruluşundan itibaren uygulanan strateji ve değişimler dönemsel olarak incelenmektedir.

Avrupa Birliği tüm üye devletlerde geçerli olan ve klasik bölge tanımından farklı İstatistik Bölge Kavramı (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics-NUTS) sistemini, bölgesel politikalarının uygulanması amacıyla geliştirmiştir (Özel, 2003:101).

1981 yılına gelindiğinde ise AB İstatistik Bürosu (EUROSTAT) tarafından üye devletleri istatistik bölgelere ayırmak için bu ülkelerle yapılan anlaşmalarla,

NUTS bölgeleri oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu uygulama 1988 yılında Birlik mevzuatına dâhil olmuştur (Taş, 2006:188).

NUTS sistemi beş farklı düzeyden oluşmaktadır. NUTS sistemi, ülkenin bölgesel yapısı gözetilerek potansiyel olarak benzer bölgelerin bir araya toplanması ve nüfusun miktarının esas alınmasıyla oluşturulmaktadır. NUTS 1, NUTS 2 ve NUTS 3 kavramları büyüklüklerine göre bölgesel sınıflandırmalar için kullanılmaktadırlar. Örneğin, Türkiye 12 NUTS 1, 26 NUTS 2 ve 81 NUTS 3 bölgesine ayrılmaktadır. NUTS sınıflandırmaları ülke genelinde en küçük birim olarak köy ya da kasabalara kadar NUTS 5 şeklinde inmektedir. Genel olarak AB uygulamalarında NUTS 3 seviyesine kadar kullanılmaktadır (Bache, 2006, 41-42).

AB yapısal fonları, bölgesel ve kurumsal paydaşları kapsayan çok geniş bir işbirliği ortamının yaratılmasını hedefleyen bölgesel kalkınmanın anahtar unsurudur. Üye ülkelerin tamamında AB programlarına yerel otoritelerin katılımı yönünde bir eğilim mevcuttur (Strauss, 2004:47-48).

AB yapısal fonları, değişik bölgeler ve farklı sosyal topluluklar arasında sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri hedefleyen çeşitli projelere kaynak sağlamaktadır. Temel amaç; ekonomik kalkınma vasıtasıyla istihdam ve insani kaynakların sürdürülebilir gelişimi, çevrenin korunarak geliştirilmesi ve tüm toplumsal kesimler için eşit fırsatlar yaratmaktır.

AB yapısal fonlarının desteklediği inisiyatifler; LEADER, URBAN, EQUAL ve INTERREG programlarıdır. LEADER, URBAN ve EQUAL, bölgesel ekonomik kalkınmaya ağırlık verirken, INTERREG programı ise bölgesel kalkınmanın yanında sınır ötesi işbirliği, uluslararası işbirliği ve bölgeler arası işbirliği olmak üzere üç farklı alanda faaliyet göstermektedir.

AB, aşağıdan yukarıya bir kalkınma hedefleri çerçevesinde bölgesel işbirliğini de desteklemek amacıyla LEADER programını 1991 yılında başlatmıştır. Bu hedefler doğrultusunda, belli bölgelerde bir dizi kırsal kalkınma programının fonlaması yapılmıştır. LEADER programının yerel kalkınmayı geliştirecek üç temel hedefi vardır. Bunlar; aşağıdan yukarıya kalkınma, yatay işbirliği hedefleyen bölgesel kalkınma stratejileri ve AB kırsal bölgeler ağı oluşturmaktır.

URBAN programının sosyal ve ekonomik kalkınma hedefi ise şehir alanlarının yeniden yapılandırılmasıdır. Program, şehir kalkınmasının yanı sıra kapasitenin arttırılması, yerel özerkliğin oluşturulması ve belirlenen ihtiyaç alanlarına daha fazla yoğunlaşabilme imkânı verir(Strauss, 2004:47).

EQUAL programının hedefi ise, işgücü piyasasındaki eşitsizlik ve ayırımlarla mücadeledir. Bu program, stratejik ortaklık ve isbirligi faaliyetlerine finansal kaynak sağlamaktadır. EQUAL kalkınma ortaklıgı, herkes için fırsat eşitligini yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde artırmaya çalışmaktadır. Bu sebeple programın, bölgesel istihdamı destekleyen önemli bir potansiyeli vardır (Strauss, 2004:48).

Avrupa Birliği 1990'dan beri sınır bölgelerine yönelik bölgesel işbirliği için INTERREG olarak adlandırılan program aracılığı ile fon sağlamaktadır.

Tablo 4: 1990'dan İtibaren AB'nin Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliğine Sağladığı Mali Yardım

Topluluk Yardımı	**Bölgesel İşbirliği**	**Sınır Ötesi İşbirliği**
INTERREG Girişimi (1990-1993)	1.082 milyon EUR	1.082 EUR (100%)
INTERREG II Girişimi (1994-1999)	3.519 milyon EUR	2.600 milyon ECU (73,88%)
INTERREG III Girişimi (2000-2006)	4.875 milyon EUR	2.437-3.900 milyon EUR (50%-80%)
Bölgesel Politika Üçüncü Hedefi Avrupa Bölgesel İşbirliği (2007-2013)	7.845 milyon EUR	5.600 milyon EUR (71,38%)

Kaynak: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Sınır Ötesi İşbirliği https://cbc.ab.gov.tr. Şubat,2018.

Tablo 4'te rakamsal bütçe büyüklüklerinin incelendiği INTERREG programlarının hedefi, farklı ülkelerden bölgesel kurumların , merkezi yönetimlerin

etkisinden kurtularak birbirleri ile daha kolay işbirliğine girmelerine imkân sağlamaktır.

Avrupa Komisyonu, programları değerlendirirken üç ana kriteri dikkate alır. Bu kriterlerin ilki, aşağıdan yukarıya bir yapılanma olmalıdır. Yani, inisiyatif bölgesel düzeyde olmalı, merkezi otoritenin baskısı altında kalınmamalıdır. İkinci kriter ise geniş ve aktif bir ortaklık ve işbirliğini kapsamalıdır. Hedef bölgede istihdam yaratılmasıyla ilgili tüm paydaşları ve sosyo-ekonomik aktörleri içermelidir. Bu aktörlerin katılımı formalite olmamalıdır. Sonuncu kriter olarak, entegre ve yenilikçi bir strateji ile yerel bazda yenilikleri teşvik etmelidir.

1.3. Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi

Bölgelerarası kalkınma farkının azaltılmasını hedefleyen hükümet politikalarını, üç ayrı dönemde incelemek gerekir. Bunların birincisi, 1923-50 yıllarını kapsayan devletçilik dönemidir. 1950-60 yılları arasındaki ikinci dönemde ise daha liberal politikalar izlenmiştir. Son olarak, 1960 yılından itibaren günümüze kadar uygulanan planlı dönemdir. 2006 yılında çıkarılan bölgesel kalkınmaya yeni bir hız kazandıran Bölgesel Kalkınma Ajansları kanunu ile farklı bir yapılanma sürecine geçilmiştir.

İlk beş yıllık planlama dönemlerinde hazırlanan bölgesel kalkınma projelerinin (Antalya Bölgesi Projesi, Marmara Bölgesi Projesi, Zonguldak Bölgesi Projesi, Çukurova Bölgesi Projesi ve Keban Projesi) hepsi merkezden yürütülmüş sadece Marmara ve Çukurova bölgelerinde büro kurulmuştur. Projeler uygulanamamış ve halkın katılımı da sağlanamamıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği 'ne tam üyelik için bölgesel kalkınma politikası ve uygulamalarına paralel olarak, bölgesel örgütlenmeye de gitmesi gerekiyordu. Bu amaçla, *AB İstatistiki Sınıflandırması (NUTS*)'na paralel olarak, Türkiye de *İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS)* 20 Ağustos 2002 tarih ve2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yürürlüğe konulmuştur.

AB'nin finansmanının en yüksek olduğu bölgesel kalkınma alanında, yeni bir teşkilatlanmaya gerek duyulmaktaydı. Avrupa Birliği adaylığı sürecinde bölgesel

kalkınma politikaları alanında önemli bir gelişme, 08/02/2006 tarih ve Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı *Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'*dur. Bu yeni dönem, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ele alındığı üçüncü bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.4. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Kalkınma Ajansları, kurulduğu bölgenin ekonomik, kültürel ve sosyal şartlarını geliştirmek amacıyla kurulmuş, faaliyet giderlerinin büyük bir kısmını devletin finanse ettiği yarı özerk kurumlardır. BKA'lar bölgesel kalkınma problemlerini belirleyen, çözüm yöntemlerini seçen, problemleri çözebilecek projeleri ve politikaları teşvik eden işlevsel yapılardır.

1.4.1. Kalkınma Ajanslarının Tanımı

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'ne (EURADA) göre; *"Bölgesel Kalkınma Ajansları, bir bölgenin sektörel veya tüm kalkınma sorunlarını tespit eden ve bu sorunlara farklı yöntemlerle çözüm yaratıp projeler geliştiren organizasyonlardır"* (http://www.eurada.org/files/ Erişim: Şubat, 2018).

''BKA'larının varlık nedenleri olarak; bölgesel stratejileri gerçekleştirmek, yerel ve bölgesel girişimciliği desteklemek, altyapı hizmetlerine önem vermek, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırmak ve bölgedeki talepleri sağlayabilmek için finansal garantiler ve çözümler aramak sayılabilmektedir'' (Akiş, 2011:245).

Bu tanımlardan yola çıkarak Bölgesel Kalkınma Ajanslarının başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Bölgeye ilişkin bağımsız kararlar alabilen, özerk yapıda olmalıdır.
- Bölgesel rekabet gücünü artırmaya ve bölgesel büyümeye yönelik politikalar üretme amacında olmalı,
- KOBİ'leri desteklemeli ve içe dönük yatırımların teşvik etmeli,
- Bölgesel kurumlarla koordineli çalışmalı,
- İşletmelere rehberlik hizmeti verilmeli,

- Stratejileri o bölgede üretim yapan yerli firmalar desteklemek olmalıdır
- Hedefleri doğrultusunda projeleri hayata geçirebilmek için gerekli mali kaynakları olmalı,
- Güçlü teknik altyapıya ve insan kaynağına sahip olmalıdır (Roberts and Lloyd, 2000: 75).

Yukarda sayılan özelliklerden en önemlisi bağımsız karar alabilme yeteneğidir. Bunun BKA'lar tarafından ortaya koyma şekli son derece önemlidir. Hughes'e göre *"finansal destekleyicilerin baskısı olmaksızın karar alma yeteneği, özellikle mekânların seçimi, alınan kararların denetimi, merkezi karar vericilerin benimseyeceği yeni politikaların tasarlanması ve yenilikçi projelerin üretilmesi BKA'ların bağımsızlıklarını göstermek açısından önemli faktörlerdir"* (Hughes, 1998: 618).

BKA'ların en önemli özelliği, faaliyet gösterdikleri bölgenin sosyal ve ekonomik yaşamını hedeflemeleri, bu coğrafi bölgede olan içsel potansiyeli geliştirmekle ilgili misyona sahip olmalarıdır. Bölgesel kalkınmanın en önemli ayağı olan rekabet gücünün diğer bölgelere kıyasla avantaj haline gelebilmesi için yatırımların bölgeye gelmesini teşvik etmek, BKA'ların en önemli amaçlarının başında gelmektedir. Bu yolla istihdamda olacak artış ise bölgenin sosyal ve ekonomik yaşamını geliştirme misyonunu daha kolay yerine getirmek mümkün olabilecektir. Yeni yatırımlar ile ortaya çıkan istihdam fırsatları eğitimli işgücünü bölgeye çekerken katma değeri yüksek üretimi hedefleyen yatırımcıları da kendiliğinden teşvik etmiş olacaktır.

1.4.2. Kalkınma Ajansı Çeşitleri

BKA'lar kaynaklarına, faaliyetler alanlarına, işlevlerine ve geleneksel ya da yenilikçi olmalarına göre dört şekilde sınıflandırılabilirler. Kaynaklarına göre olan sınıflandırma şu şekildedir (Akiş, 2011:245):

- **Merkezi hükümet tarafından kurulanlar:** Bu çeşit ajanslar kaynak avantajına sahiplerdir. Ancak bağımız karar alma yetenekleri daha sınırlıdır.

- **Bölgesel kurumların içinde olanlar:** Bölgesel ekonomik ve sosyal problemlere yakındırlar, ancak bürokratik bağımlılıkları vardır.

- **Bölgesel otoritelerce kurulanlar:** Yerel kurumsal yapılarından bağımsız olarak kurulduklarından, politik etkilere az bağımlı ve daha hızlı karar alabilme yeteneğine sahiptirler.

- **Kamu ve özel girişim işbirliğiyle kurulanlar:** Kamu ve özel sektörün bakış açılarının birleştirilme şansına sahip ajanslardır. Kamu sektörünün kurumsal ve ekonomik gücü ile özel sektörün iş tecrübesi birleştiğinde sürdürülebilir bölgesel ekonomik kalkınma politikalarının uygulanmasında iyi bir alternatif olacaktır.

Faaliyet alanlarına göre ise (Kumral, 1994: 8):

- Stratejik ajanslar,
- Uluslararası çalışanlar,
- Sektörel düzeyde çalışanlar,
- Dış yatırımları teşvik etmek için kurulanlar

BKA'lar işlevlerine göre tek işlevli ve çok işlevli ajanslar olmak üzere iki alt sınıfa ayırabilirler. Sadece bölgeyi tanıtma amacına sahip olan BKA'lar, tek işlevli olarak sınıflandırılmaktadırlar. Avrupa'daki kalkınma ajansların çoğunluğu küçük ajans sınıfındadırlar. Tek işlevli ajanslar, ulusal ve uluslararası tanıtım birimleri kurmak, yabancı yatırımcı firmalara kolaylıklar sağlamak ve yerli firmalarla stratejik ortaklıklar yapmalarına yardımcı olmak gibi görevlere sahiptirler.

Çok fonksiyonlu BKA'ların faaliyet alanları daha geniştir. Kırsal kalkınmanın sağlanmasından, kentsel alanların yeniden yapılandırılmasına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadırlar. Bu tip kalkınma ajansları genellikle sanayinin gelişmediği bölgelerdeki yapısal sorunlara çözüm getirmek için kurulmakta ve bölgesel kalkınma için KOBİ'lere teşvik sağlamaktadırlar (Kumral, 1994: 8).

1.4.3. Kalkınma Ajanslarının Görevleri

''BKA'ların varlık nedenleri olarak; bölgesel stratejileri gerçekleştirmek, yerel ve bölgesel girişimciliği desteklemek, altyapı hizmetlerine önem vermek, özel

sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler üretmek ve bölgedeki talepleri sağlayabilmek için finansal garantiler aramak olarak sınıflandırılabilmektedir'' (Akiş, 2011:245).

BKA'ların en önemli hedefleri, bölgesel sorunların çözümüne ilişkin oluşturulan politikalara bölgesel aktörlerin de katılımını sağlayarak yerel ekonomiyi canlandırmak ve uzun dönemde sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır. Ayrıca, bölgelerin yatırım açısından çekiciliğini arttırmak; bölgenin sosyal ve kültürel alanda geliştirilmesi için ise, sosyal olarak sınıflandırılabilmesini sağlamaktır.

Bölgesel kalkınma ajanslarının başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir (Özen, 2005:8):

- Bölgesel planlamaya ve kalkınma stratejisine teknik yardım sağlamak,
- Bölgesel programların doğru uygulanabilmesine yönelik gerçekleştirilen faaliyetleri destekleyerek, uygulanmaları değerlendirmek,
- Bölgenin kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik kalkınma kapasitesinin geliştirilmesini desteklemek ve bunu hedefleyen projelere destek vermek,
- Kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum gibi bölgesel ekonomik paydaşlar arasındaki diyaloğu arttırarak, işbirliğini geliştirmek,
- Bölgesel fonlama ilgili hükümete tavsiyelerde bulunmak,
- Ulusal ve uluslararası düzeyde yerel imkânları da dikkate alarak, bölgenin tanıtımını yapmak
- Sosyal ve ekonomik yenilikler için yol gösterilmesi,
- İçsel yatırımların bölgesel koordinasyona yardımcı olmak,
- Teknolojik alt yapının geliştirilmesi,
- Sosyal ve fiziki alt yapının spor altyapısı projelerine katkıda bulunmak,
- Bölgesel veri tabanlarının oluşturulması

BKA'ların işleyişleri ve rolleri, zamana ve mekâna bağlı olarak farklılık

gösterebilmektedirler (Roberts and Lloyd, 2000: 75). Ülke genelinde veya bölgesel çapta yaşanan politik ve kültürel rejim farklılıklarına, içsel yatırımları çekmede veya bölgenin ekonomik performansına, diğer bölgesel aktörlerin ya da kurumların işlevlerine göre, BKA'ların işleyiş farklılıkları olmaktadır.

Belli bir büyüklüğe ulaşmadıkça, BKA'ların bölgesel ihtiyaçların tamamını karşılaması, dolayısıyla gerekli hizmetleri yerine getirmesi pratik olarak mümkün olmayabilmektedir.

BKA'ların etkinliklerini arttırabilmeleri için şunlar önerilebilir (Özen, 2005:10):

- Uzmanlık alanını genişleterek, sunulan hizmetlerin farklılaştırılması ve hareket alanının geniş bir yelpazeye yayılması,
- Kaynak çeşitliliğini sağlayacak bulunacak bölgesel kurumlarla kenetlenmek, yerel sinerji ve farklılıklar yaratmak,
- Gereli durumlarda özel danışmanlık şirketlerinden yararlanmak,
- Teknolojik ve yönetsel yeniliklere açık olmak.

Şekil 1: BKA'ların İdari Yapısı

Kaynak: Kumral, N., (2008), "Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar", *Ege University Working Papers in Economics.*

1.4.3. Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapıları

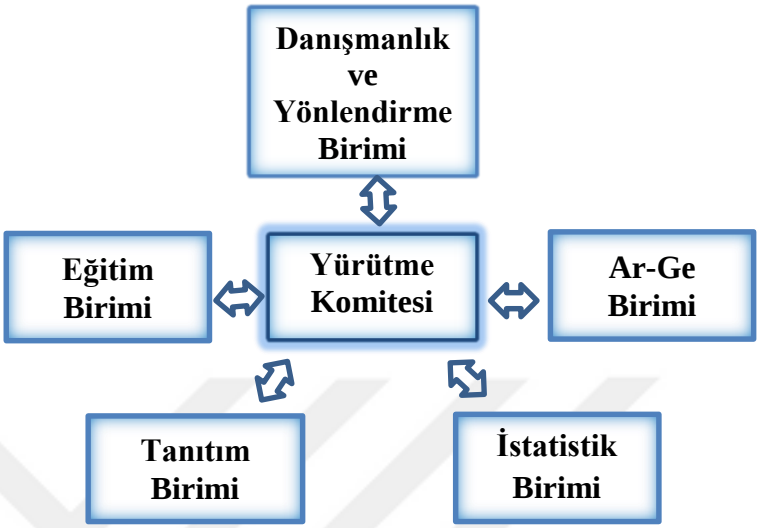
Dünyadaki BKA'ların örgütlenme modelleri ve idari yapıları incelendiğinde, Genel Kurul, Denetim Kurulu, Yönetim Kurulu ve Genel Müdür gibi ana unsurlar ile belli alanda uzmanlaşmış veya teknik konuları inceleyen komiteler gibi alt birimler ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Ajansların politikalarını oluşturmak hedeflerini belirleme ve yürütmekle görevli olan Yönetim Kurulu, genellikle ajansın kuruluşuna katkıda bulunan ve etkili olan kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır.

BKA'ların işlevlerinin daha etkin hale getirmek için, yapısal organizasyonlarını belli bir uzmanlık alanında yoğunlaşan birimlere ayrılabilirler.

Bu bölümler şu şekilde kategorize edilebilir (Kumral, 1994: 28):

- **Danışmanlık ve Yönlendirme Birimi:** İşletmelerin kuruluş ve faaliyet aşamalarında danışmanlık yapılması, bölgesel kaynakların daha etkin kullanımı için sektörel araştırmalar yapılarak, yatırımcıların yönlendirilmesi,
- **Tanıtım Birimi:** Bölgenin yurt içinde ve yurt dışında tanıtımı ve bölgeye yatırımcı çekmek için çalışmalar yapan birimdir. Bu amaçla, bölgeyi tanıtıcı çeşitli yayınlar yapılması, seminerler düzenlenmesi bu birimin sorumluluklarındandır.
- **Eğitim Birimi:** Bölgedeki işletmelere ve her statüde çalışanlara yönelik eğitim seminerleri organize eden birimdir.
- **Ar-Ge Birimi:** Yeni pazar, yeni teknoloji gibi konularda özellikle üniversiteler ile işbirliği yaparak araştırmalar yapılması, yeni projelerin üretilmesi bu birimin görevlerindendir.
- **İstatistik Birimi:** Bilgi bankası gibi çalışan birimdir. Bölgesel verileri toplayan ve düzenleyen birimdir.

Şekil 2: BKA'ların Alt Birimleri

Kaynak: Kumral, N., (2008), "Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar", *Ege University Working Papers in Economics.*

BKA'lar, faaliyet alanları geniş bir yelpazeye yayılmış kuruluşlar olmakla birlikte, işlevlerinde farklılaştırmaları ve belirli alanlarda uzmanlaşmaları da mümkündür. Finansal kaynaklarını çeşitlendirerek, yerel sinerji ve farklılıklar yaratarak, bölgenin ekonomik kalkınmasının yanında sosyal kalkınmasına yardımcı olabilmektedirler.

Avrupa'da devlet yapıları ve kamu yönetimi biçimlerinin homojen ve tek tip olmasını beklemek yersizdir. Her ne kadar Avrupa Birliği, üye ülkelerde kamu yönetiminin tekrar yapılandırılmasını teşvik ediyor olsa da ulusal öncelikler idari yapılanmada her zaman belirleyici rol oynamaktadır. Avrupa Birliği'nin geleceğini de tehdit eden ulus devlet çıkarlarına göre hareket etme isteği kalkınma ajanslarının oluşumunda da önemli rol oynamıştır.

''AB'deki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurumsal yapılanmaları, hukuki statüleri, personel yapıları, bütçeleri, görev ve yetkileri, faaliyetleri bakımından önemli farklılıklar göstermelerinin en önemli nedeni, üye ve aday ülkelerin bölgesel

kalkınma için AB fonlarından ve kredilerinden faydalanabilmek amacıyla kendi hukuki, idari ve mali yapılarına ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına göre farklı formüller geliştirmeleridir'' (Turan, 2005: 29).

Bölgesel kalkınma ajansları merkezi hükümetlerden bağımsız bir yönetim yapısında, bölgesel düzeyde faaliyet gösteriyor olmalarına rağmen, çoğunluğunun merkezi otoriteler tarafından kurulmuş olduğunu görmekteyiz. Aslında, BK'ların politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevli bir yönetim kurulu bulunmaktadır. Ancak bu kurul, çoğunlukla hükümet tarafından veya yerel yönetimler tarafından atanmaktadır.

1.4.4. Kalkınma Ajanslarının Finansal Yapıları

Finansal yapıları açısından ele alındığında ise; BKA'ların merkezi bütçeden ve özel fonlardan finans kaynağı sağlayabilmektedirler. Ayrıca, proje sunarak devletten ve AB'den kredi sağlayabildiği görülmektedir. Ayrıca, AB ve Dünya Bankası tarafından da BKA'lara fon sağlanmaktadır (Hasanoğlu, 2007:84).

Avrupa ülkelerinde siyasi kurumlar tarafından kurulan BKA'lar ödenekleri kendilerini destekleyen bu siyasi yapılardan almaktadırlar. Bu siyasi kurumlar BKA'ların giderlerini büyük kısmını karşılamakta ve büyük ölçekli kalkınma programlarına da destek vermektedir.

BKA'ların yasal yapıları, ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye değişmektedir. Bu anlamda anonim şirketten, kâr amacı gütmeyen vakfa kadar değişik yapılarda olabilen BKA'ların finansman kaynakları da farklılıklar gösterebilmektedir.

Finansman kaynakları kabaca şu şekilde özetlenebilir (Hasanoğlu, Aliyev, 2007:85):

- **Kamu Fonları:** Birçok Avrupa ülkesinde kamu tarafından oluşturulan BKA'lar ödeneklerini de aynı politik yapıdan alırlar.
- **Özel Fonlar:** Yasal yapılarının verdiği imkânla bazı ajanslar özel fonlardan ödenek sağlayabilmektedirler.
- **Faaliyet Gelirleri:** Firmalara sağlanan danışmanlık ve destek hizmetleri karşılığı alınan ücretler; gayrimenkul yatırımları ve sanayi parklarının

yönetiminden alınan ücretler; kamuya verilen danışmanlık hizmetleri; eğitim ve seminer organizasyonları; hükümet programları yönetiminden alınan gelirler; girişim yönetimi ücretleri gibi faaliyetlerden alınan gelirler.

- **Ayni Destekler:** Kamu otoritelerinin sağladığı mekân ve personel ile vergiden muafiyetin sağlanması gibi destekler

- **Uluslararası Fonlarlar ve Projeler:** AB ülkelerinde BKA'ların önemli gelir kalemlerinden biri, AB yapısal fonlardır. AB'de fonlar proje esasına oturulmaktadır. İstihdam yaratacak, işgücü eğitimine yardımcı olacak projeler desteklenmektedir.

Özetlemek gerekirse, gelir kalemlerinin büyük kısmı merkezi bütçeden ve Avrupa Birliği fonlarından karşılanmaktadır. Devlet iştiraki veya bölgesel yatırım şirketi şeklindeki kurumların ise kendi faaliyetlerinden veya iştirak faaliyetlerinden elde ettikleri gelirler ise başarıları ile doğru orantılı olarak yükselmektedir. Faaliyet gelirleri yükseldikçe kendi kendini yönetme yeteneği ve yatırım kararlarını merkezi hükümetten bağımsız verebilme avantajına sahip oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca AB programlarına katılımın artması ile diğer üye ülkelerdeki kalkınma ajansları ile ilişkileri gelişmektedir. Bu durum karşılıklı etkileşime giren kalkınma ajanslarının kendilerini geliştirme fırsatı doğurmaktadır.

1.4.5. BKA'ların Tarihsel Gelişimi

Bölgesel kalkınma politikaları ülkeden ülkeye değişmektedir. Önceleri bölgesel kalkınma hedeflerinde öncelik geri kalmış ve sanayi altyapısının zayıf olan bölgeler iken, artık bölgesel rekabet politikalarının da etkisi ile tüm bölgeleri dikkate alan yaklaşım ve araçlar ön plana çıkmıştır.

Bölgesel gelişme, özellikle İkinci Dünya Savaşı Savaşı'nın sebep olduğu yıkımın yaralarını sarabilmek ve bölgesel olarak zararları tanımlayarak her bölgenin kendi ihtiyaçlarına göre politika üretme ihtiyacının sonucudur.

1950'lerden sonra dünya geneline yayılmaya başlayan kalkınma ajanslarının ilk uygulaması Amerika Birleşik Devleti'ndedir. Avrupa ağırlıklı olmak üzere Brezilya ve Japonya gibi ülkeler kalkınma ajansı uygulamalarına başlamışlardır. AB,

bölgesel kalkınma politikalarını ve bölgesel rekabet stratejilerini BKA'lar marifetiyle uygulamak için üye ülkelere kalkınma ajansı kurulması için ön ayak olmuş ve finanse etmiştir.

1.4.6. Avrupa'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi

Avrupa Birliği'nin bölgesel politikaları üç aşamalı bir gelişim aşamasından geçmiştir. Roma Anlaşması'ndan 1975 yılında AB Bölgesel Kalkınma Fonu'nun kurulmasına kadar geçen süre, 'De facto' şeklinde nitelendirilen ilk aşama olarak tanımlanır. Avrupa Yatırım Bankası ile Avrupa Sosyal Fonu'ndan İtalya'nın güney bölgesine fon sağlanmıştır. Ayrıca gemi, tekstil, kömür, demir-çelik gibi gerileyen sektörlerin kalkınmasına da yardımcı olunmuştur. Bölgesel kalkınma uygulamalarının ikinci aşaması ise 1975-1988 yılları arasında üye ülkelerin işsizlik sorunlarının çözümüne katkı sağlanan dönemdir. 1988 yılında gündeme gelen 'Yapısal Fonlar Reformu' ile çağdaş bölgesel politika dönemi başlamıştır. Bu dönemde üye ülkelerin problemlerine etkin çözümler üretmek için ulusal fonlardan ve yapısal fonlardan destek alarak yeni süreçler geliştirmek hedeflenmiştir (Kahraman, 2005:284).

Özellikle AB'ye sonradan katılan doğu Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınma amacı güden ve bölgesel kalkınma fonlarını kullanan ajansların sayısı hızla artmıştır (Özen, 2005:6). Bölgesel Kalkınma Ajansları bu yönleriyle, AB'ye uyum sürecinin önemli işlevlerini gören kurumlar olarak önem kazanmışlardır. Zamanla BKA'lar, başarılı yerel kalkınma modellerinin ve AB bölgesel kalkınma programlarının en önemli kurumsal uygulayıcıları haline dönüşmüşlerdir.

Bölgesel yapılanmaları ve politik mekanizmaları olmayan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin hemen hemen hepsinde "Bölgesel Kalkınma Ajansı" uygulamaları AB'den ithal edilmiştir. Hatta bu ülkelerin çoğunda ilk kalkınma ajansları, Avrupa Birliği'nin uzmanlarınca kurulmuş ve finansmanı da doğrudan AB tarafından sağlanmıştır. Bölgesel kalkınma ajanslarının bu şekilde kurulmuş olması ilk aşamada bazı kolaylıklar sağlamış, ancak hiç beklenmedik uyum zorluklarına da yol açmıştır. Daha öncede bahsettiğimiz ulusal devlet refleksi ile oluşturulan politikalar ile yerel kanuni çerçevenin bölgesel kalkınma ajansı açısından AB müktesebatına uyumsuzluğu bu süreci daha da zorlaştırmıştır (Eryılmaz ve Tuncer, 2013:165).

Böylelikle 1990'larda AB üyeliğine hazırlanan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri kendi mevzuatlarına uymayan ve gerektiği şekilde çalışmayan yeni ithal kurumlarla tanıştılar. İlk etapta bu durum kurumlar arası uyuşmazlıklara sebep olsa da, ekonomik reformları iyi yöneten ülkelerde, BKA'lar, demokratik mekanizmalarının etkin olduğu bir politik karar alma sisteminde yerlerini almışlardır.

Kalkınma ajanslarının Fransa, İspanya ve Belçika'da kanunlarla kurulmuştur. İrlanda, İskoçya ve Hollanda gibi ülkelerde ise doğrudan devlet kuruluşu olarak kurulmuştur. Yunanistan gibi ülkelerde kurulan ajansları ise yerel yönetim ve belediyelerin girişimleridir. Özen'e göre *''Son yıllarda merkez yönetimden daha özerk olabilmeleri için kalkınma ajanslarının yasal statülerinin daha otonom bir hale getirildiği ya da özelleştirildiği gözlemlenmektedir"* (Özen, 2005: 6).

Bölgesel Kalkınma Ajansları AB üye ülkelerinde yasal statülerine bakarak şöyle sınıflandırılabilirler (Eryılmaz ve Tuncer, 2013:170):

- Kamu limitet şirketleri (İtalya, İrlanda, Portekiz, Hollanda)
- Yarı özerk kamu şirketleri (Almanya)
- Özel hukuka tabi kamu kuruluşları (İspanya)
- Karma ekonomi şirketleri (Fransa)
- Kamu-özel sektör şirketleri (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya)
- Kâr amacı gütmeyen kurumlar (Macaristan)
- Vakıflar (Danimarka)
- Belediye veya eyalet girişimleri (Yunanistan)
- Belediyelerin ortak girişimleri (Belçika, Romanya)

"Avrupa ülkelerindeki ajansların büyük kısmının Brüksel'de ve diğer merkezlerde temsilcilikleri vardır. Ayrıca Avrupa genelinde 150 üyesi bulunan EURADA isimli kuruluş da ajansların üst kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir" (Aydemir ve Karakoyun, 2011: 37).

''Avrupa'daki bölgesel kalkınma ajanslarının özgün bölgesel politikalarını

üretirken AB'nin inisiyatifleri ile de hareket ettikleri görülmektedir. Bu anlamda yenilikçilik ve teknoloji politikaları Avrupa genelinde uluslar üstü ve bölgesel ölçeklerde geliştirilmektedir. Daha da ötesi, AB aday ülkelerde bölgesel politikaların ve politikaları düzenleyen ve koordine eden yerel ve bölgesel ölçekteki kurumların oluşturulmasını önemli bir koşul olarak öne sürmektedir'' (Zibel, 2009: 681).

AB'de faaliyette bulunan ajansların en önemli finansman kaynakları kamu ve Birlik fonlarıdır. Birliğin bölgelerarası rekabeti, sürdürülebilir kalkınma politikalarının temeli olarak kabul etmesi sebebiyle üye veya aday ülkelere bu konuda yüksek miktarda mali destek vermesi, bölgesel kalkınma ajanslarının artmasına sebep olmuştur. Bu mali destek ile motive olan üye ülkeler tam hazır olmadan ve fazlada araştırmadan kalkınma ajansı kurma yoluna girmişlerdir. Bunun sonucu olarak 2000'lerde gelir kaynaklarına göre güçlü BKA'lar ve sadece kâğıt üzerinde kalan, uygulamada zayıf BKA'lar ortaya çıkmıştır.

Güçlü BKA'lar süreç finansman kaynaklarını çeşitleyebilmiş, düzenli gelirleri olan kurumlardır. Güçlü BKA'lar bütçelerinin önemli bir bölümünü yerel ve bölgesel yönetimlerin gelirleri ile genel bütçe gelirlerinden; ayrıca faaliyet karlarından ve bölgede önemli yatırımları bulunan özel sektör kuruluşlarından finanse etmektedir. Zayıf ajanslar ise, AB fonlarına bağımlı ve bu fonların dışında yetersiz kaynakları olan ajanslardır'' (Özen, 2005: 6).

Avrupa'da zamanla yaygınlaşarak sayıları hızla artan Bölgesel Kalkınma Ajanslarını bir araya getirmek üzere, Aralık 1991'de Brüksel'de Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) kurulmuştur.

Bu birliğin başlıca kuruluş hedefleri şunlardır (Zibel, 2009: 685):

- BK'lar arasındaki bilgi ve tecrübe paylaşımını arttırmak,
- Bölgesel ekonomik kalkınma uygulamalarını desteklemek,
- Ekonomik kalkınma mekanizması olan BK'ların tanıtımını yapmak,
- KOBİ'lere yönelik bölgesel kalkınma ve/veya destek programlarının geliştirilmesi ve dağılımını desteklemek,
- Hem Avrupa Komisyonu ile hem de diğer AB kuruluşlarıyla teknik

işbirliğini daha kuvvetli ve etkin hale getirmek,

- AB dışındaki ülkelerde BK'ların kurulmasına yardım etmek,
- AB üyesi ve adayı ülkelerdeki BK'lar arasındaki işbirliği projelerinin oluşmasını teşvik etmek.

2. BÖLÜM

KÜRESEL REKABET GÜCÜ VE KÜRESEL REKABETÇİLİK ENDEKSİ

2.1. Rekabet Gücü

Rekabet gücü, ülkenin üretim yeteneği ile maliyet avantajlarının karşılaştırmalı durumunu ifade etmektedir. Gerek ulusal gerekse uluslararası alanda, ülkede üretilen mal ve hizmetlerin katma değerinin sürekli ve düzenli arttırılarak refah düzeyinin yükseltmesi ile ülkede yaşayan vatandaşların yaşam standartlarının iyileştirmesi manasına gelmektedir.

Rekabet gücünü tanımlarken sadece ihracat ve dış ticaret dengesini sağlama yeteneğinden bahsedilemez. Bununla birlikte, ülkenin uluslararası pazar payının, gelirinin, istihdam düzeyinin ve yaşam standardının yükseltilmesi ulusal rekabet gücünün göstergesidir. Rekabet gücü, farklı ülkelerin, bölgelerin veya şirketlerin yer aldığı uluslararası rekabet ortamında sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için gerek duyulan yeteneklerin seviyesini yansıtmaktadır (Cantwell, 2005: 544).

Uluslararası rekabet, şirketler arası basit rekabetin dışında bileşik yapısal güçlerin temsil edildiği daha çok ülkelerin yapısal rekabet gücü üzerinde şekillenmektedir. Küresel rekabet, şirketlerin faaliyet gösterdikleri üretim sistemlerinin, kurumsal yapıların veya sosyal organizasyonların arasındaki mücadelenin göstergesidir. Bu sistem sadece ülkelerin değil, bunun yanında Avrupa Birliği gibi oluşumların da etkisiyle şekillenmektedir.

Bu sistemler, eğitim, teknoloji altyapısı, işçi ve işveren ilişkileri, kamu ve özel sektör ilişkileri, ekonomi politikaları ve finansal bileşenlerin tamamını temsil etmektedir. Bu bileşenlerin hepsinde önemli role sahip merkezi hükümetler, uluslararası rekabetin en etkili aktörleri durumundadırlar. Ülkelerin borç yüklerini azaltarak mali piyasalarını istikrarlı hali getirmesi sonucunda yüksek orandan büyüme performansı ve sürdürülebilir büyüme hedefleri yakalanabilmektedir.

Üretimde verimlilik ve yatırımların geri dönüş oranı rekabet gücünün anahtar faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için verimlilik seviyesinin arttırılması gerekmektedir. Bunun için yapısal reformların gerçekleştirilmesi, gerekli para politikalarının uygulanması ve bölgesel yatırım teşvikleri ile sermayenin bölgeye davet edilmesi en önemli hükümet politikaları olmalıdır. Sürdürülebilir ekonomik büyüme yatırımların ve istihdamın artmasıyla sağlanabilmektedir (Cantwell, 2005: 544).

2.2. Küresel Rekabet Gücü Yaklaşımları

1970'li yıllarla birlikte küreselleşmenin etkisi ile pazar ve endüstrilerin uluslararası kimlikler kazanmaya başlamalarıyla, rekabet gücü tüm ülkeler ve kurumsal yapılar tarafından daha önemsenen bir kavram halini almaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerin rekabetçi konumlarını koruyabilmeleri, gelişmekte olan ülkelerin ise yeni ekonomik düzende var olabilmeleri ve her geçen gün alt yapılarını küresel pazara ve yeni teknolojilere göre kurmuş yeni rakipler ile mücadele edebilmek amacıyla, rekabet gücünün yeni şartlara göre tanımlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Rekabet gücü, akademik araştırmalarda iki odak noktasından hareketle tanımlanmaktadır. Mikro düzey rekabet gücü işletme ve endüstrilere odaklanırken makro düzey rekabet gücü ise ulusal ve uluslararası alana odaklanmaktadır(Cantwell, 2005: 546).

2.2.1 Makro Rekabet Gücü Yaklaşımı

Ülkelerin ekonomik hedefi, sahip oldukları kaynaklarını en verimli şekilde kullanılarak vatandaşların hayat standartlarının yükseltilmesidir. Büyük tartışmalara yol açan rekabetçi üstünlük teorisinin sahibi Michael E. Porter'a göre rekabet gücü ancak verimlilik kavramı ile olan ilişkisiyle açıklanabilir. Porter ulusal rekabet gücü artışının ancak verimlilik artışı ile sağlanabileceğini savunmaktadır. Bununla birlikte verimlilik artışından elde edilecek getirilerin ise vatandaşların yaşam standartlarının yükseltimesin de kullanılması gerekmektedir (Porter, 1990: 6).

Landau ise ülkenin büyüme potansiyeli ile gelecek nesillerin yaşam düzeylerini tehlikeye atmadan, yüksek ve kaliteli istihdam kullanılarak, yaşam standartları ve büyüme oranlarında kabul edilebilir seviyenin yakalanması olarak

rekabet gücünü tanımlamaktadır (Landau, 1992: 1-15). Sürüdürülebilir kalkınma ve yüksek rekabet gücü seviyesi, ülkenin sahip olduğu kaynakların gelecek nesillerin kullanımı da göz önünde tutularak kullanılması, ekonomik büyümenin yaratacağı istihdam fırsatlarıyla toplumun tamamıyla paylaşılması sonucunda sağlanabilir.

Bir ülkenin rekabet gücü, düzenli ve serbest piyasa koşullarında vatandaşlarının reel gelirini arttırıp yaşam koşullarını geliştirirken, bununla birlikte uluslararası rekabet edebilirliği üst düzeyde olan mal ve hizmetleri üretebilme yeterliliği ile doğru orantılıdır. Ulusal rekabet gücü, o ülkede faaliyet gösteren işletme ve endüstrilerin rekabet gücü ile doğrudan ilişkilidir.

Makro rekabet gücü yaklaşımında en çok kullanılan ve atıfta bulunulan ABD Başkanı Endüstriyel Rekabet Komisyon'una göre ise rekabet gücü, ülkelerin serbest piyasa koşullarında vatandaşlarının reel gelirlerini arttırırken, bunun yanında da üretilen ürün ve hizmetleri uluslararası pazarlara başarılı bir şekilde sunabilmesidir (President s Commission on Industrial Competitiveness, 1985, 3-7). Bu tanımda vurgulanan serbest piyasa şartlarında ülkenin yüksek yaşam standartlarının sürdürülebilmesidir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun rekabet gücü tanımı ise girişimcilere odaklanmakta ve onların ürün ve hizmetleri tasarlamalarında, üretim ve fiyatlandırmalarında rakiplerine üstünlük kazanmaları olarak belirtmektedir (World Economic Forum, 1989: 5-12).

Avrupa Birliği Komisyonu'nun yaklaşımı ise üretim faktörlerinin getirilerinin arttırılması ile yüksek istihdam yaratılmasını hedeflemekte ve ülkelerin, işletmelerin, bölgelerin serbest rekabet ortamında bunu yapabileceklerini belirtmektedir (European Comission,1994).

Avrupa Birliği kalkınma politikalarını bölgesel kalkınma doğrultusunda şekillendirmekte ve bölgelerin birbirleriyle olan rekabetini, ülkeler arasındaki rekabetten daha öne koymaktadır.

Tablo 5: Rekabet Gücü Yaklaşımlarının Hedef ve Odak Noktaları

Yazarlar	Yıl	Odak Noktası	Hedef
ABD Başkanı Endüstriyel Rekabet Komisyonu	1985	Serbest piyasa koşulları	• Vatandaşlarının reel gelirlerini arttırmak • Ürün ve hizmetlerin uluslararası pazarlara başarılı sunumu
Hastasapoulos, Krugman ve Summers	1988	Ulusal dış ticaret dengesi	• Toplumun yaşam standartlarında kabul edilebilir bir iyileşme
Dünya Ekonomik Forumu	1989	Girişimciler	• Girişimcilerin ürün ve hizmetleri tasarımında, üretim ve fiyatlandırmada rakiplerine üstünlük kazanmaları
OECD	1992	Yabancı ülkelerdeki müşterilerin beklentileri	• Ülke içindeki reel gelir artışı
Avrupa Birliği Komisyonu	1994	Sıkı rekabet ortamı	• Üretim faktörlerinin getirilerinin arttırılması • Yüksek istihdam yaratılması

K**aynak:** Çoban, O., Çoban, S., (2004), "Globalleşme Endeksiyle Türkiye'nin Rekabet Gücünün Ölçülmesi: Ab Ülkeleriyle Bir Karşılaştırma, 1970-2001", *Manas Üniversitesi, SBE. Dergisi: 10*, KTMÜ yayınları: 53 dizi: 14.

Hatsopoulos, Krugman ve Suners rekabet gücünü Neoklasik tarzda tanımlarken ülkenin dış ticaret dengesini göz önünde tutarak, rekabet gücü artışının toplumun yaşam standartlarında kabul edilebilir bir iyileşmenin, ancak ulusal dış ticaret dengesinin sağlanabilmesine bağlamaktadır (Hatsopoulos, Krugman ve Suners, 1988: 299).

Yukarıda bahsedilen neoklasik yaklaşıma alternatif bir bakış açısı getiren Post-Keynesyen yaklaşımında ise ülkenin kronik dış ticaret açıklarının düşürülmesi için gelirlerde ya da istihdamda yapılması gerekli azaltmalar sonucu ülkenin rekabet gücünün zayıflayacağına vurgu yapılmıştır (Blecker, 1998: 495-498).

İstihdamda yaşanacak düşüş rekabet gücüne negatif etki yapmaktadır. Düşen rekabet gücü seviyesi ise üretime negatif etki etmekte ve bunun sonucunda oluşan kısır döngü sebebiyle istihdam daha da düşme eğilimi göstermektedir. Dış ticaret açıkları ancak ihracatın artması veya ithalatın düşmesi ile kapanabilmektedir. İhracatın artması ise ancak üretimin artması ile gerçekleşmektedir. Eğer üretim ülkenin ihtiyacını karşılayamayacak durumdaysa ithalatın düşmesi de pek mümkün olmayacaktır.

Aşağıdaki tabloda dünya ekonomisine yön veren başlıca kurum ve kişilerin rekabet gücü yaklaşımları özetlenmekte ve bunların birbirleri ile olan benzerlikleri ve farklılıkları analiz edilmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası rekabet gücünün makroekonomik değişkenlerin istikrarlı yapısı ile doğrudan ilişkisi vardır. Dolayısıyla iktisadi politikalar, siyasi ve politik ve mali yapılanmanın yanı sıra iktisadi karar vericilerinin performanslarının da uluslararası alandaki rekabet gücünü büyük ölçüde etkilemektedir (Çoban vd, 2004: 166). Ulusal rekabet gücünü etkileyen makro faktörler Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) büyüklüğü, yıllık bazda büyüme oranı, enflasyon ve gelir dağılımı olarak sınıflandırılır.

2.2.2. Mikro Rekabet Gücü Yaklaşımı

Mikro rekabet gücü yaklaşımı, yönetim ve işletme stratejileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu görüşü savunan akademisyenler, rekabet gücü analizlerinin ancak mikro bakış açısıyla işletmelere odaklanarak yapılabileceğini ve küreselleşen

dünya düzeninde ana aktörlerin işletmeler olduğunu ve rekabet konusunda odak noktalarının işletmeler olduğunu savunmaktadırlar.

Rekabetin en belirgin olduğu alan mikro düzey olarak da tanımlanan işletmeler arasında yaşanan rekabet seviyesidir. İşletmeler arasında yaşanan rekabet, serbest piyasa koşullarında faaliyet gösteren işletmelerin kârlılıklarını koruyarak büyümeye devam edebilecekleri güce ve yeterliliğe sahip olmaları olarak tanımlanabilir (Kumral,2003:3-4).

Mikro rekabet gücü yaklaşımını savunan akademisyen grubu, ulusal boyuttaki rekabet gücü çalışmalarını anlamsız bulmakta, ülkelerin rekabet güçlerinin sınırları içerisinde faaliyet gösteren işletme ve endüstrilerin toplam rekabet güçlerinden oluştuğunu ve bu ulusal rekabet gücünün toptancı bir bakış acısı ile sorun yaşayabileceği konusundaki endişelerin yersiz olduğunu, asıl yoğunlaşılması gereken birimlerin aslında işletmeler ve yatırımcılar olması gerekliliğini vurgulamaktadır (Krugman, 1994: 44).

Kester ve Luehrman (1989), temel bakış açısı olarak rekabet gücü kavramını mikro açıdan ele almakta ve şu şekilde tanımlamaktadırlar: Rekabet gücü her ne kadar ulusal bir kavram olarak kabul edilse de, serbest piyasada rekabet içinde bulunan kurumlar özel veya kamu işletmeleridir. Kuşkusuz hükümet politikalarının serbest piyasalarının oluşmasında ve denetlenmesinde büyük etkisi bulunmaktadır. Ancak yatırım alanları, fiyat politikaları gibi rekabet gücüne direk etkisi olan kararlar işletmelerin yöneticileri tarafından belirlenmektedir. Kısaca piyasaların başrol oyuncuları işletmelerdir ve rekabet onlar arasında gerçekleşir (Kester ve Luehrman, 1989: 15-27).

Mikro rekabet gücü yaklaşımlarının gerisinde serbest piyasa koşulları altında kazananların ve kaybedenlerin olduğu, iyi olan girişimcilerin ödüllendirildiği, başarısız olan firmaların dışlandığı ve giderek daha rekabetçi bir uluslararası piyasanın oluşmasını hedefleyen anlayış bulunmaktadır. Dolayısıyla serbest piyasanın güçlendirilmesi rekabet gücünü artırmaktadır (Castells, 2005:32).

Sonuç olarak bu yaklaşıma göre küresel rekabetin başrol oyuncuları tartışmasız işletmelerdir. Uluslararası rekabet gücüne etkisi olan çevresel ve yapısal

düzenlemeler ise ulus devletler ve uluslararası kurumlar tarafından yapılmaktadır. Yeniliklerin sürekli olarak ortaya çıktığı küresel dünyada, sabit yapılı işletmelerin değil; esnek yapılı, değişken çevreye daha kolay uyum sağlayabilen ve ulusal devletleri tarafından desteklenen kurumlar başarılı olabilirler.

2.2.3 Bölgesel Rekabet Gücü

Son dönemde hızla gelişen ve değişen teknolojik altyapının getirdiği avantajlar sayesinde, küresel sermayenin ve üretim birimlerinin hareketi ve farklı bölge ve şehirlerde yeniden organizasyonu çok daha kolay hale gelmiş ve ülke sınırları önemini kayberken, geleneksel mikro ve makro yaklaşımlarının tam olarak tanımlayamadığı kentsel ve bölgesel ölçekte rekabetin önemi artmıştır. Bununla birlikte, iş gücü maliyetinin düşük, bürokratik engellerin daha az olduğu, uluslararası piyasalar ve ekonomiler ile iletişim halinde olan ve ulaşım ve taşımacılık kanalları ile bütünleşebilen bölgeler, sermayeyi ve yatırımları kedilerine çekmek açısından avantaj elde etmektedirler (Storper, 1997:38).

Bölgesel rekabet gücünün tanımlanmasında hem makro hem de mikro yaklaşımlarında odaklandığı "yaşam kalitesi" kavramı öne çıkmaktadır. Yaşam kalitesini belirleyen faktörler istihdam düzeyi ve verimliliktir. Yaşam kalitesinin yükselmesi, bölgede faaliyet gösteren işletmelerin verimliliklerini yükseltmesi ile doğru orantılıdır.

Yüksek verimliliğin sürdürülebilmesi ise bölgesel veya kentsel ekonomik yapının kendisini teknolojik olarak güncelleyebilmesi ile gerçekleşmektedir. Yüksek verimlilikteki firmalar daha fazla işgücüne ihtiyaç duyarlar. İstihdam seviyesinin yükselmesi ise yaşam kalitesinin artması demektir.

Bölge rekabetini "kent veya bölge ekonomisinin, ikamet edenlerine sağladığı yüksek yaşam standardını sürdürülebilmesi, rekabet gücü ve uluslararası pazar payı yüksek olan işletmeleri çekebilmesi olarak tanımlanabilir. Bölgenin sahip olduğu teknolojik ve sosyal altyapı bölgedeki işletmelerin verimliliğini yükselterek onlara rekabetçi avantaj sağlayabilmektedir (Storper, 1997:42).

Bölgesel rekabet gücünün yapısını oluşturan aktörler dört tanedir (Johansson, 2000:112):

- Bölgede faaliyet gösteren firmalar,
- Bölge yönetimi ,
- Firmalarla bölge yönetimi arasındaki etkileşim ve
- Ekonomik sistemin diğer paydaşlarıdır.

Bu tanıma göre bölgenin kendisi de bölgesel rekabet gücü oluşturma aşamasında etkin bir paydaş olarak yer almaktadır.

Rekabet gücünün seviyesini belirleyen bölgesel özellikler ise(Johansson, 2000:112):

- Güçlü ekonomik sistem,
- Gelişmiş yerel piyasa ve üretim birimleri,
- Nitelikli işgücü sermayesi
- Teknolojik altyapı olarak sıralanmaktadır.

1990 ve 2000'lerden sonra özellikle Avrupa'da, neo-liberal politikaların ve küreselleşmenin de etkisiyle devletlerin rolünün kısmen azalmaya başlamış, bölgeler açısından daha rekabetçi bir ortam oluşmuştur. Böylelikle yatırımlar için bölgeler arasındaki rekabetin artması da bölgesel politika belirleyicilerinin yanında bölgesel rekabet gücü faktörlerini de temel aktör konumuna getirmektedir.

Avrupa Komisyonu'na göre bölgesel rekabet gücünü belirleyen faktörler şu şekilde sıralanmaktadırlar (European Comission,1994):

- İstihdamın, verimliliği yüksek sektörlerde yoğunlaşması rekabet gücünü arttırırken daha düşük verimliliği olan sektörlerde yoğunlaşan istihdam rekabet gücünü azaltmaktadır.
- Nüfusun yaşlanması sonucu emeklilerin fazla olması ve bölgesel işgücünü oluşturan genç nüfusun başka bölgelere göç etmesi, bölgenin rekabet gücüne negatif etki etmektedir.
- Bölgeye yapılan yatırımların ve yabancı sermayenin artışı rekabet gücüne olumlu etki yapmaktadır.

- Bölgede Ar-Ge çalışmaları, işgücü eğitimleri, teknolojik altyapı yatırımları sonucunda oluşan farklılaşma bölgenin rekabet gücü açısından avantaj sağlayan unsurlardandır.

- Bölgenin ulaşım ve fiziksel altyapısı rekabet gücünün en önemli belirleyici unsurlarındandır.

- Bölgedeki işgücünün yeniliklere uyum sağlayabilme ve yeni teknolojileri kullanabilme becerisi ve eğitim seviyesi yüksek bir nüfus rekabet gücü için gereklidir.

Bir bölgenin katma değer oluşumuna etkisi, rekabet gücü ile doğru orantılıdır. Rekabetçi bölgelerin toplam katma değer içindeki payları hem yüksektir hem de artış potansiyeline sahiptirler. Aynı zamanda istihdam ölçütü, emek yoğun bir üretimde rekabet gücü ile doğrudan ilişkilidir.

Rekabetçi bölgelerdeki üretim paydaşlarının elde ettiği gelirler de rekabet gücünün performans ölçütü olarak kullanılabilmektedir. Rekabet gücünün ve getirisinin seviyesine göre ücretler, faiz, kira vb. faktörde gözlemlenen artış, rekabet gücündeki olumlu değişimin göstergesidir. Piyasa payı, yatırım ve tasarrufların düzeyi gibi daha da genişletilebilecek bu performans ölçütlerinin tümü ancak verimlilik artışı ile anlamlı olmaktadır.

Bölgesel rekabet gücünün temel dinamikleri, bölgesel üretim faktörlerinde olan maliyetleri üstünlüğü ve bölgesel üretimdeki verimlilik olarak ikiye ayrılırlar (Lee,1998:24):

- Faktör maliyetleri içinde en önemli bir payı alan nitelikli işgücünün yanı sıra bölgesel sermaye yapısı , hammadde ve ara girdilerin temin edilmesi, vergi avantajları gibi üstünlük sağlayan unsurlar da yer almaktadır.

- Üretimde verimlilik ise birim sermaye, işgücü ve diğer girdiler başına üretilen birim çıktı değerinin yükseltilmesi yeteneği olarak tanımlanır. Rekabet gücü açısından verimlilik artışının en önemli işlevi, diğer rekabet unsurları arasında etkileşimi sağlamasıdır.

2.3. Rekabet Gücünün Ölçülmesi

Kuşkusuz bir ülkenin rekabet gücünün ölçülmesinde ekonomik, sosyal ve politik disiplinlere ait nitel ve nicel birçok parametre kullanılabilmektedir. Kullanılan tüm parametrelerin sayısal verilere dönüştürülerek belirli bir sistematik dâhilinde analiz edilmesi oldukça zor bir süreçtir. Rekabet gücü analizi yapan akademik kurumlar, uluslararası kuruluşlar veya sivil toplum kuruluşları tarafından anket gibi veri toplama metotları kullanılarak birtakım veri setleri oluşturulmuştur.

Rekabet gücü analizi, bir ülkenin veya bir bölgenin verimlilik düzeyinin belirlenmesinde kullanılan bir dizi kurumsal ve politik yaklaşım ile ekonomik faktörlerin ölçülmesi ile yapılmaktadır. Araştırmacılara belirli bir dönem için toplanan düzenli nicel veriler kullanılarak analiz yapma imkânı vermektedir. Bazı analiz çalışmalarında ülkelerin rekabet güçlerini birbirleriyle karşılaştırırken bazıları ise kent ve bölgelere odaklanmaktadır (Malecki, 2004).

Tablo 6. Ulusal ve Uluslararası Rekabet Endeksleri

	Endeksin adı	Hazırlayan Kurum/ Kişi	Odak/Ölçek
1.	Küresel Rekabet Raporu	Dünya Ekonomik Forumu	Ülkeler arası
2.	Dünya Rekabet Yıllığı	Uluslararas Yönetim Geliştirme Enstitüsü	Ülkeler arası
3.	Yıllık Rekabet Raporu ACR/NCC	Ulusal Rekabet Komisyonu	Ülkeler arası
4.	Bölgesel Rekabet & Bölgelerin Durumu	Ticaret ve Sanayi Departmanı	Bölgeler arası
5.	Rekabet Endeksi İngiltere	Ticaret ve Sanayi Departmanı (DTI)	Bölgeler arası
6.	Türkiye Bölgesel Rekabet Endeksi	Albayrak ve Erkut (2006)	Bölgeler arası
7.	Türkiye İllere Göre Rekabet Endeksi	Alkin, Bulu ve Kaya (2007)	Bölgeler arası
8.	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Endeksi	Kara (2008) (DPT)	Bölgeler arası
9.	Türkiye Rekabet Endeksi	EDAM ve Deloitte Türkiye (2009)	Bölgeler arası

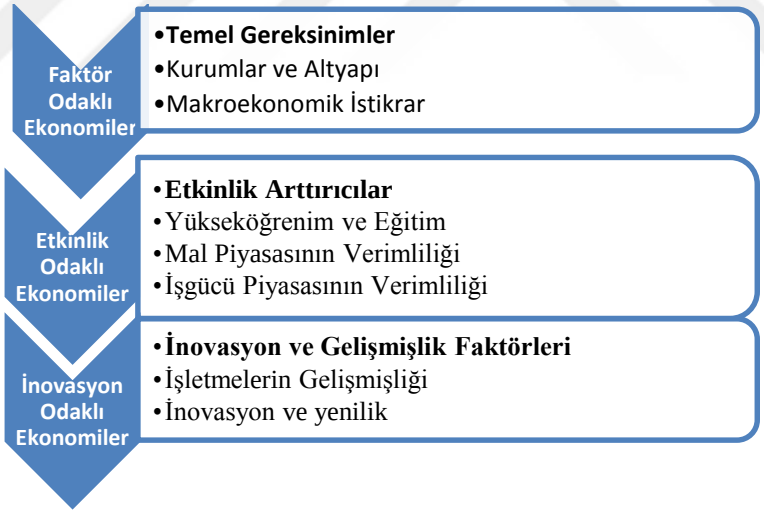
Kaynak: Albayrak, A. N., Erkut, G., (2009). "Türkiye'de Bölgesel Rekabet Gücü Analizi", *MEGARON* 2010;5(3):137-148

2.3.1 Küresel Rekabetçilik Endeksi (KRE)

1979 yılında Clause Schwabs'ın fikrinden yola çıkarak Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) girişimleri ile 2005 yılından itibaren Küresel Rekabetçilik Endeksi (KRE) rapor olarak her yıl yayımlanmaktadır. En çok referans alınan ve tüm dünyada kullanılan bu rapor, rekabet edebilirliğin ve verimliliğin belirlenmesinde kullanılan unsurların farklı ağırlıklı ortalamalarını yansıtmaktadır.

Dünya ülkelerinin verimlilik ve rekabetçilik puanlarına göre sıralandığı Küresel Rekabetçilik Endeksi, ülkelerin zayıf ve güçlü yönlerini analiz ederken politika belirleyicilere yol göstermektedir. KRE, rekabet gücünün mikro ve makroekonomik temellerini analiz eden çok kapsamlı bir araçtır. KRE, rekabet gücüne etkisi olan birçok bileşenin ağırlıklı ortalamasından oluşmaktadır.

Şekil 3: Küresel Rekabet Gücü Endeksinin Alt Bileşenleri

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, ed. K. Schwab (2016): 5.

Dünya Ekonomik Forumu, ulusal kalkınmışlık düzeylerini üç kategoriye ayırmaktadır. Bunlar, üretim odaklı, verimlilik odaklı ve yenilik odaklı ekonomiler olarak kategorize edilmişlerdir. Bu kategoriler ise 12 ana bileşenden (pillar) meydanda gelmektedir. Bu bileşenlerin tamamı rekabetçilik ve büyüme parametreleri için

önemlidir. Bununla birlikte, bileşenlerin bir tanesi veya daha fazlası aynı anda önemli olabilmektedir.

Araştırma, 13 bölümden oluşmakta ve bu bölümler KRE'nin 12 ana bileşenini kapsamaktadır. Anket soruları 1 ile 7 arasında değerlendirme yapılabilecek şekilde düzenlenmişlerdir. Yönetici Görüşü Anketi denilen bu araştırmada daha çok niteliksel veriler kullanılmaktadır. Bununla birlikte, KRE analiz için UNESCO, IMF ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası kuruluşlardan ise kamu borcu, yaşam kalitesi, finansal durum gibi istatistik verilerini almaktadır.

Araştırma için WEF, farklı ülkelerden 150'nin üzerinde kurumdan oluşan Dünya Rekabetçilik Ağını (Global Competitiveness Network) kullanmaktadır. TÜSİAD ve Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF) rekabetçilik ağının Türkiye temsilcileridir.

Sonuç olarak, Dünya Ekonomik Forumu yayınladığı 2017-2018 Küresel Rekabetçilik Endeksi raporunda, verimliliği kapsayan 114 global veriyi bir araya topladığı unsurların ağırlıklı ortalamasını dikkate alarak rekabet edebilirliğin on iki alt endeksini oluşturmuş ve herkes tarafından daha iyi yorumlanabilmesi için giriş kısmında kısaca açıklamıştır. Rapora göre rekabet gücünün on iki alt endeksi şu şekilde tanımlanmaktadır (www.weforum.org/reports, Erişim:17/1/2019):

- **Kurumlar ve Kurumsal Çevre**

Bir ülkenin kurumsal yapısını oluşturan kamu ve özel sektör paydaşlarının tutumları ve organizasyonları, kurumsal kalitenin şekillenmesindeki ana etmenlerdir. Bu paydaşlar arasındaki etkileşim ve iletişimin kalitesini, ülkenin sahip olduğu yasal ve idari çerçeve belirler. Kurumsal çevrenin büyüklüğünü ve paydaşların hareket alanını belirleyen yasal çerçeve, ekonomi politikaları ve idari şeffaflık, hükümetlerin ve siyasetin en önemli sorumluluklarındandır.

Siyasi şeffaflık, idarenin hesap verebilirliğine, ekonomik şeffaflık ise adil ve etkin kaynak dağılımı yoluyla ekonominin potansiyeline katkı sağlamaktadır. Bürokrasinin azaltılması ve bürokratik işlemlerin şeffaflığının sağlanmasının yanında

ülkede faaliyet gösteren şirketlerin mali tablolarını ve finansal pozisyonlarını gösteren raporların da şeffaf olmaları gerekmektedir.

Kamu kurumlarının, firmaların hatta bireylerin hareket alanını, verimliliğini, yatırım kararlarını ve üretim örgütlenmesini doğrudan etkileyen bu yasal çerçeve, toplumsal faydanın dağıtımı ve kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında da önemli rol oynamaktadır. Kamu ve özel kurumların yapısı ve faaliyet gösterdikleri yasal çerçevenin gelişmişliği, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için olması gereken en önemli kriterlerdendir (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Tablo 7: Kurumlar Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		2016-2017	
ÜLKE	SIRA	SKOR	SIRA	SKOR
Finlandiya	1	6,2	1	6,1
Singapur	2	6,1	2	6,1
Yeni Zelanda	3	6,1	3	6,0
İsviçre	4	5,9	6	5,9
BAE	5	5,9	7	5,9
Norveç	6	5,8	5	5,9
Hollanda	7	5,8	11	5,8
Lüksemburg	8	5,7	8	5,8
Hong Kong	9	5,7	9	5,7
Katar	10	5,6	10	5,7
TÜRKİYE	71	3,8	74	3,9

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

- **Altyapı**

Fiziksel ve teknolojik altyapının kapsamı ve etkinliği ekonomik verimlilikte kritik öneme sahiptir. Bütünleşik ve yaygın telekomünikasyon ağı ile ekonomi ve

üretimin tüm paydaşları arasında hızlı ve ucuz bilgi akışını sağlayarak ekonomik etkinliği artırmak mümkündür.

Ayrıca, elektriğe ve enerjiye bağımlı her türlü üretim biriminin engelsiz bir şekilde çalışmasını sağlayacak olan kesintiden ve kıtlıktan uzak enerji arzınınım temin edilmesi de hayati önem taşımaktadır. Altyapı yetersizliği sebebiyle oluşacak verimlilik kaybı rekabet edebilirliği sınırlandırmaktadır.

Tablo 8: Altyapı Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Hong Kong	1	6,7	1	6,7
Singapur	2	6,5	2	6,5
Hollanda	3	6,4	3	6,4
Japonya	4	6,3	5	6,3
BAE	5	6,3	4	6,3
İsviçre	6	6,3	6	6,2
Fransa	7	6,1	7	6,1
Kore	8	6,1	10	6,1
ABD	9	6,0	11	6,0
Almanya	10	6,0	8	6,0
TÜRKİYE	53	4,5	48	4,4

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)\

Altyapı yatırımlarının kısa dönemde görülen etkisi gelir artışında olmaktadır. Gerek yabancı gerekse yerli kaynaklar kullanılarak yapılan altyapı harcaması sonucunda üretim faktörleri gelirlerinde yükselme görülür. Bunun durum ekonomik büyümeye pozitif etkisi eder.

Uzun vadede ise altyapı yatırımlarının kapasite yaratma etkisi gözlemlenir. Aslında altyapı yatırımlarında amaçlanan diğer yatırımların gerçekleştirilebileceği ortamı sağlamak, iletişim ve ulaşım giderlerini düşürerek ekonomide verimliliği arttırmaktır. Ayrıca, gelişmiş altyapıya sahip ülkelerde veya bölgelerde yaşam kalitesinde olan düzelme, şirketlerin ihtiyacı olan beşeri sermaye arzında artışa sebep olmaktadır (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Kalifiye işgücüne erişim kolaylığı, şirketlerde yatırım teşviki etkisi yaratmaktadır. Yüksek maaşlı ve alım gücü yüksek işgücü kümelenmesi ise ülkede veya bölgede hizmet sektöründe büyüme sonucunu doğurmaktadır. Birbirini tetikleyen unsurlardan oluşan bu pozitif ekonomik döngü rekabet gücüne pozitif etki etmektedir.

- **Makroekonomik çevre**

Ekonomik çevre ve makroekonomik parametrelerde sağlanan istikrar ulusal ve bölgesel rekabet gücü açısından hayati önem arz etmektedir. Yüksek enflasyon, yüksek borçlanma maliyetleri, düşük ekonomik büyüme veya istikrarsız politik ortam ekonomiye ciddi zararlar vermektedir. Enflasyon yükseldiğinde firmalar etkin çalışamamaktadır.

Makroekonomik istikrar, para politikalarının oluşturulurken piyasa ekonomisin yapısına göre hareket edilmesi ile sağlanmaktadır. Sonuçta, makroekonomik parametrelerde istikrar sağlanamadığı sürece ulusal ve bölgesel rekabet gücünde başarı ile ekonomide sürdürebilir bir büyüme gerçekleşememektedir.

Makroekonomik göstergelerdeki değişimin yönü ekonominin yönünü ve manevra alanını belirlemektedir. Küresel rekabet endeksinin en önemli bileşenlerinden biri makroekonomik çevre bileşeni olarak kabul edilmektedir (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Tablo 9: Makroekonomik Çevre Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		2016-2017	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Norveç	1	6,6	1	6,8
Kore	2	6,6	3	6,7
İsviçre	3	6,6	4	6,6
İsveç	4	6,4	5	6,5
Tayvan	5	6,3	14	6,3
Hong Kong	6	6,3	9	6,3
Lüksemburg	7	6,3	7	6,2
Çek Cumhuriyeti	8	6,2	19	6,2
Tayland	9	6,2	13	6,2
Danimarka	10	6,2	18	6,2
TÜRKİYE	50	5,1	54	4,9

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

- **Sağlık ve temel eğitim**

İşgücü maliyetinin en önemli kalemlerinden birisi sağlık harcamaları ve sağlık sorunu olan çalışanların verimliliklerinin düşük olmasıdır. Bedenen ve ruhen sağlıklı ve iyi bir temel eğitimden geçmiş bireylerden oluşan işgücünün varlığı, ülkenin rekabetçiliği ve üretkenliği açısından hayati derecede önem arz etmektedir (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Tablo 10: Sağlık ve Temel Eğitim Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		2016-2017	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Finlandiya	1	6,9	1	6,9
İsviçre	2	6,8	8	6,7
Singapur	3	6,8	2	6,7
Hollanda	4	6,7	4	6,7
Belçika	5	6,6	3	6,6
Yeni Zelanda	6	6,6	6	6,6
Japonya	7	6,6	5	6,6
Kanada	8	6,6	9	6,6
Norveç	9	6,6	11	6,6
İzlanda	10	6,6	7	6,6
TÜRKİYE	84	5,6	79	5,6

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

- **Yükseköğretim ve Hizmet içi Eğitim**

Küreselleşen dünya düzeninin getirdiği yeni üretim sistemlerinin artan ihtiyaçlarına kolayca ve hızlı bir biçimde uyum sağlayabilen beşeri sermaye, ülkenin rekabet gücünün en önemli unsurlarındandır. Nitelikli mesleki eğitim yoluyla işgücü kapasitesinin yükseltilmesi birçok ülkede ihmal edilen ve rekabet gücü endeksinde de göz önünde bulundurulması gereken kriterlerdendir.

Yüksek eğitim ve öğretim kalitesi, üretim performansını doğrudan etkilemektedir. Çalışanların yeterlilikleri ve eğitim seviyeleri iş liderleri tarafından değerlendirilerek, personel eğitimi kapsamında iş görme becerilerinin yükseltilmesini sağlamak için verilen mesleki eğitim, verimlilik artışına önemli katkı sağlamaktadır (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Orta ve yükseköğretimde verilen eğitimin yeterliliğinin iş dünyası tarafından değerlendirilmesine bu alt endekste yer verilmiştir. Tablo 11'de görüldüğü gibi, Türkiye'nin üretim performansına doğrudan etkisi olan bu bileşendeki yeri bir hayli gerilerde yer almaktadır.

Tablo 11:Yükseköğretim ve Hizmet İçi Eğitim Bileşenine Göre Ülke Sıralaması **2017-2018** **2016-2017**

ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Singapur	1	6,3	1	6,3
Finlandiya	2	6,2	2	6,2
ABD	3	6,1	2	6,1
Hollanda	4	6,1	3	6,0
İsviçre	5	6,1	4	6,0
Danimarka	6	6,0	6	5,9
Yeni Zelanda	7	6,0	10	5,9
Norveç	8	5,9	7	5,9
Avustralya	9	5,9	9	5,9
İrlanda	10	5,8	13	5,9
TÜRKİYE	48	4,8	50	4,7

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

- **Piyasa Rekabeti ve Mal Piyasası Etkinliği**

Kültürel ve tarihi sebeplerden dolayı, talep potansiyeli yüksek olan ülkelerde faaliyet gösteren firmalar, doğru ürün grubunu üretme ve özel arz ve talep koşullarında faaliyet göstermede daha etkindirler. Bu ülkelerde doğru ürün ve hizmet portföyü piyasa koşullarına göre belirlenmektedir.

Tablo 12: Mal Piyasası Etkinliği Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		2016-2017	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Singapur	1	5,8	1	5,8
Hong Kong	2	5,7	2	5,7
Birleşik Arap Emirlikleri	3	5,6	3	5,6
Lüksemburg	4	5,5	4	5,5
Hollanda	5	5,5	8	5,4
İsviçre	6	5,5	6	5,4
ABD	7	5,5	14	5,4
İrlanda	8	5,3	5	5,4
Yeni Zelanda	9	5,3	10	5,3
Birleşik Krallık	10	5,3	9	5,3
TÜRKİYE	53	4,5	52	4,5

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017- 2018 (Erişim:12/5/2019)

Etkili ve sağlıklı bir piyasa rekabetinin oluşması ve iş verimliliğinin artırılması, piyasanın taleplerini karşılayabilen, daha yaratıcı ve müşteri odaklı firmaların varlığı sayesinde mümkündür. Şirketlere daha fazla özgürlük ve hareket

alanı tanıyan, kamu müdahalelerinin en düşük seviyede gerçekleştiği ülkelerde piyasaların etkinliği daha fazladır (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Mal piyasasının etkinliğinin ayrıca tüketici bilinci ve davranışları gibi başka etmenlerle de ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Mesela, kültürel veya demografik nedenlerden dolayı bazı ülkelerde tüketici talepleri farklılık gösterebilmektedir. Bu gibi unsurları da göz önünde bulundurarak müşteri odaklı faaliyet gösteren firmalar rekabetçilik açısından avantaj yakalamaktadırlar.

- **İşgücü Piyasası Etkinliği**

Tablo 13: İşgücü Piyasası Etkinliği Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
İsviçre	1	5,9	1	5,9
Singapur	2	5,8	2	5,8
ABD	3	5,6	4	5,5
Hong Kong	4	5,6	3	5,6
Yeni Zelanda	5	5,5	6	5,4
Birleşik Krallık	6	5,4	5	5,5
Kanada	7	5,4	8	5,3
Ruanda	8	5,4	7	5,4
İzlanda	9	5,2	10	5,2
Danimarka	10	5,2	13	5,1
TÜRKİYE	127	3,4	126	3,4

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

Çalışanları yeteneklerine göre en verimli oldukları uygun alanlara sevk etmek, sağlıklı işçi işveren ilişkileri, işyerlerinde kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması gibi kriterler işgücü piyasasının etkinliği ve esnekliğini belirlemektedirler. Özellikle liyakat dayalı olmayan atamaların yanında, genç işsizlik oranını artıran tecrübesiz işgücüne karşı olan direnç ile oluşturulan giriş bariyerleri, cinsel hak eşitsizliği gibi unsurlar, emek piyasalarında verimsizliğe yol açmaktadırlar.

İşgücü piyasalarının etkinliğini belirlemede kullanılan en önemli kriterlerden birisi çalışanların bir ekonomik aktiviteden diğer bir aktiviteye kolaylıkla ve düşük maliyetle geçebilmelerine imkân sağlayan esnekliğe sahip olmasıdır. Etkin işgücü piyasası, iş görenlere sunulan imkân ve teşvikler ile onların sunduğu emek ve ekonomik geriye dönüş arasında olması gereken ilişkinin şeffaflığını sağlaması gerekmektedir (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Katı bir işgücü piyasası, beşeri sermaye maliyetlerini arttırmakta, istihdamın kayıt dışına kaymasına da sebep olmaktadır. Kayıt dışı istihdamın fazla olduğu ekonomilerde adil rekabet şartlarının oluşturulması mümkün değildir.

- **Finansal Piyasaların Gelişmişliği**

Yatırımcılar ile diğer aktörleri koruyan düzenlemelerin yapıldığı etkin bir finans sektörü, büyüme potansiyelinin kullanılmasında, tasarruflarının verimliliğinin artırılmasında, doğru yatırımlara yönlendirilmesinde ve ulusal kaynakların üretken biçimde kullanılmasında çok önemli bir yere sahiptir.

Finansal piyasalar teorik olarak, fon fazlası olan ekonomik unsurlardan fona ihtiyaç duyan ekonomik birimlere kaynak transferi yaparlar. Ayrıca sistem, likidite ve risk transferini sağlarken tasarruf oranının da artmasına yardımcı olur. Tasarruf eğilimi ile artan ekonomik kaynaklarla ekonomik büyüme için ihtiyaç duyulan yatırım projelerinin de fonlanması sağlanır. Mal ve hizmet değişimi kolaylaşır.

Rekabetçi ekonomilerin düşük maliyetli kredilere, düzgün çalışan menkul kıymet borsalarına, şeffaf bir bankacılık sistemine ve yatırımlar için ulusal sermayeyi kullanılabilir hale getiren finansal piyasalara ihtiyacı vardır.

Finans sektörünün güvenilirliği ve şeffaf olmasının yanında yatırımcıları koruyan düzenlemeler de rekabet gücünü artıran unsurlardır.

Bu alt endeksin hesaplanmasında; finans sektörünün iş dünyasının ve yatırımcıların ihtiyaçlarının karşılaması, finansal hizmet maliyetleri, yerel sermaye piyasasının yatırım finansmanında kullanımı, kredilere erişim kolaylığı, gibi alt bileşenler kullanılmıştır (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

Tablo 14: Finansal Piyasalar Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Yeni Zelenda	1	5,8	1	5,8
ABD	2	5,7	3	5,7
Singapur	3	5,7	2	5,6
Finlandiya	4	5,5	5	5,5
Hong Kong	5	5,5	4	5,5
Avusturalya	6	5,5	6	5,4
Kanada	7	5,4	7	5,3
İsviçre	8	5,3	8	5,3
Norveç	9	5,2	9	5,2
İsveç	10	5,1	10	5,2
TÜRKİYE	80	3,8	82	3,8

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

- **Teknolojik Altyapı ve Hazırlık**

Teknolojik hazırlık alt bileşeni, bir ülkenin ulusal veya bölgesel düzeyde üretimde verimliliğini artırmak için modern teknolojileri benimseme, bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) günlük etkinliklerde kullanma yeteneğini değerlendirmektedir. Bilişim teknolojilerinin varlığı ile ekonomik unsurların bu teknolojilere ulaşabilme ve etkin kullanma kabiliyeti rekabet gücü açısından önem ahzeder.

Tablo 15: Teknolojik Altyapı Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Lüksemburg	1	6,5	2	6,4
İsviçre	2	6,4	1	6,4
Hollanda	3	6,3	6	6,3
Birleşik Krallık	4	6,3	3	6,3
İsveç	5	6,3	4	6,2
ABD	6	6,3	14	6,2
İsrail	7	6,2	22	6,2
Almanya	8	6,2	10	6,2
Hong Kong	9	6,2	5	6,1
İzlanda	10	6,2	8	6,1
TÜRKİYE	62	4,4	67	4,2

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

Teknolojik altyapının geliştirilmesi için ekonominin kapsadığı endüstrilerin üretkenliğini ve verimini artırmak amacıyla modern teknolojilere daha hızlı adapte

olabilme yeteneğinin arttırılmasını hedeflemek gerekmektedir. Bilgi teknolojilerinin ulusal sınırlar içinde geliştirilmiş olması veya ithal edilmesi arasındaki fark, geriye dönüşümü çok hızlı olduğundan pek önemli değildir. Asıl hedef şirketlerin en gelişmiş teknolojik ürünlere ve kullanım imkânlarına sahip olabilmeleridir (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

- **Piyasa Büyüklüğü**

Firmaların faaliyet gösterdiği piyasanın ve yerel talebin büyüklüğü ölçek ekonomisine izin verdiği için, üretkenliği dolaysıyla verimliliği de etkilemektedir.

Tablo 16: Piyasa Büyüklüğü Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
Çin	1	7,0	1	7,0
Amerika Birleşik Devletleri	2	6,9	2	6,9
Hindistan	3	6,4	3	6,4
Japonya	4	6,1	4	6,1
Almanya	5	6,0	5	6,0
Rusya Federasyonu	6	5,9	6	5,9
Birleşik Krallık	7	5,8	9	5,7
Fransa	8	5,7	7	5,7
Endonezya	9	5,7	10	5,7
Brezilya	10	5,7	8	5,7
TÜRKİYE	14	5,5	17	5,4

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

Küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası piyasalar, özellikle de küçük ülkeler için ulusal piyasaların ikamesi haline gelmektedir. Avrupa Birliği gibi ekonomik temelde kurulan oluşumların öncelikli amacı piyasa büyüklüğünü arttırarak rekabet gücü açısından avantaj elde etmektir. Dünya Ekonomik Forumu pazar büyüklüğünü değerlendirirken hem iç pazar hem de dış pazar büyüklüğüne bakmakta, ihracat yapabilen ülkelerin pazar büyüklüğüne ihracattan gelen ekonomik girdilerini de katmaktadır (https://ref.sabanciuniv.edu/tr., Erişim:12/5/2019).

- **İş Dünyasının Gelişmişliği**

Tablo 17: İş Dünyasının Gelişmişliği Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
İsviçre	1	5,9	1	5,8
Amerika Birleşik Devletleri	2	5,8	2	5,7
Japonya	3	5,7	3	5,6
Hollanda	4	5,7	4	5,6
Almanya	5	5,6	5	5,6
İsveç	6	5,6	6	5,6
Birleşik Krallık	7	5,6	9	5,6
Avusturya	8	5,6	7	5,6
Belçika	9	5,4	10	5,4
Danimarka	10	5,4	8	5,4
TÜRKİYE	67	4,0	65	4,0

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

Yerel tedarikçilerin sayısı ve kalitesi ile bunların birbirleri ile etkileşim ve iletişimlerinin kapsamı ulusal iş ağlarının kalitesi ve kapasitesini belirlemektedir.

İş dünyası gelişmişliğini incelerken iki temel parametreye bakılır:

- Ulusal iş ağlarının kalitesi,
- Firmaların faaliyet ve stratejileri.

Coğrafi sektör kümelenmelerinin sonucu olarak şirketlerin ve tedarikçilerin birbirleriyle kolayca ve hızlı iletişime girebildikleri durumlarda verimlilik artmakta, üretim süreçleri konusunda innovasyon fırsatları ortaya çıkmaktadır. Bu durum, yeni şirketlerin sisteme girişini de kolaylaştırmaktadır (Dahlman, C., 2007:58).

Sistemin büyüklüğünü belirleyen ana unsur olan şirketlerin operasyon ve stratejileri büyüme potansiyelini arttırmaktadır. Bu stratejilere örnek olarak, katma değeri yüksek ürünlerin pazara sunulması, yeni markaların yaratılması, gelişmiş tedarik zincirlerinin oluşturulması gösterilebilir

- **Yenilikçilik ve Teknolojik İnnovasyon**

Teknolojik inovasyon ve yeniliklere açıklık, uzun vadede rekabet gücünü, verimliliği ve yaşam kalitesini pozitif etkilemektedir (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2017). Teknolojinin yaratıcı kullanımı ülkelerin daha rekabetçi hale getirmektedir. Teknolojik yeniliklerin doğru kullanımı, ülke sınırları içinde teknoloji üretiminden daha önemlidir (Dahlman, C., 2007:59).

Küresel rekabet ortamınındı şirketlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, pazar paylarını ve karlılıklarını arttırabilmeleri sistematik olarak yönetilen AR-GE yatırımlarının ekonomik olarak geri dönüşümü ile mümkün olmaktadır. Piyasa taleplerini innovatif şekilde karşılamak veya yeni talepler yaratmak adına kullanılan yenilikçi yaklaşımlar başka innovasyonları da tetikler. Birbirini tetikleyen yenilikçi üretim döngüsünün sonucunda lokal alanda innovasyonu destekleyen pazarlar oluşur. Bu beraberinde daha katma değerli üretimi, yüksek maaşlı işleri ve topyekûn büyüme ve zenginleşmeyi getirir.

Bir ülkede istihdam ve refahın artması ancak ülkenin yeni teknolojileri üretme ve onları ekonomik sisteme adapte etme kapasitesine bağlıdır. İnnovasyon birçok faktörün etki ettiği bir ekosistem işidir. Ekonomide innovasyon ve yenilikçi yaklaşım için üstün girişimciler ve kamu destekleri yeterli değildir. Bunlar ile birlikte finansal fonlama kapasitesi, pazar derinliği ve tolerans ortamı gibi benzer birçok bileşenin etkisi ile yenilikçi ekosistem oluşmaktadır (Dahlman, C., 2007:58).

İnnovasyon ve yenilikçilik endeksi hesaplanırken, innovasyon kapasitesi, bilimsel araştırma kurumlarında bilim insanlarının varlığı, ARGE'ye ayrılan bütçe, üniversite ile üretim birimlerinin işbirliği, ileri teknoloji ürünleri talebi, patent başvurularının sayısı gibi alt bileşenler kullanılmıştır.

Tablo 18: Teknolojik İnnovasyon Bileşenine Göre Ülke Sıralaması

	2017-2018		**2016-2017**	
ÜLKE	**SIRA**	**SKOR**	**SIRA**	**SKOR**
İsviçre	1	5,8	1	5,8
ABD	2	5,8	4	5,7
İsrail	3	5,8	2	5,7
Finlandiya	4	5,7	3	5,6
Almanya	5	5,6	5	5,6
Hollanda	6	5,6	7	5,5
İsveç	7	5,5	6	5,4
Japonya	8	5,4	8	5,4
Singapur	9	5,3	9	5,3
Danimarka	10	5,1	10	5,1
TÜRKİYE	69	3,3	71	3,3

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 (Erişim:12/5/2019)

Dünya Ekonomik Forumu'nun açıkladığı Küresel Rekabetçilik Raporu'nun 2017 -2018 sonuçlarına göre rekabet gücü sıralamasında 137 ülke yer almıştır. Avrupa ülkelerinin ekonomileri sıralamada ilk 10'a hâkim durumdadır. İspanya iki basamak düşüş ile 34. sırada, İtalya ise bir basamak yükselerek 43. durumdadır. Ekonomik krizle boğuşan Yunanistan ise 2017'ye göre bir basamak daha inerek 87. sırada yer almakladır. Euro bölgesinde ikinci büyük ekonomi olan Fransa da bir basamak gerileyerek ancak 22. sıraya yerleşebilmiştir (Atiyas, İ ve Taşpınar Z. T., 2018:6).

İlk üç sırayı İsviçre, ABD ve Singapur'un paylaştığı rekabet gücünde ilk on sırayı paylaşan ülkeler şu şekildedir:

Tablo 19: En Rekabetçi Ülkelerin Sıralaması

	2017-2018	**2016-2017**	**2015-2016**
ÜLKE	**SIRA**	**SIRA**	**SIRA**
İsviçre	1	1	1
ABD	2	3	2
Singapur	3	2	3
Hollanda	4	4	5
Almanya	5	5	4
Hong Kong	6	9	7
İsveç	7	6	9
İngiltere	8	7	10
Japonya	9	8	6
Finlandiya	10	10	8

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

2.3.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Rekabet Gücü Ölçümü

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development-IMD) her yıl ülkeleri rekabet güçlerine göre sıraladığı Dünya Rekabet Yıllığını (World Competitiveness Report) yayınlamaktadır.

Tablo 20: IMD Rekabetçilik Faktörleri ve Kriterleri

Faktörler	Açıklama	Alt Faktörler
Ekonomik Performans (83 Kriter)	Ekonominin makroekonomik analizi yapılmaktadır	• Yurtiçi Ekonomi • Uluslararası Ticaret • Uluslararası Yatırım • İstihdam • Fiyatlar
Kamu Etkinliği (70 kriter)	Rekabet gücüne katkı sağlayacak politikalarının geliştirilmesidir.	• Kamu Maliyesi • Maliye Politikası • Kurumsal Çerçeve • İş Kanunu • Sosyal Çerçeve
İş Etkinliği (71 kriter)	Yenilikçi, karlı, sorumlu davranışlar gerçekleştiren işletmeleri teşvik edecek ulusal çerçeveyi meydana getirmektedir.	• Verimlilik • İşgücü Piyasası • Finans • Yönetim
Altyapı (114 Kriter)	Ekonominin ihtiyaç duyduğu fiziki, teknolojik, beşeri kaynaklara ilişkin altyapıyı oluşturmaktadır.	• Temel Altyapı • Teknolojik Altyapı • Bilimsel Altyapı • Sağlık ve Çevre • Eğitim

Kaynak: https://www.imd.org/...2018/methodology-and-principle... (Erişim:12/5/2019

Dünya Rekabetçilik Yıllığı'nın raporunda yer alan ve Tablo 24'te yansıtılan dört temel rekabetçilik faktöründen her biri, beş alt faktöre ayrılmaktadır. Bu alt faktörlerin her biri rekabet gücünün ayrı bir yönünü incelemektedir. 2018 Dünya Rekabetçilik Yıllığı, 340 rekabetçilik kriteri yer almaktadır (IMD, 2018: 480-484).

Tablo 21: 2018 IMD Rekabetçilik Sırlaması

2018 Sıra	**Ülke**	**2018 Sıra**	**Ülke**
1	ABD	11	Lüksemburg
2	Hong Kong	12	İrlanda
3	Singapur	13	Çin
4	Hollanda	14	Katar
5	İsviçre	15	Almanya
6	Danimarka	16	Finlandiya
7	Birleşik Arap Emirlikleri	20	Birleşik Krallık
8	Norveç	42	İtalya
9	İsveç	46	Türkiye
10	Kanada	57	Yunanistan

Kaynak: https://www.imd.org/2018/methodology-and-principle (Erişim:12/5/2019)

IMD'nin uluslararası rekabet gücünü ölçmede kullandığı kategorilerden

bazıları; ekonominin genel durumu, dışa açıklık seviyesi, kamu sektörünün yapısı ve ekonomi politikaları, finans sektörününüm durumu, fiziki altyapı, bilim ve teknoloji kullanımı, insan gücünün kalitesidir. Her bir kategoride çok sayıda alt kriter de bulunmaktadır (Aktan ve Vural 2004: 82). 1989'dan itibaren yayınlanan Dünya Rekabetçilik Yıllığı, ulusal ekonominin rekabet gücünün devam ettirebilmesi için gerekli şartların oluşturulması ve idamesi amacıyla ülkelerin kapasitelerini sınıflandırmakta ve analiz etmektedir.

IMD raporunda ülkeleri rekabet güçlerine göre sıralarken ekonomik yapıları, siyasi yapıları, fiziki ve teknoloji altyapıları , dünya ekonomisine entegre olma dereceleri gibi çok çeşitli gruplar altında toplandığı çok sayıda gösterge kullanmaktadır.

2.3.3. Avrupa Bölgesel Rekabetçilik Endeksi

Avrupa Komisyon'u tarafından 2010 yılından itibaren başlayarak üç yılda bir Bölgesel Rekabetçilik Endeksi (RCI) yayınlanmaktadır. Raporda, üye ülkeler bölgesel rekabet açısından gözlemlenmekte ve bunun karşılaştırmalı sonuçları yayınlanmaktadır. Komisyona göre bölgesel rekabetçilik yeteneği, bölgelerin faaliyet gösteren firmalara sunduğu yatırım alanlarının diğer bölgelere göre olan avantajı ve çekiciliği ile ölçülmektedir (https://ec.europa.eu/regional_policy/, Erişim: 11/2/2019).

Avrupa Komisyon'unun internet sayfasında da yayınlanan raporda, interaktif haritalar aracılığı ile bölgeler birbirleri ile rekabet gücü kriterleri açısından karşılaştırılabilmektedirler. Raporda, GSMH, elektronik altyapı, sağlık, beşeri sermaye ve yenilikçilik gibi rekabet gücü kriterleri yer almaktadır. Bölgelerin rekabet gücü kriterleri açısından son üç yıllık gelişimi, AB ortalamasına ve birbirlerine göre pozisyonlarının karşılaştırma imkânı vardır.

3. BÖLÜM

AB VE TÜRKİYE BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARININ REKABET GÜCÜ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Günümüzde birçok ülke küreselleşme sürecinde rekabet düzeylerinin ulusal ve bölgesel olarak saptanmasının önemini kavramış durumdadır. Küresel boyutta rekabet avantajını arttırabilmek için, öncelikle ülkenin küresel rekabet yapısının doğru analiz edilmesi, ulusal ve bölgesel rekabet gücüne etki eden faktörlerin tanımlanması ve bölgesel ekonomik aktörlerin rekabet gücü ile olan ilişkilerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

İkinci bölümde değinildiği gibi küresel rekabet düzeyinin ölçümlenmesinde uluslararası alanda genel kabul görmüş kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumların en önemlisi ve çalışmanın bundan sonraki kısmında Dünya Ekonomik Forumu(WEF) verileri kullanılacaktır.. Bunların yanında Avrupa Birliği Komisyonu da bölgesel rekabet raporları yayınlamaktadır. Bu raporda, rekabet verileri her bölge için ayrı ayrı yayınlanmakta ve diğer bölgeler ile karşılaştırma imkânı da bulunmaktadır. Ayrıca rekabet gücü verilerine göre renklendirilmiş harita üzerinden bölgesel rekabetin incelenmesi de mümkün olabilmektedir.

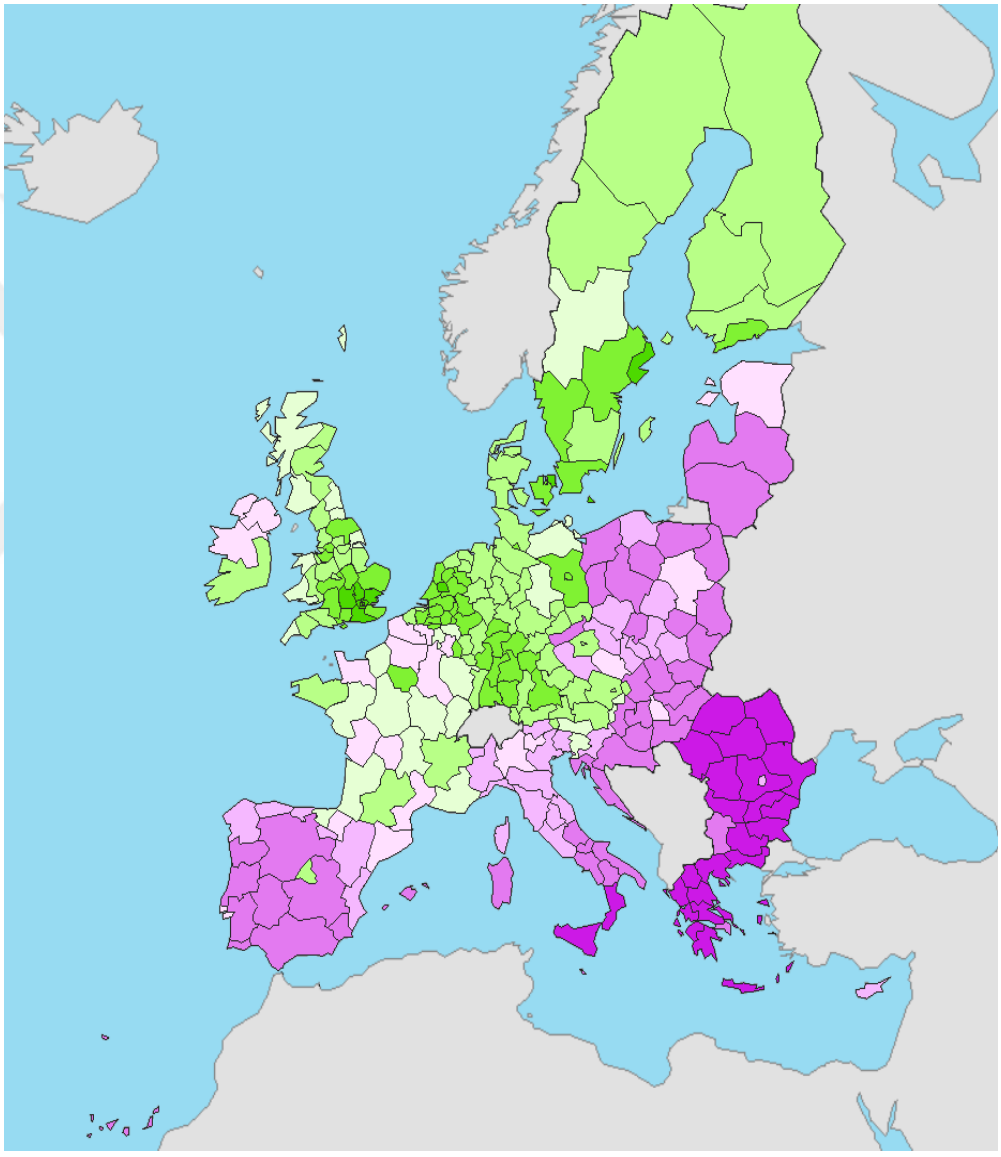
Bu bölümde küresel rekabet endeksi verileri ile AB bölgesel rekabet raporlarından yararlanılarak farklı ülkelerdeki bölgesel kalkınma ajansı uygulamalarının rekabet gücü ile olan ilişkisi incelenecektir.

3.1. Avrupa Birliği Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi

Avrupa Birliği'nde devlet yapıları ve kurumsal yapılanma ülkeden ülkeye farklılaştığından, her ülkenin Bölgesel Kalkınma Ajansı deneyimleri farklı olmuştur. Her ne kadar Avrupa Birliği, üye ülkelerin kamu yönetimlerinin yeniden yapılandırılması adına önemli teşvikler sunuyor olsa da ulusal öncelikler, devlet

geleneği ve kurumsal hafıza Bölgesel Kalkınma Ajansı uygulamalarında en önemli belirleyiciler olmuştu. Her üye ülke kendisine uygun BKA modelleri geliştirmiştir. Dolaysıyla Avrupa Birliği'nde uygulanan Bölgesel Kalkınma Ajansı modellerine toptan bakmak yerine farklı modelleri ayrı ayrı incelemek gerekmektedir.

Harita 1: Avrupa Birliği Bölgesel Rekabet Gücü Haritası

Kaynak:https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/#2 (Erişim: 7/3/2019)

Haritada 1'de rekabet düzeylerine göre renklendirilmiş AB bölgeleri yer almaktadır. Mor ve yeşil renklerin tonu rekabet seviyesine göre değişmektedir. Haritada ilk göze çarpan veri kuzey Avrupa ülkelerinin gelişmişliği güneye ve doğuya doğru gittikçe yerini yoksulluğa bırakmakta olduğudur. Tıpkı Türkiye'nin güney doğu bölgesi gibi Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkelerin yer aldığı güney doğu Avrupa birliğin en geri kalmış bölgesidir.

Üçüncü bölümün bundan sonraki kısmında bazı AB ülkeleri ile Türkiye BKA uygulamaları, Küresel Rekabet Endeksi ve Avrupa Komisyonu Rekabet Endeksi verileri kullanılarak bölgesel rekabet gücü ile olan ilişkileri açısından ayrı ayrı incelenecektir. Avrupa kalkınma ajansı modelleri hemen hemen her ülkede birliğin teşvikiyle kurulmuştur. Ülkeden ülkeye farklılıklar olsa da ortak hedef rekabet gücünü arttırarak bölgesel kalkınmayı sağlamaktır.

3.1.1. İtalya Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi

İtalya, tarihsel olarak bakıldığında yerel kimliğin oldukça güçlü olduğu ve buna paralel olarak yerel idarelerin etkin olduğu bir yapıya sahip bir ülke olmasına rağmen, büyük sanayi yatırımları 20. yüzyılın başından itibaren merkezi hükümet vasıtasıyla yürütülmüştür. İtalya'da, 1977 yılından itibaren seçimle işbaşına gelen bölgesel yönetimler oluşturulmuştur. Ayrıca bu bölge yönetimlerine, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yerel olarak daha doğru yapılabilmesi amacıyla yasama ve norm koyma yetkisi tanınmış ve bu yetkiler anayasa güvencesi altına alınmıştır. Ancak bu yasama faaliyetleri hukukilik ve yerindelik açısından ulusal devlet tarafından denetlenmektedir (Bellini ve Pasquini, 1998).

İtalya'da tek bir kalkınma ajansı modelinden söz etmek doğru değildir. 1970 yılında çıkarılan bir yasa, ortakları bölgesel yönetimler, yerel belediyeler, sanayi odaları ve eğitim kurumlarının da katılımıyla BKA'ların kurulmasına imkân tanımıştır.

Bunun yanında, Avrupa Birliği Yapısal Fonlarından daha verimli yararlanabilmek için ulusal kalkınma ajansı kurulmuştur. Sviluppo Italia Ulusal

Kalkınma Ajansı, sermayesinin tamamı Hazine'ye ait olan bir kamu şirketidir. Özellikle güney İtalya'nın bölgesel rekabet gücünü arttırarak, bu bölgelerde girişimciliği teşvik etmek ve bölgelerin ekonomik potansiyellerinin ortaya çıkması için gerekli olan fiziki altyapıyı oluşturmak, ekonomik ve idari yapıyı geliştirmek amaçlanmıştır. Böylelikle AB fonlarının yardımıyla bu bölgelerde sürdürülebilir ekonomik kalkınma kapasitesi arttırılmıştır.

Bundan sonraki aşamada ise İtalya'nın on altı bölgesinin farklılaşan ihtiyaçlarına göre değişen yapılanma ve işlevleri olan şubeler açılmıştır. Bu şubeler de kendi başlarına tüzel kişiliğe haiz ve sermayelerinin büyük bir bölümü de bölgesel yönetime ait kamu şirketleridir. Ajans, yatırımın ve istihdamın arttırılması amacıyla ulusal şirketleri desteklemektedir. Ayrıca, Avrupa Birliği Yapısal Fon'larına göre Hedef 1 ve Hedef 2 olarak tanımlanan sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lerin ve daha büyük şirketlerin hisselerinin %30'una kadar varan miktarlarda belirli bir süre ortak olabilmektedir (Bellini ve Pasquini, 1998).

Ajans, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı verebilecek AR-GE şirketlerinin risk sermayelerinin %50'sine ortak olabilir. Temel amaç, geri kalmış bölgelerde kriz yaşayan sektörlerin yatırımlarını destekleyerek bölge ekonomisine katkı sağlamaktır. Bunun dışında, genç girişimcilerin teşvik edilmesi için de gerek teknik danışmanlık yapmak gerekse finansman sağlamak için farklı projeler geliştirmektedir.

Sviluppo Italia'nın temel faaliyet alanları şöyle sıralanabilir:

- Ülke genelinde yatırım ortamını gelişmesine katkı sağlamak,
- Yeni Girişimlere teknik ve finansal destek sağlamak,
- Bölgesel yönetimlerin ekonomik kalkınma alanında idari, kamu sözleşme ve ihale kapasitelerinin güçlenmesine yardımcı olmak,
- Fizibilite çalışmalarını projelendirerek, yatırımcılara teknik danışmanlık hizmetleri vermek,

- Bölgenin tanıtımını yapmak ve yabancı sermayenin bölgede yatırım yapmasının önünü açmaktır (http://www.invitalia.it/site/eng/home.html., Erişim:14/3/2018)

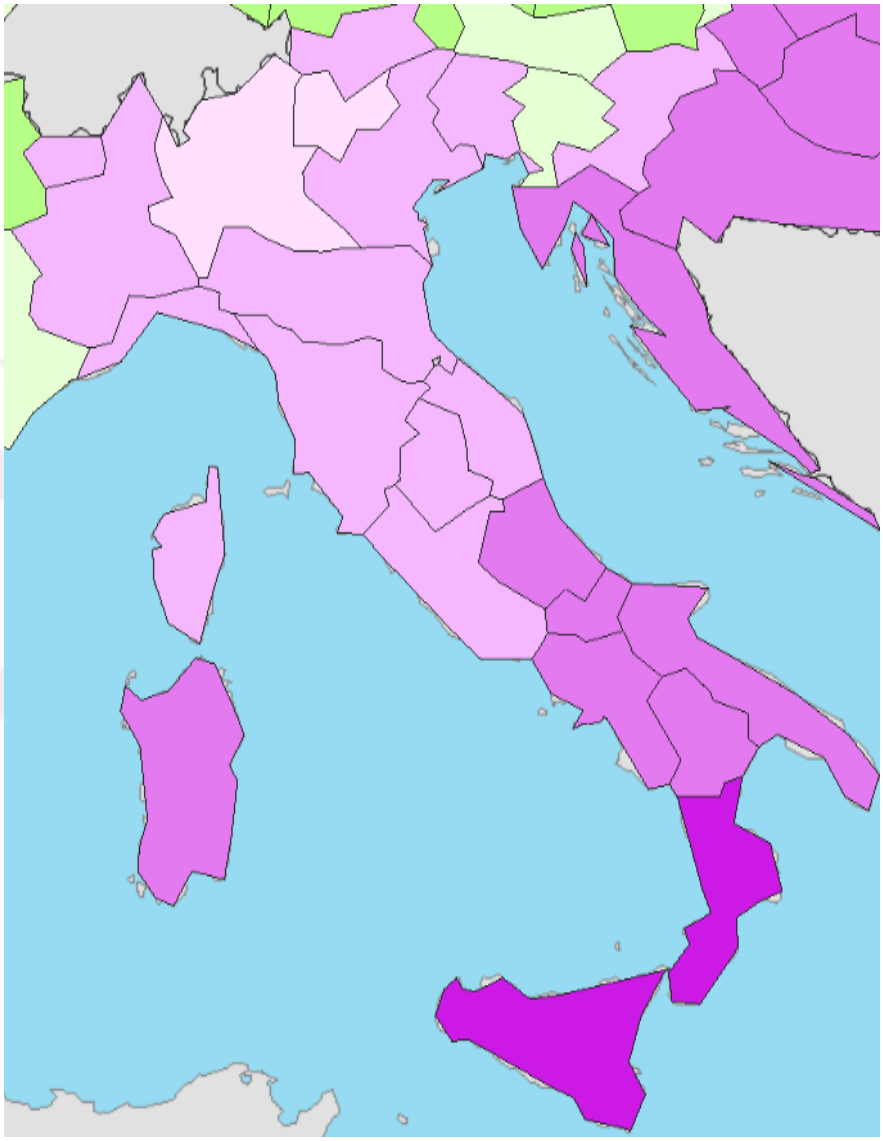
ERVET Kalkınma Ajansı ise sadece İtalya'nın değil aynı zamanda Avrupa'nın da en gelişmiş bölgelerinden biri olan Emiglia Romagna'da 1974'te yerel inisiyatifle anonim şirket olarak kurulmuştur. Ajans, bölgede faaliyet gösteren KOBİ'lere teknik ve finansal destek sağlamaktadır(Bellini ve Pasquini, 1998).

ERVET bölgesel kalkınma ajansı, farklı faaliyet alanlarında hizmet vermeye devam etmektedir. Bu destek merkezleri şunlardır:

- Ekolojik kalkınma,
- Seramik sektörünü güçlendirme,
- Ayakkabı sanayisinin geliştirme,
- Kalite kontrol merkezi,
- Tarım makinaları geliştirme merkezi,
- Giyim ve tekstil sektörüne destek merkezi,
- Otomasyon sanayisinin geliştirilmesi,
- İnşaat sektörünü güçlendirme,
- Tarım ve gıda,
- Diğer bölgesel ajansların çalışmalarının takibidir (http://ing2.ervet.it/., Erişim: 14/3/2018).

ERVET'in hisselerinin %80'i bölgesel yönetime, %19'u yerel finans kurumlarına ve %1 ise belediyelere, zanaatkâr birliklerine ve odalara aittir. Ajans bütçesinin %19'u AB fonlarından karşılanırken, %58'i bölgesel yönetim karşılamakta, geri kalan miktar ise odalar ve diğer birlikler ile banka kredileri ile tamamlanmaktadır.

Harita 2: İtalya Bölgesel Rekabet Gücü Haritası

Kaynak:https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/#2 Erişim: 7/3/2019

Haritadan da anlaşılacağı üzere, Avrupa Birliği'nin kendisi gibi İtalya'da da rekabet gücü ülkenin tamamına homojen olarak dağılmamış, daha çok ülkenin kuzeyinde yoğunlaşmıştır.

Tablo 22: İtalya'nın Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması

REKABETÇILIK ENDEKSI BILEŞENI	***2018 (137 ÜLKE)***	***2017 (137 ÜLKE)***	***2016 (138ÜLKE)***
Kurumsal yapılanma	56	63	83
Altyapı	21	27	25
Sağlık ve ilköğretim	26	25	23
Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	52	52	43
Mal piyasalarının etkinliği	60	60	67
Pazar büyüklüğü	14	12	12
İnovasyon	22	34	39
İşgücü piyasaları	98	96	119
Makroekonomik ortam	58	66	98
Mali piyasaların gelişmişliği	94	98	122
Teknolojik hazırlık	52	41	50
İş dünyasının yetkinliği	22	22	25

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, 2017-2018, 2018(Erişim:12/5/2019)

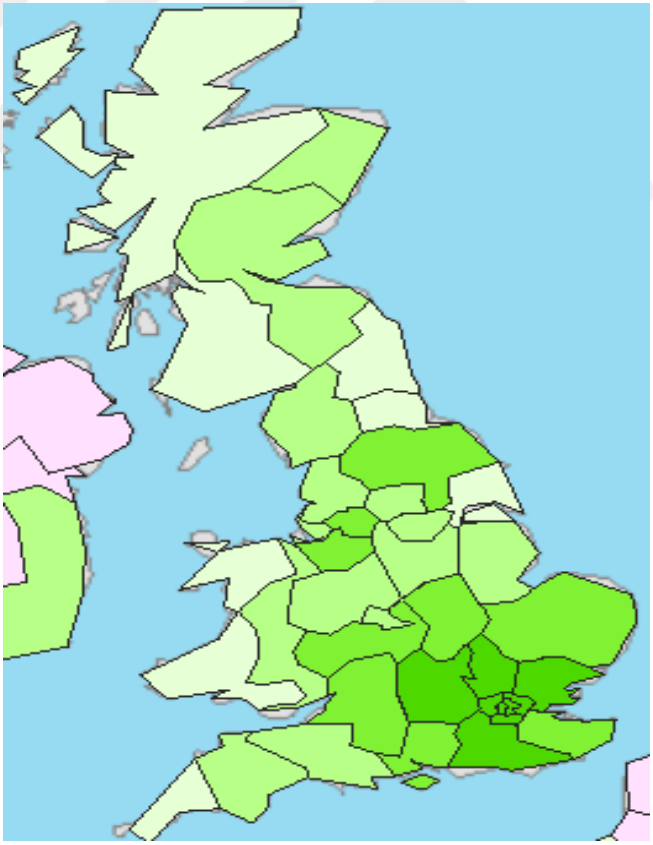
3.1.2 Birleşik Krallık Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi

İngiltere'de Bölgesel Kalkınma Ajansları 1999 yılından itibaren dokuz ayrı bölgede kurulmuşlardır. İngiliz BKA'ları Parlamento'ya ve hükümete doğrudan hesap veren kurumlardır. Bir yandan bölgenin çıkarlarını ulusal politika düzleminde temsil ederken bir yandan da bölgesel çıkar guruplarının çatışan isteklerini yönetmektedirler.

BKA'ların kurulma gerekçeleri, bölgelerin rekabet gücünü arttırarak İngiltere'nin ekonomik gücünü bütüncül bir şekilde arttırmak ve kalkınma modelleri geliştirerek güçlü bölgesel ekonomiler üretmek için yeni araçlar oluşturmaktır.

BKA'lardan beklenen ilk görevlerden biri bölgesel ekonomik politikalar oluşturmaktır. BKA'ların her bir bölgenin kendine özgü koşulları doğrultusunda hazırladığı politikalar, merkezi hükümet tarafından onaylanmaktadır. Bölgesel ekonomik politikalar teknoloji bazlı kalkınma, kümelenme ve bölgesel rekabet gücü gibi BKA'ların vizyon ve misyonlarını yansıtan birçok hedef içermektedir (Aslan,2010:192-193).

Harita 3: Birleşik Krallık Bölgesel Rekabet Gücü Haritası

Kaynak:https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/#2

Her İngiliz BKA'sı 15 kişilik bir yönetim kurulu ve bir başkan tarafından yönetilmektedir. Başkan ve kurul üyeleri Londra haricinde bakanlıklarca atanırlar. Londra'da ise atamalar belediye başkanı tarafından yapılır. Bu atamaların temel özelliği Başkanların kamu görevlileri değil, ekonominin ve toplumun ihtiyaçlarını bilen iş dünyasından insanlar olmalarıdır. Yönetim kurulu üyeleri, gönüllü kuruluşlar, sendikalar ve yerel şirketlerin de aralarında yer aldığı bölgedeki kıdemli paydaşlar arasından seçilmektedir.

BKA'ların yasal yükümlülükleri beş tanedir (Aslan,2010:192-193):

- Ekonomik kalkınmayı bölgesel düzeyde ilerletmek,
- Bölgesel yatırımları ve rekabet gücünü arttırmak,
- İstihdamı teşvik etmek,
- İş görme becerilerinin geliştirilmesini sağlamak
- Sürdürülebilir kalkınmaya katkı yapmak.

2002'den sonra, merkezi bütçenin farklı kalemlerinden ve farklı bakanlıklardan alınan kaynaklar tek bir bütçede ("Tek Kap") birleştirilmiştir. Tek kaptan dağıtılan bu fonlar, BKA'lar tarafından bölgesel ekonomik politikalar uyarınca belirlenen hedefleri tutturmak için gerekli görüldükleri şekilde harcanabilirler (Aslan,2010:192-193).

BKA'lara verilen kaynaklarda zaman içinde önemli artışlar sağlanmıştır. İngiltere'de faaliyet gösterdikleri bölgenin yerel ihtiyaç ve öncelikleri doğrultusunda uzmanlaşan BKA'ların faaliyet alanları; teknoloji transferi, ileri teknoloji kümelenmeleri, rekabet gücünün ve iş verimliliğinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak olmuştur.

Bunu da AB yapısal fonlarından ve merkezi bütçeden sağlanan finansman ile gerçekleştirmekte ve bulundukları bölgelerde etkin bir rol üstlenmektedirler (Karasu,2005:214-215).

Tablo 23: İngiltere'nin Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması

REKABETÇILIK ENDEKSI BILEŞENI	***2018 (137 ÜLKE)***	***2017 (137 ÜLKE)***	***2016 (138ÜLKE)***
Kurumsal yapılanma	7	12	14
Altyapı	11	11	9
Sağlık ve ilköğretim	15	17	17
Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	29	20	20
Mal piyasalarının etkinliği	12	10	9
Pazar büyüklüğü	7	7	9
İnovasyon	7	9	13
İşgücü piyasaları	8	6	5
Makroekonomik ortam	65	66	85
Mali piyasaların gelişmişliği	8	8	16
Teknolojik hazırlık	8	6	3
İş dünyasının yetkinliği	7	6	7

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, 2017-2018, 2018 (Erişim:12/5/2019)

3.1.3. Yunanistan Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi

Yunanistan'ın 1981'de Avrupa Birliği üyeliğine kabulünün ardından ülkenin idari ve bölgesel yapılanması ile Avrupa Komisyonu'nun talep ettiği bölgesel politika arasındaki uyuşmazlık, Yunanistan hükümeti üzerinde büyük bir uyum baskısı

yaratmıştır. Bu baskı nedeniyle Yunanistan, üyeliğe kabulünün ilk yıllarında Avrupa Komisyonu'nun bu taleplerine karşı negatif tutum sergilemiştir.

1980'lerin ortalarına doğru AB'den gelen ilk etaptaki yüksek miktarlı hibeler ve Komisyon'dan gelen baskı bu negatif tutumu kırmada etkili olmuş ve Yunanistan'ın bölgesel kalkınma politikalarında dikkate değer bir değişim sağlanmıştır. Ancak bu değişim, katı bir merkezi devlet bürokrasisinin varoluşu ve bölgesel aktörlerin ihtiyaç ve isteklerini dikkate alarak politika oluşturulamaması sebebiyle, Avrupa Birliği Kalkınma Fon'larından kademeli olarak daha az fayda sağlanabilmesinin önüne geçememiştir (Verneyand, Papageorgiou, 1993).

Bölgesel yönetimlerinin aktif katılımını gerektiren AB ilkeleri doğrultusunda, Yunanistan'da 1960'lardan itibaren uygulanan merkeziyetçi planlama sisteminin etkinliği gözden geçirilerek dikkate değer değişikliklere gidilmiştir. Öncelikle 1986 yılında, devletin idari yapısını bölgeselleşme lehine düzenleyen kanun ile merkezileşmekten bir miktar uzaklaşılmıştır.

1622/86 numaralı bu yasal düzenlemeyle, merkezi hükümet tarafından atanan genel sekreterlerin yönettiği on üç idari bölge kurulmuştur. AB reformları sayesinde sağlanan yeni bölgesel sınıflandırmanın bir sonucu olarak, 1997 senesinde on üç bölgede kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları ise devletin idari yapısını merkeziyetçilikten bölgesel yönetime doğru belirgin bir şekilde değiştirmiştir (Georgantas ve Psycharis, 1999).

AB reformları doğrultusunda merkezi planlama kurumlarının işlevleri azalmış veya tamamen kaldırılarak yerlerine devlet yönetiminin hemen hemen her katmanında AB'nin öngördüğü çeşitli bölgesel yönetim örgütleri kurulmuştur. AB ortaklık prensipleri gereğince, bölge meclisleri, sivil toplum örgütlerinin dahil olduğu izleme komiteleri, özel sektör ve yerel bürokrasinin katılımıyla oluşan ortaklıklar oluşturulmuştur (Andrikopoulou ve Kafkalas, 2004).

Yunanistan'ın yeni bölgesel kalkınma politikası, kapsamlı bir kurumsal gelişim, bölgesel aktörlerin katılımının genişletilmesi, yerel kalkınma prosedürlerinin detaylandırılarak tanımlanması, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının her bölgede kurulması, bölgelerin sınırlarının NUTS II sistemine göre belirlenmesi ve

yerel/bölgesel aktörlerin rollerinin AB standartlarına göre tekrar tanımlanması anlamına gelmektedir. Değişime olan bürokratik ve siyasi dirence rağmen, AB fonlarından daha fazla yararlanabilmek için 1990'larda gerçekleşen yerel yönetimlerde yapılan önemli yapısal değişiklik olan 1997'deki 'Kapodistrias Reformu' ile 3317 olan belediye sayısı 672'ye düşürülmüştür (Andrikopoulou, 1998: 198).

Harita 4: Yunanistan'ın İdari Bölgeleri ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Kaynak: http://www.enpe.gr/en/regions-of-greece (Erişim:15/3/2018)

Harita 23'te de görüldüğü üzere, Yunanistan'ın 54 vilayetini kapsayan 13 idari bölgesinin 9'u ana karada, 4'ü de adalarda bulunmaktadır. Ayrıca Halkidiki bölgesinde çoğunlukla rahiplerin yaşadığı 390 km² yüzölçümü olan kutsal Aynoroz özerk bölgesi vardır (Andrikopoulou, 1998: 201).

1 Ocak 2011'de yürürlüğe giren Kallikratis Reformu ile bölgesel yönetimler son halini almışlardır. Buna göre Yunanistan, başkanı İçişleri Bakanı tarafından atanan yedi Merkezi Yönetim'den oluşur. Bu yedi Merkezi Yönetim'in altında ise 13 bölge (perifer) bulunmaktadır. Vilayetler ise alt periferler olarak tanımlanmışlardır. Bölgesel yönetimlerin en küçük birimleri ise belediyelerdir (European Parliament, 2011:13-14).

Tablo 24: Yunanistan İdari Bölge Yapılanması

Numara	Bölge	Başkent	Yüzölçümü	Nüfus
1	Attika Bölgesi	Atina	3,808 km²	3,841,408
2	Orta Yunanistan Bölgesi	Livadia	15,549 km²	614,614
3	Orta Makedonya Bölgesi	Selanik	18,811 km²	1,931,870
4	Girit Adası	Kandiye	6,336 km²	623,666
5	Doğu Makedonya ve Trakya Bölgesi	Gümülcine	14,157 km²	623,248
6	Epir Bölgesi	Yanya	9,203 km²	358,698
7	İyonya Adaları	Korfu	2,307 km²	220,097
8	Kuzey Ege Adaları	Midilli	3,836 km²	208,151
9	Mora Bölgesi	Tripolis	15,490 km²	650,310
10	Güney Ege Adaları	Hermoupolis	5,286 km²	320,001
11	Teselya Bölgesi	Larissa	14.037 km²	760,714
12	Batı Yunanistan	Patra	11,350 km²	753,267
13	Batı Makedonya	Kozani	9,451 km²	303,857

Kaynak: http://www.enpe.gr/en/regions-of-greece (Erişim:15/3/2018)

Bölge Başkanı, Başkan Yardımcıları, Bölge Meclisi, Mali İşler Komitesi ve Yürütme Kurulu'ndan oluşan Bölge Yönetim'i organları beş yıllığına seçilirler. Vilayetler, alt bölgeler olarak tanımlanmakta ve başkan yardımcıları tarafından yönetilmektedirler. Bölge Meclisi, Bölge Başkanı ve diğer merkezi organlar bölgenin başkenti olan şehirlerde faaliyet gösterirler. Bölgelerde ayrıca danışma ve arabuluculuk kurulları bulunmaktadır. Bu organlar, Bölge Danışma Kurulu, Bölge Cinsiyet Eşitliği Kurulu ve Bölge Ombudsmanından oluşmaktadır (European Council, 2013:18).

Kallikratis Kanun'una göre on üç bölgenin görev alanı şu şekilde sıralanabilir (Ministry of Interior of Greece, 2019):

- Bölgesel kalkınmanın planlanması ve yatırım yapılması,
- Bölgesel tarım, hayvancılık ve balıkçılığın teşviki ve yönetimi,
- Doğal kaynakların ve çevrenin planlaması,
- Ticaret ve turizm teşvikleri,
- Eğitim, kültür ve spor faaliyetlerinin yönetimi,
- Sivil savunma.

Yunanistan kanunlarına göre devletin, bölgesel yönetimler üzerinde, sadece hukuka uygunluk denetimi vardır. Bu denetim yetkisi, bölge yönetimlerinin faaliyetlerini engellemeyecek biçimdedir. Müfettişler tarafından yapılan geleneksel devlet denetiminin çoğunlukla siyasileştiği ve faydalı olamadığı ortaya çıkmıştır. Kallikratis Planı ile kurulan merkezi yönetim bölgelerinde, "Süper Gözetim Hizmeti" birimleri oluşturulmuştur. Her bir birimde gerçek anlamda bir yasal denetimin sağlanabilmesi için, avukatlar, mühendisler ve ekonomistler çalışmaktadır. Birimin yönetimi üstün nitelikli, sınav ile alınan bir yasal gözetimci tarafından yapılır.

Bölgesel yönetim birimlerinin (meclis, komite vb.), yerel yönetimlerin kuruduğu birlik ve BKA'ların yönetim kararlarının tamamı, hukuka uygunluk denetimi için Yasal Gözetim Birimi'ne gönderilmektedir. Ayrıca, bölge yönetimlerinin, belediyelerin veya onların kontrol ettiği herhangi bir kurumun almış olduğu bir karardan dolayı zarar gördüğünü iddia eden vatandaşlar da Yasal Gözetimci

’ye başvurabilirler. Yasal Gözetimci gerek gördüğü takdirde bu kararların uygulanmalarını askıya alabilir (Hlepas, 2012, 267).

Bölge yönetimlerinin, bölgesel ekonomik kalkınma konusunda önemli sorumlulukları vardır. Yerel yönetimlerin, AB programlarına doğrudan katılabilme ve AB fonlarından kaynak yaratma yetkileri de vardır. Bu yetki ve planlamalar her yerel birimin sahip olabildiği BKA’lar tarafından yürütülmektedir.

Yunanistan’ın BKA yapılanması diğer AB üyesi ülkelerden farklı olmuştur. BKA’lar belediyeler, Bölge Yönetimleri ve yerel kurumların (kamu ve özel) dahil olduğu kent konseyleri tarafından kurulabilmekte ve her bir BKA, AB bölgesel kalkınma programlarına tek başına veya diğer bölge ajanslarıyla birlikte dahil olabilmektedirler. Dolaysıyla, aynı kentte farklı BKA’lar aynı anda faaliyet gösterebilmektedir.

Doğu Makedonya ve Trakya bölgesel kalkınma fonu Kalliktatis, Yunanistan’ın kuzey doğusunda yer alan idari bölgede faaliyet göstermektedir. Başkentin Gümülcine olduğu idari bölgenin diğer şehirleri İskeçe, Dedeağaç, Kavala ve Drama’dır. Ayrıca, Taşöz ve Semadirek adaları da bölgeye bağlıdır (Ministry of Interior of Greece, 2019).

Doğu Makedonya ve Trakya Bölgesel Kalkınma Fonu, 1994 yılında kabul edilen kanun ile Yunanistan’ın tüm idari bölgelerinde kurulan 13 bölge yönetimi iştirakinden birisidir. Kallikratis reformu ile denetimi, Makedonya Trakya Merkezi Bölge Yönetimi’ne verilmiştir. Seçimle iş başına gelen Bölge Başkanı ve Yönetim Kurulu tarafından idare edilmektedir.

Doğu Makedonya ve Trakya Bölgesel Kalkınma Fonu, AB programlarına kurumsal olarak iştirak ederek bölgeye kaynak sağlamaktadır. Ayrıca, hem merkez bütçeden hem de AB fonlarından sağlanan yatırımların ödemelerini de yapmaktadır. Bölgede kurulmuş diğer BKA’ların AB kaynaklarından daha çok yararlanabilmeleri için bilgi ve deneyimlerini paylaşırken, bu fonların transferinde de kilit rol oynamaktadır. Bölgeye yapılan yatırımların büyük çoğunluğu Fon tarafından ödenmektedir. Bölgesel Kalkınma Fon’u yönetim kurulu beş yıllığına seçilir ve yapısı şu şekildedir (Ministry of Interior of Greece, 2019):

- Yönetim kurulu başkanı olarak bölge başkanı,
- Bölge ekonomik komisyonundan bir üye,
- Bölge yönetim komisyonundan bir üye,
- Oda ve sendikalardan iki üye,
- Meslek birliklerinde bir üye,
- Bölge yönetiminden genel müdür seviyesinde iki bürokrat.

Yönetim kurulu, Fon ile ilgi orta ve uzun vadeli stratejilerinin belirlenmesinin yanı sıra Fon'un hangi programlara iştirak edeceği ve bölge kalkınmasına nasıl hizmet edeceğine yönelik kararlar alır. Başkan ise Fon'un yönetim kurulunun belirlediği stratejiler doğrultusunda idaresinden sorumludur. Kalkınma Fon'u dört birimden meydana gelmektedir (Ministry of Interior of Greece, 2019):

AB Programları Birimi: AB programlarının yönetiminden ve koordinasyonundan sorumludur. Her biri kendi dalında uzman bürokratların katılımıyla oluşturulan program yönetim takımlarına liderlik eder. Bölgenin yatırım ihtiyaçlarına göre AB programlarını takip ederek Bölge Meclisi'ne önerilerde bulunur. Bölgede faaliyet gösteren diğer BKA'lara ve kurumlara teknik destek sağlar.

Program Denetim Birimi: Hem Fon'un hem de diğer kurumların yatırımlarının ekonomik denetiminden sorumludur. Ödeme emirlerinin hukuki ve ekonomik onayını vermektedir. Ödeme emirleri başkan tarafından onaylandıktan sonra tatbik edilir.

Muhasebe ve Ödemeler Birimi: Denetim biriminden gelen dosyaların ödemesini yapar. Fon'un gelir ve giderlerinin ve kredilerinin takibinden sorumludur.

Harita 4'te görüldüğü gibi, başkent Atina'nın da dahil olduğu Attiki bölgesi hariç Yunanistan'ın tamamı rekabet gücü açısından Avrupa'nın en geri kalmış bölgeleridir.

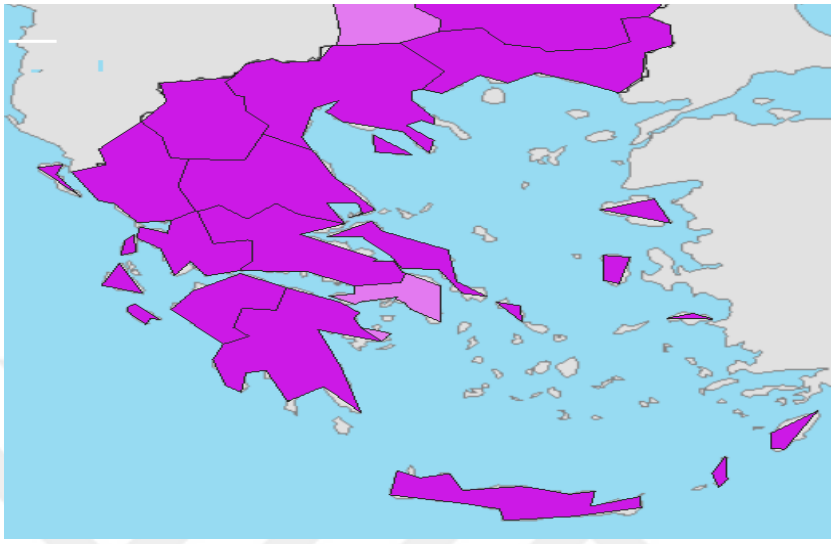
Tablo 25: Yunanistan'ın Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması

REKABETÇILIK ENDEKSI BILEŞENI	***2018 (137 ÜLKE)***	***2017 (137 ÜLKE)***	***2016 (138ÜLKE)***
Kurumsal yapılanma	87	87	81
Altyapı	38	38	37
Sağlık ve ilköğretim	41	48	46
Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	39	44	45
Mal piyasalarının etkinliği	83	93	89
Pazar büyüklüğü	58	58	56
İnovasyon	74	75	72
İşgücü piyasaları	107	110	114
Makroekonomik ortam	116	117	131
Mali piyasaların gelişmişliği	114	114	136
Teknolojik hazırlık	57	58	42
İş dünyasının yetkinliği	72	73	69

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, 2017-2018, 2018 (Erişim:12/5/2019)

Yunanistan'ın BKA yapılanması diğer AB üyesi ülkelerden farklı olmuştur. BKA'lar belediyeler, Bölge Yönetimleri ve yerel kurumların (kamu ve özel) dahil olduğu kent konseyleri tarafından kurulabilmekte ve her bir BKA, AB bölgesel kalkınma programlarına tek başına veya diğer bölge ajanslarıyla birlikte dahil olabilmektedirler. Dolaysıyla, aynı kentte farklı BKA'lar aynı anda faaliyet gösterebilmektedir.

Harita5: Yunanistan Bölgesel Rekabet Gücü Haritası

Kaynak:https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/#2 (Erişim: 7/3/2019)

3.1.4. İrlanda Kalkınma Ajansı Uygulamalarının Rekabet Gücü Açısından İncelenmesi

Önceleri büyük bir çiftlik olarak nitelenmekte olan İrlanda, beş yıl gibi kısa bir dönemde bir taraftan enflasyonu düşürürken diğer taraftan GSYH'sini iki katından fazla artıran bir ülke olarak dikkat çekmektedir. İrlanda'nın bu seviyeye gelmesinde bir dizi politikayı doğru kurguladığı ve yönettiği görülmektedir. Bu gelişmenin en önemli etkenleri artan önem derecelerine göre şöyle sıralanabilirler (Burnham, J. 2003):

- *Parasal ve mali düzenlemeler,*
- *Düşük gelir vergisi ve yatırımlara uygulanan vergi indirimleri,*
- *Avrupa Birliği programları ve sübvansiyonları,*
- *Doğrudan yabancı yatırımlara uygulanan teşvikler,*
- *Eğitimli genç nüfus.*

İrlanda hızlı şekilde büyürken dört sektör (Bilgi teknolojileri ve yazılımlar, Eczacılık ve sağlık sektörü, Uluslararası finans, Uluslararası müşteri hizmetleri) öne çıkmış ve makroekonomik göstergelerde istikrar sağlanmıştır.

Tablo 26: İrlanda'nın Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması

REKABETÇILIK ENDEKSI BILEŞENI	***2018 (137 ÜLKE)***	***2017 (137 ÜLKE)***	***2016 (138ÜLKE)***
Kurumsal yapılanma	17	19	12
Altyapı	34	31	29
Sağlık ve ilköğretim	24	16	13
Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	15	18	13
Mal piyasalarının etkinliği	23	21	5
Pazar büyüklüğü	44	45	54
İnovasyon	21	19	19
İşgücü piyasaları	7	8	12
Makroekonomik ortam	37	34	43
Mali piyasaların gelişmişliği	67	69	67
Teknolojik hazırlık	18	18	16
İş dünyasının yetkinliği	10	19	12

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, 2017-2018, 2018

Tablo 25'te de görüldüğü gibi, kalkınma ajanslarının etkin kullanımı ve doğru bölgesel yapılanma sonucu İrlanda rekabet gücünde üst sıralara tırmanmıştır.

İrlanda'nın bölgesel kalkınma politikaları Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarına paralel şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca, ulusal kalkınma politikaları ise bölgesel içeriklidir ve BKA'lar tarafından uygulanmaktadırlar. İrlanda'da üç bölgesel ve bir tanesi ulusal olmak üzere dört kalkınma ajansı bulunmaktadır:

- **İrlanda Kalkınma Ajansı (İKA):** İrlanda'nın kalkınmasının en önemli aktörlerinden biri olarak gösterilen en yaygın bilinen ajanstır. İKA'nın en önemli işlevi, doğru planlama ile stratejik sektörleri tespit ederek onların yatırım için ihtiyaç duyacağı tüm gereklilikleri temin etmektir.

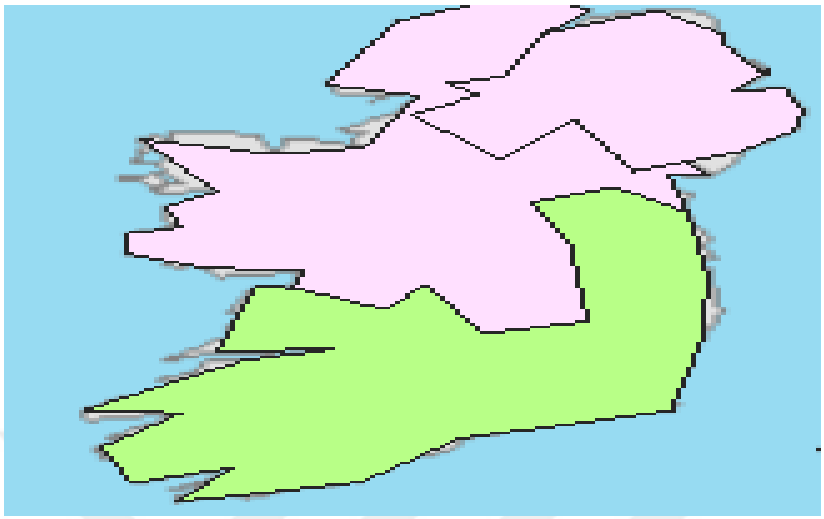
Yüksek nitelikli işgücü gerektiren, katma değeri yüksek yabancı yatırımları ve girişimcileri desteklemektir. Bilişim, iletişim ve medikal sektörlerinde gelişmiş teknoloji kullanan mühendislik projelerini teşvik etmektedir. Merkezi hükümete bağlı bir ajans olan IKA, çoğunlukla merkezi bütçeden finanse edilmektedir.

- **İrlanda Teşebbüs Ajansı (İTA):** Bölgesel rekabetin ve girişimciliğin desteklenip güçlendirilmesinde önemli sorumlulukları vardır. Hedefleri ise yenilik, sürdürülebilir ihracat ve bilgisini takip etmek olarak belirlenmiştir.

- **Shannon Kalkınma Ajansı:** İrlanda'nın gerçek anlamdaki tek Bölgesel Kalkınma Ajansıdır. Limited şirket olarak kurulmuş, devlete ait olmasına rağmen bağımsız şekilde faaliyet göstermektedir. Ajansın temel hedefi ise Shannon Bölgesinde sürdürülebilir büyüme sağlayacak aktiviteleri desteklemek ve bölgesel kalkınmaya öncülük etmektir. Limited şirket olarak kurulmuş olması nedeni ile faaliyet gelirleri ve sermaye katkıları gibi finansman kaynaklarına sahiptir (Demir, E., 2016:48).

İrlanda'nın başarılı kalkınma sürecinin arkasında, AB fonları, vergi düzenlemeleri, yabancı sermaye ve yüksek katma değerli sektörlere yönelik teşviklerin yanında BKA'ların etkin kullanımı da önemli rol oynamakta ve bu alanda diğer ülkelere de örnek olmaktadır.

Harita 6: İrlanda Bölgesel Rekabet Gücü Haritası

Kaynak:https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitivenes s/#2 (Erişim: 7/3/2019)

3.2. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi

Türkiye'de uygulanan bölgesel politikaların değişimi iki nedenle olmuştur. Birincisi, 1960'lardan itibaren Beşer Yıllık Kalkınma Planları, bölgesel teşvik sistemi gibi uygulamalar bölgeler arasında doğu-batı ekseninde gelişmişlik farkının kapatılamamış olmasıdır (Arslan, 2010: 87-88). İkincisi ise, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye, aday ülke statüsü verilmesi ile girilen AB'ye üyelik sürecidir. AB'ye uyum yasaları çerçevesinde BKA'ların kurulması gündeme gelmiştir (Övgün, 2007: 245-246). Türkiye'de de BKA'ları kurulması, iç ve dış dinamiklerin etkisi ile olmuştur (Karasu, 2015: 308-309).

Bölgesel Kalkınma Ajansları, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) koordinasyonunda kurulmuş, doğrudan yatırım yapmayan, özerk kamu kuruluşlarıdır. Kalkınma Ajanslarının asıl görevi ise kamu, özel sektör ve Sivil Toplum Kuruluşlarının da dâhil olduğu bölgenin ekonomik aktörleri arasındaki işbirliğini geliştirerek, bölge potansiyelinin etkin kullanımını sağlamaktır.

Harita 7: Türkiye Kalkınma Ajansları Haritası

Kaynak:http://www.yereldiplomasi.gov.tr/bolgesel-kalkinma-ajanslari (Erişim:10/5/2018)

Pilot uygulama olarak Adana merkezli Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir Kalkınma Ajansı 2006 yılı içinde kurulmuştur (Yılmaz ve diğ., 2007). Bu ajanslar ilaveten 2008 yılından itibaren İstanbul, Samsun, Van, Mardin, Gaziantep, Diyarbakır, Erzurum ve Konya Kalkınma Ajansları resmi olarak kurularak toplamda 26 kalkınma ajansı faaliyetle başlamıştır (Harita 7).

3.2.1. BKA'ların Kuruluş Süreci

Avrupa Birliği'ne ekonomik ve sosyal entegrasyonun sağlanabilmesi ve AB fonlarından yararlanabilmesi için diğer üye ve aday ülkelere uygulanan uyumlaşma politikaları, Helsinki Zirvesi'nde AB'ye "aday ülke" statüsü kazanan Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Bölgeleri'nde belirtilmiştir (Kayasü ve Yaşar, 2006: 206-207).

Uyum yasaları çerçevesinde, NUTS II seviyesinde bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması ve BKA'ların kurulması da yer almaktadır. Bu doğrultuda yapılan yasal ve kurumsal düzenlemeler sonucunda BKA'ların kuruluş süreci, beş aşamadan oluşmaktadır:

- 2002 yılında NUTS Sistemi kurularak NUTS I-II-III bölgeleri oluşturulmuştur.

- 2006 yılında 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çıkarılarak, bölgesel aktörün, BKA'lar, merkezi aktörün ise Kalkınma Bakanlığı'nın olduğu bölgesel kalkınmada yeni bir örgütlenme sürecine girilmiştir. (Övgün, 2011: 279).

- 2006 yılında İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

- 5449 sayılı kanunun iptali için 2006 yılında Danıştay ve Anayasa Mahkemesi (AYM) nezdinde açılan davayı AYM, görüşmüş ve iptal talebini ret etmiştir.

- 2008 yılında 8 ve 2009 yılında 16 olmak üzere 24 tane BKA kurularak, BKA kurma süreci de tamamlanmıştır.

3.2.2. BKA'ların Amacı

Kuruluş kanununun 1. maddesine göre BKA'ların amaçları şu şekilde sıralanmışlardır (DPT,2006:1):

- Ekonomik paydaşlar arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- Bölgesel potansiyeli harekete geçirmek.
- Bölgesel gelişmenin önünü açmak.
- Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farkının azaltılmasına yardımcı olmak.

3.2.3. BKA'ların Yönetimi

BKA'ların örgütlenmesini oluşturan kurullar ve görevleri kanunda şu şekilde tanımlanmaktadır (DPT,2006:1):

- **Kalkınma Kurulu:** Kanunun 8. maddesine göre ajansı yönetmek üzere oluşturulmuştur. Üyelerinin büyük kısmı özel kesim temsilcilerinden oluşmaktadır.

- **Yönetim Kurulu:** Kalkınma ajansının karar organı olarak görev yapmaktadır. Kurulun başkanı ise bölge valilerinden birisidir.

- **Genel Sekreterlik:** Kalkınma ajansının icra organıdır.

- **Yatırım Destek Ofisi:** Kanunun 15 maddesine göre bölgesel ekonomik aktörlere ücretsiz hizmet sağlayan birimdir.

3.2.4. BKA'ların Finansmanı

BKA'ların gelir kaynakları, kanunun 19. Maddesine göre, merkezi bütçeden ve yerel yönetimlerin aktardığı ödeneklerden oluşmaktadır. Ajansların özel kaynakları ise bölgede faaliyet gösteren sanayi ve ticaret odalarının aktardığı gelir paylarından oluşmaktadır.

Ayrıca kalkınma ajansları, Türkiye'nin üye statüsü gereği, AB fonlarından da yararlanabilmektedirler. Başlıca gider kalemleri ise, proje ve faaliyetlere yapılan mali teşviklerdir.

Yönetim ve personel giderleri, kanunla sınırlandırılmış olmasına rağmen 2012 yılında toplam harcamaların içinde önemli bir orana (% 23,6) ulaşmıştır. Ayrıca, ajanslar asli fonksiyonları olan mali desteklemede tahsis edilen kaynağın sadece % 30'unu kullanmıştır (Karasu, 2015: 287290).

3.2.5. BKA'ların Faaliyetleri

BKA'ların başlıca faaliyet alanları kuruluş kanununun kanunun 5. maddesine göre şu şekilde belirlenmiştir (DPT,2006:1):

- **Kümelenme Faaliyetleri**

Türkiye'de kümelenme ve işletme ağları, bölgesel ulusal kümeler şeklinde sınıflandırılmaktadır. İşletme ağlarını, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Başkanlığı (KOSGEB) desteklerken, ulusal kümeleri, merkezi yönetim; bölgesel kümeleri ise, BKA'lar desteklemektedir (Cansız, 2011: 139-140). Ayrıca BKA'ların kümelerin kurulma aşamasında ve gelişmesinde de önemli rolleri vardır.

- **Yenilik Faaliyetleri**

Türkiye'de yenilik politikalarının gelişmesi, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) 1963 yılında kurulmasıyla başlanmıştır. BKA'lar ise, bölgelerin ar-ge ve yenilik yapma kapasitesini artırmak için kurulan Bölgesel Yenilik Sistemi (BYS) için oluşturulan Bölgesel Yenilik Stratejisinin (BYSt) geliştirilmesinde rol oynamışlardır (Çelik, 2015: 108-109).

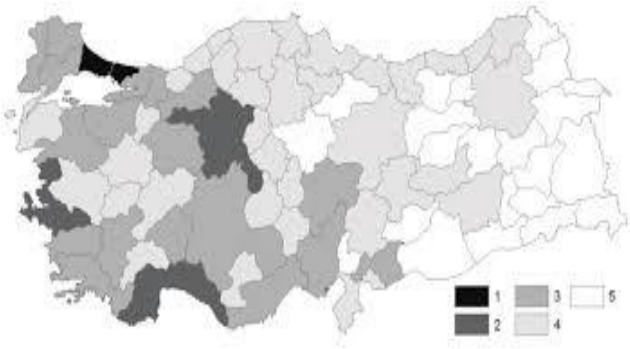
- **Planlama Faaliyetleri**

Bölgesel kalkınma hedefine yönelik kısa ve orta vadeli bölge planları hazırlamak BKA'ların en önemli faaliyet alanlarındandır. Ancak ajansların hazırladığı bölge planlarının, planlama hiyerarşisinden çıkarılması ajansların planlamada devre dışı kalmasına yol açmaktadır (Karasu, 2015: 286).

3.2.6. BKA'ların Denetimi

BKA'lar, kurum içinde yapılan ve faaliyet performansının denetlendiği iç denetime, Sayıştay denetimine ve bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılan ajansın her türlü hesap ve işlemlerinin incelenişi dış denetime tabidir. Dış denetim raporları, İç İşleri Bakanlığı'na, Kalkınma Bakanlığı'na ve ajansın kendisine sunulur. Mali yönetim yeterliliğinin denetiminde ise, ajansın kaynaklarını kullanabilme, faaliyetlerini yürütebilme ve hesap verebilme yetkinliği denetlenmektedir (Çelik, 2015: 108-109).

Harita 8: Türkiye Bölgesel Rekabet Gücü Haritası

Kaynak: Albayrak, A. N., Erkut, G., (2009). Türkiye'de Bölgesel Rekabet Gücü Analizi, MEGARON 2010;5(3):144.

Harita 8'de de görüldüğü gibi İstanbul tek başına "lider rekabetçi bölge" olarak en koyu renk ile gösterilmiştir. Ankara, İzmir ve Antalya'yı ise Marmara bölgesinin diğer illeri takip etmektedir. Albayrak ve Erkut'a göre "*Rekabet gücü analizi ile elde edilen sınıflama incelendiğinde rekabet gücünün metropoliten iller ve bu illerin çevresindeki gelişmiş illerde yoğunlaştığı, batı ve kıyı bölgelerinin iç kesimlere göre daha fazla öne çıktığı söylenebilir"* (Albayrak, A. N., Erkut, G., 2009:146).

Tablo 27: Türkiye'nin Rekabetçilik İndeksi Verilerine Göre Dünyadaki Sıralaması

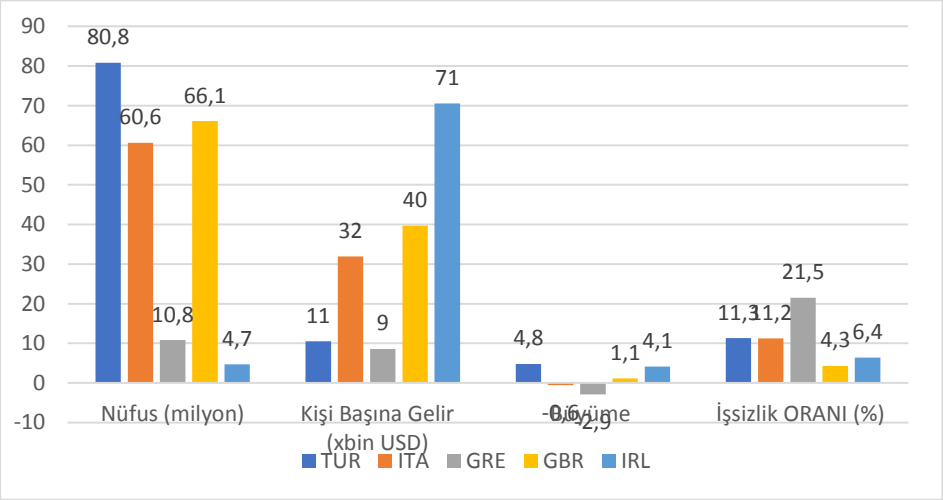
REKABETÇILIK ENDEKSI BILEŞENI	***2018 (137 ÜLKE)***	***2017 (137 ÜLKE)***	***2016 (138ÜLKE)***
Kurumsal yapılanma	71	71	74
Altyapı	50	53	48
Sağlık ve ilköğretim	48	84	79
İşbaşında eğitim	50	48	50
Mal piyasalarının	56	53	52
Pazar büyüklüğü	13	14	17
İnovasyon	47	47	50
İşgücü piyasaları	122	127	126
Makroekonomik ortam	116	50	54
Mali piyasaların istikrarı	65	80	82
Teknolojik hazırlık	61	62	67
İş dünyasının yetkinliği	96	127	126

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2016-2017, 2017-2018, 2018 (Erişim:12/5/2019)

3.3. Bölgesel Rekabet Gücü Verilerinin Karşılaştırılması

Bu bölümün önceki kısmında Türkiye ve AB uygulamalarını incelediğimiz kalkınma ajansı modellerinin etkinliğini anlamak için, bu ülkelerin rekabet gücü verilerinin de karşılaştırması gerekmektedir.

Grafik1: Örnek ülkelerin Başlıca Ekonomik Verileri

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Grafik 1'de Türkiye, İtalya, Büyük Britanya, Yunanistan ve İrlanda'nın ekonomik büyüklükleri görülmektedir. Son dönemde ekonomik kriz ile boğuşan Yunanistan haricinde diğer ülkelerin bu verilerde Türkiye'den daha iyi durumda oldukları söylenebilir.

Bundan önceki bölümde detaylı bir şekilde incelenen Küresel Rekabet Endeksi, rekabetin 114 kadar küresel göstergesini kullanmaktadır. Bunların ağırlıklı ortalamasını dikkate alarak rekabetçiliğin 12 alt endeksini oluşturmuştur. Tüm bu faktörler rekabetçilik için önemli olmakla birlikte, aynı anda bunlardan ikisi veya daha fazlası da önemli olabilmektedir. Bölümün bundan sonraki kısmında bölgesel rekabete BKA'ların etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için ülkelerin alt endeks verilerinin karşılaştırılarak yorumlanacaktır.

Bir ülkenin kurumsal yapısı hem kamu hem de özel sektör paydaşlarının ortak davranışlarına göre şekillenmektedir. Firmaların, hükümetlerin ve bireylerin karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu yasal ve idari çerçeve, ülkenin kurumsal yapılanmasının kalitesini belirlerken ve rekabet gücü açısından da çok önemli bir yere sahiptir.

Tablo 28: Kurumlar Bileşenine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması

	TÜRKİYE SKOR/SIRA		**İTALYA SKOR/SIRA**		**YUNA/TAN SKOR/SIRA**		**İNG/TERE SKOR/SIRA**		**İRLANDA SKOR/SIRA**	
KURUMLAR	**52,9**	**71**	**56,4**	**56**	**50,5**	**87**	**76,8**	**7**	**73,1**	**17**
Güvenlik	59	120	75	71	78	59	85	33	87	22
Şeffaflık	40	69	50	47	48	52	82	8	74	19
Kamu Sektörü performansı	52	53	39	107	37	117	70	15	62	27
Fikri Mülkiyet Hakları	55	60	67	32	38	119	84	8	76	20

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Piyasalara yönelik kamu kurumlarının tutumu, bürokratik işlemlerde şeffaflığın sağlanmasındaki devletin kararlılığı ve faaliyet gösteren diğer paydaşlarının yönlendirmeleri de çok önemlidir (Dünya Ekonomik Forumu Küresel Rekabetçilik Raporu, 2018).

Devletin oluşturduğu yasal çerçeve, sadece yatırım kararlarını veya üretim yapılanmasını etkilememekte, ayrıca toplumsal faydanın dağıtılmasında ve kalkınma

stratejilerinin belirlenmesinde önemli role sahiptir. Bu idari çerçevede faaliyet gösteren kamu ve özel kurumlarının gelişmişliği ve birbirleriyle olan koordinasyonu da ekonominin rekabetçiliği açısından gereklidir.

Tablo 28'de görüldüğü gibi yaşanan darbe ve terör olayları sebebiyle güvenlik kriteri Türkiye'nin en geri kaldığı alan olmakla birlikte, kamu sektörü performansında ise İtalya ve Yunanistan'ın önünde yer almaktadır.

Tablo 29: Altyapı Bileşenine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması

	TÜRKİYE SKOR/SIRA		**İTALYA SKOR/SIRA**		**YUNA/TAN SKOR/SIRA**		**İNG/TERE SKOR/SIRA**		**İRLANDA SKOR/SIRA**	
ALTYAPI	**72**	**50**	**83**	**21**	**86**	**38**	**89**	**11**	**77**	**34**
Karayolu	73	31	70	36	64	49	75	26	59	37
Demiryolu	35	52	74	17	38	49	80	10	67	43
Havayolu taşımacılığı	83	14	80	21	74	26	88	5	62	30
Denizyolu taşımacılığı	57.8	25	61	21	55	30	77	10	70	34
Elektrik alt.	94.9	75	99	27	97	47	98	49	98	41

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Gelişmiş ve etkin bir altyapı sistemi, ekonomik faaliyetin ve bölgesel rekabetin seviyesini belirleyen önemli faktörlerdendir. Geniş taşımacılık ağlarının yanında yaygın telekomünikasyon ağı da verimli mal ve bilgi akışını sağlamaktadır.

Altyapı bileşenlerinin karşılaştırıldığı Tablo 29'da görüldüğü gibi, Türkiye'nin en yüksek sıralamada yer aldığı kriterlerin başında taşımacılık altyapısı yer almaktadır. Son dönemde yapılan karayolu yatırımları ile havacılık sektöründe özel şirketlerin de etkin bir şekilde yer alması bu yükselmenin en önemli sebebidir.

Türkiye'nin sıralamada en geri kaldığı kriterlerden birisi makroekonomik istikrardır. Makroekonomik ortamın istikrarlı olmadığı ekonomilerde sürdürebilir büyüme ve güçlü bir rekabetten bahsetmek mümkün değildir. Türkiye borçluluk konusunda kriz ile boğuşan Yunanistan'dan daha iyi olsa da, ekonominin belini büken yüksek enflasyon kriterinde ancak 121. sırada yer almaktadır.

Tablo 30: Makroekonomik Göstergelere Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması

	TÜRKİYE SKOR/SIRA		**İTALYA SKOR/SIRA**		**YUNA/TAN SKOR/SIRA**		**İNG/TERE SKOR/SIRA**		**İRLANDA SKOR/SIRA**	
Makroekonomik İstikrar	**67**	**116**	**85**	**58**	**74**	**83**	**100**	**1**	**99**	**37**
Enflasyon	85	121	100	1	100	1	100	1	98	85
Borçluluk	50	79	70	60	47	99	100	1	100	1

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Rekabetin yanında ülkedeki yaşam standardının da en önemli göstergelerinden olan sağlıklı yaşam beklentisinde orta sıralarda yer alan Türkiye, bu alanda diğer ülkelerin çok gerisinde kalmaktadır.

Üretimde verimliliğin en önemli gerekliliklerinden olan eğitimli iş gücü kriterinde ise ancak 101. sırada yer almaktadır.

Tablo 31: Sağlık ve Eğitim Bileşenlerine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması

	TÜRKİYE SKOR/SIRA		**İTALYA SKOR/SIRA**		**YUNA/TAN SKOR/SIRA**		**İNG/TERE SKOR/SIRA**		**İRLANDA SKOR/SIRA**	
Sağlıklı Yaşam Beklentisi	**86**	**48**	**99**	**6**	**96**	**21**	**93**	**29**	**95**	**24**
Eğitimli İşgücü	**60**	**77**	**70**	**40**	**70**	**39**	**80**	**13**	**79**	**15**
Var olan işgücü	47	101	60	56	60	54	75	15	75	13
Gelecekteki işgücü	73	53	80	27	79	26	86	13	85	14

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Tablo 32'de de görüldüğü gibi, mal piyasalarının doğru organize edilmesi sonucunda oluşan sağlıklı bir piyasa rekabeti ile iş verimliliğinde ve rekabet gücünde artış olmaktadır. Market büyüklüğü açısından 13. sırada olan Türkiye, mal piyasalarında Yunanistan'ın bile gerisinde kalmıştır.

Bölgesel kalkınma ajansı uygulamalarında çok başarılı olan İrlanda ise 23. sıraya kadar yükselmiştir.

Türkiye'nin 111. sırada olduğu işgücü piyasası kriteri, mesleki eğitimin yanında işçilerin daha verimli oldukları alanlara sevk edilmesindeki esnekliği göstermektedir. Bu alanda da İrlanda, İngiltere'nin hemen ardından 7. sırada kendine yer bulmaktadır.

Tablo 32: Piyasalar Bileşenlerine Göre Ülke Skorlarının Karşılaştırması

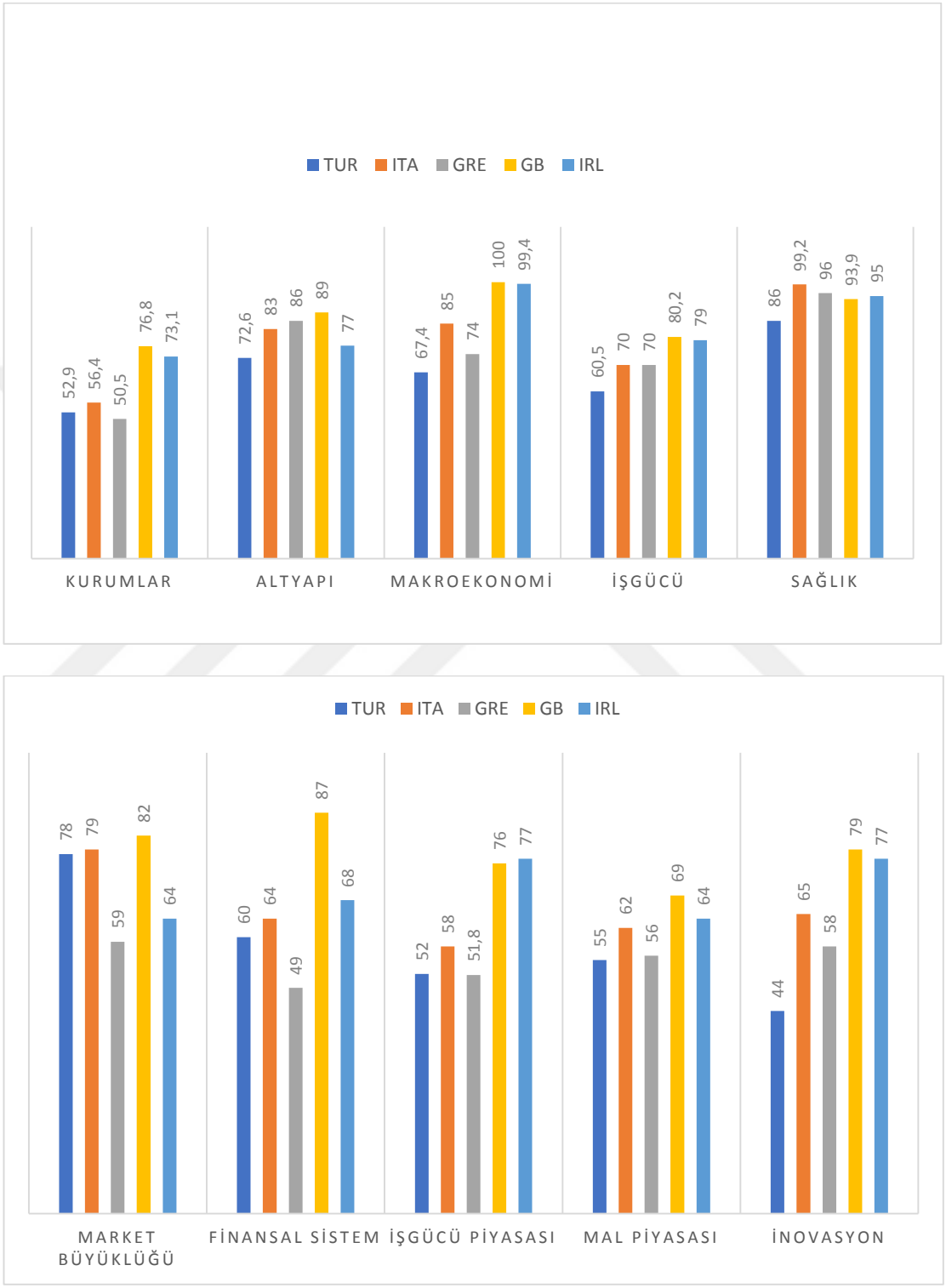
	TÜRKİYE SKOR/SIRA		İTALYA SKOR/SIRA		YUNA/TAN SKOR/SIRA		İNG/TERE SKOR/SIRA		İRLANDA SKOR/SIRA	
Mal Piyasaları	55	76	62	30	56	63	69	12	64	23
İşgücü Piyasası	52	111	58	79	51	107	76	8	77	7
Finansal Sistem	60	65	64	49	49	114	87	8	68	37
Market Büyüklüğü	78	13	79	12	59	58	82	7	64	44
İş Dünyası Dinamizmi	57	76	65	42	58	72	79	7	77	10
İnovasyon	44	47	65	22	45	44	79	7	67	21

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Etkin bir finans sektörü, ülkede biriktirilen tüm kaynakların en üretken biçimde kullanımını sağlamaktadır. Finansal piyasaların büyüklüğünün yanında şeffaflıkta en önemli kriterlerdendir. Bu alanda İngiltere 8. sırada yer alırken Türkiye Yunanistan'ın önünde yer almaktadır.

Grafik 2'de görüldüğü gibi son yıllarda yapılan yatırımlar ile altyapı kriterinde Türkiye'nin skoru diğer ülkelere yaklaşmıştır. Enflasyonun etkisi ile makroekonomik istikrar göstergelerinde oluşan fark gittikçe artmaktadır. Ayrıca inovasyon skoru da teknolojik yatırımların geleceği için negatif bir algı oluşturmaktadır.

Grafik 2: Örnek Ülkelerin Rekabet Skorlarının Karşılaştırması

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2018 (Erişim:12/5/2019)

Tablo 33: BKA Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi

	Türkiye	**İngiltere**	**İtalya**	**Yunanistan**	**İrlanda**
Kuruluş Süreci	AB'nin etkisi Her bölgede BKA kurulması "tek tip" BKA	AB'nin etkisi Her bölgede BKA kurulması "tek tip" BKA	AB'nin etkisi Her bölgede farklı tip BKA (şubeleri) Farklı tip BKA	AB'nin etkisi Her bölgede BKA kurulması Farklı tip BKA	AB'nin etkisi Farklı tipte BKA'lar
Amacı	Bölgesel kalkınma	Bölgesel kalkınma Gelir ve istihdam	Bölgesel kalkınma Yerli ve Yabancı yatırımları desteklemek	Bölgesel kalkınma	Bölgesel kalkınma Ulusal kalkınma politikalarının uygulanması Yabancı yatırımları desteklemek
Yönetimi	Yönetişim	Yeni tür merkezileşme	Bölgesel yönetimler, yerel belediyeler, sanayi odaları	Yönetişim Merkezi atama	Şirket Yönetişim Merkezi atama
Finansmanı	Merkezi yönetim	AB fonları Tek havuz	AB fonları Merkezi Yönetim Bankalar	AB fonları Merkezi Yönetim	AB fonları Merkezi yönetim Faaliyet gelirleri
Faaliyetleri	Planlama Kümelenme Yenilik	Programlar	AB Programları Kamu şirketi Bölge şirketi	AB Programları	AB Programları İhracat desteği Limited şirket

Denetimi	□ Merkezi yönetim □ Sayıştay	□ Parlamentoya karşı sorumluluk	□ Merkezi yönetim □ Yerel yönetimler □Finans kurumları	□ Merkezi yönetim □ Yerel yönetimler	□ Merkezi yönetim □Şirket ortakları
Sonuç	□ Bölgesel kalkınma □ Bölgeler arası eşitsizlik le mücadele	□ Bölgesel kalkınma □ Bölgeler arası eşitsizlik le mücadele □ Siyasi mücadele alanı	□ Bölgesel kalkınma □ Bölgeler arası eşitsizlik le mücadele □ AB fonlarının bölgesel yönetimi	□ Bölgesel kalkınma □ AB fonlarının bölgesel yönetimi	□ Bölgesel kalkınma □ AB fonlarının bölgesel yönetimi □Katma değeri yüksek üretim □İhracat artışı

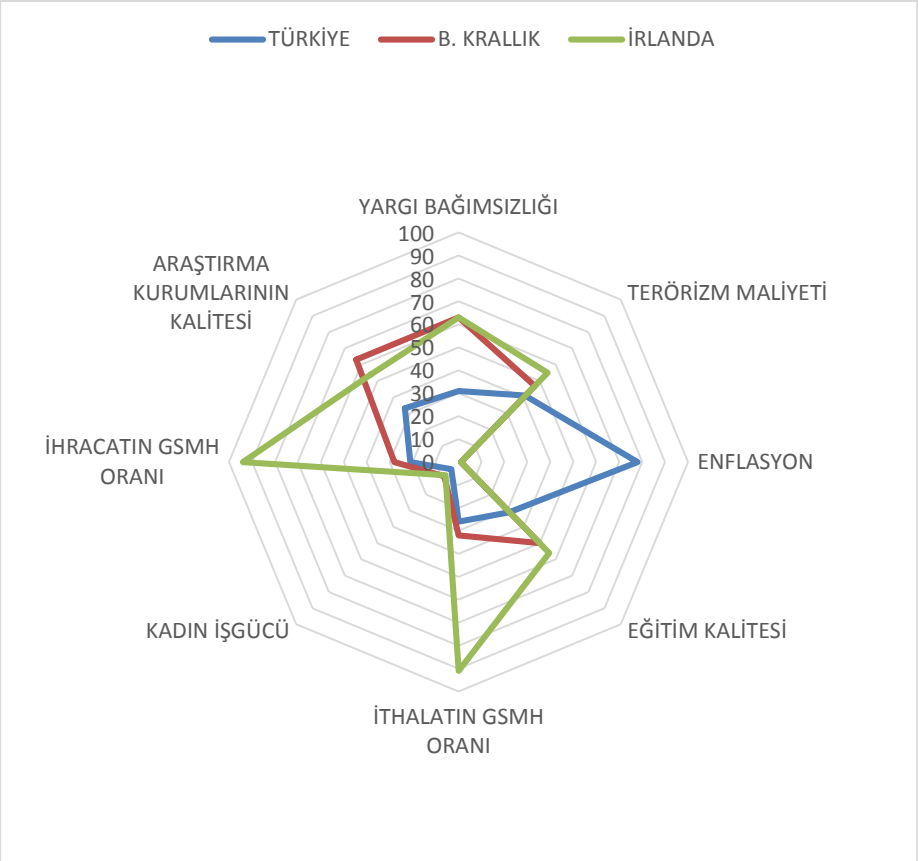
Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 33'de görüldüğü üzere BKA'ların kurulma süreci AB'nin teşvikleriyle olmuştur. Farklı uygulamalar olsa da amaç bölgesel kalkınmayı desteklemektir. Genelde merkezi yönetim tarafından denetlenen kamu kuruluşlarıdır. Bu alanda çok başarılı uygulamalara rastladığımız İrlanda'da olduğu gibi bölgesel bazda kurulmuş, yerel dinamiklerinde ortak olduğu şirketler de mevcuttur. Benzer uygulamalar İtalya ve Yunanistan'da da olmakla birlikte uygulamada İrlanda seviyesinde bir başarı sağlanamamıştır.

Türkiye'nin rekabet gücü skorlarında akdeniz ülkeleri ile benzerliği göze çarpmaktadır. Çalışmada incelenen İrlanda ve Birleşik Krallık'ta BKA uygulamaları sonucunda oluşan rekabet gücü skorlarında ise Yunanistan, İtalya ve Türkiye ile farklılaşmaktadır.

Bundan dolayı, Grafik 3 ve Grafik 4'te Türkiye ile rakabet gücünde daha başarılı olan İrlanda ve Birleşik Krallık skorları karşılaştırılmıştır. Türkiye'nin zayıf olduğu skorlar ile daha güçlü olduğu skorlar ele alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Grafik 3: Türkiye'nin En Zayıf Olduğu Rekabet Skorlarının Karşılaştırması

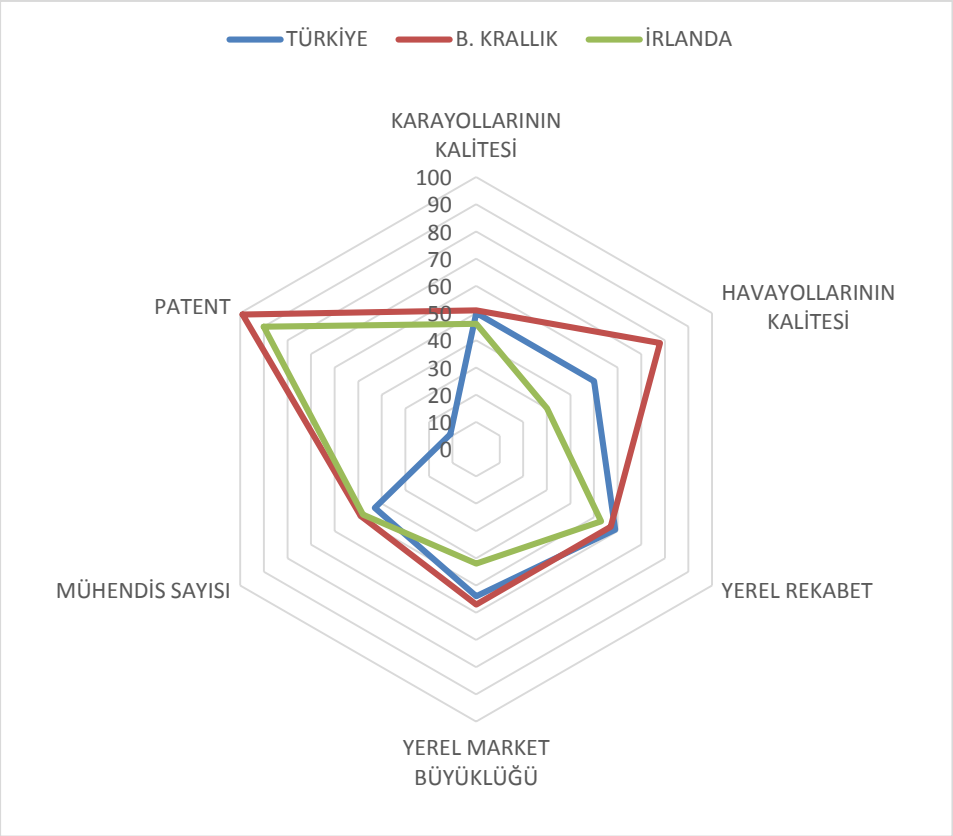
Kaynak: Yazar tarafından KRE 2018 verilerinden geliştirilmiştir.

Türkiye'nin yargı bağımsızlığı alanında son yıllarda yaşanan siyasi gelişmelerden sonra daha da geride bilinmektedir. Ayrıca çok uzun yıllardır devam eden terörizm mücadelesi ve Suriye savaşı sebebiyle rekabet gücünün zayıfladığı inkâr edilemez.

Kadın işgücünün ekonomiye katkısı ve işsizlik oranları hesaplanırken göz önünde bulundurulması önemlidir. Bu alanda da Türkiye Grafik 3'te görüldüğü gibi İrlanda ve Birleşik Krallık skorlarına göre geridedir.

Enflasyon gibi makroekonomik istikrar göstergelerinin yanında ithalat ve ihracatın GSMH ile olan oranında, özellikle İrlanda ile büyük farklılık olduğu söylenebilir.

Grafik 4: Türkiye'nin En Güçlü Olduğu Rekabet Skorlarının Karşılaştırması

Kaynak: Yazar tarafından KRE 2018 verilerinden geliştirilmiştir.

Son yıllarda karayollarına ve hava alanlarına yapılan yatırım hamlesi sonucunda altyapı skorlarında belirli bir gelişme sağlanmıştır. Tablo 4'te de görüldüğü gibi yerel rekabet ve market büyüklüğü alanlarında Türkiye sadece AB'nin değil, dünyada da önemli ülkelerden biridir. Mühendis sayısında pek farklılık olmasada alınan patent miktarı düşük kalmaktadır. Bu durum yeni teknoloji geliştirme alanında geri kalındığının göstergesidir.

Mevcut literatür taraması, AB ve Türkiye BKA uygulamarı ile KRE verileri sonucunda Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarına yönelik SWOT analizi sonuçları Tablo 34'te incelenmektedir.

Tablo 34: Türkiye Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik SWOT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER
• BKA kanunun varlığı • Pazar Büyüklüğü • Gelişmiş ülke içi rekabet • Genç nufus • Coğrafi avantajlar
ZAYIF YÖNLER
• Bölgeler arası gelişmişlik farklılıkların büyüklüğü • Bölgeler arası eğitim düzeyi farklılıkları • Enflasyon • Terörizm • Savaş ve çevre ülkelerdeki siyasi istikrarsızlıklar • Mülteci ve göçmen sorunları
FIRSATLAR
• Bölgesel avantajlara göre kalkınma politikası oluşturabilme • Bölgenin coğrafi konumunun avantajlarından yararlanma • Tarım politikalarını her bölgeye göre farklılaştırabilme • AB programlarından yararlanabilme • Bölgeler arası işbirliğini geliştirme
TEHDİTLER
• Çevre ükelerdeki siyasi istikrarsızlıklar • Bölgesel kalkınma politikalarının yeteri derecede önemsenmemesi • İktidarı bölge yönetimleri ile paylaşmama isteği • AB katılım sürecinin yavaşlaması

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her geçen gün artan küresel rekabet sürecinde, kalkınma stratejilerinin gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Ulusal kalkınma politikalarının oluşturulmasında tek başına merkezi hükümetlerin yeterli olamayacağı, bölgesel aktörlerin de katılımı ile oluşturulacak bölgesel kalkınma stratejilerinin gerekliliği anlaşılmıştır. Gerek Avrupa Birliği, gerekse Türkiye gibi aday ülkelerin bölgesel kalkınma modelleri derinlemesine incelendiğinde, bölgesel aktörlerin katılımı olmadan bu uygulamaların başarıya ulaşmasının mümkün olamayacağı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nde hakim olan bölgesel kalkınma yaklaşımları, tüm dünya gibi Türkiye'nin de bölgesel kalkınma politikalarını etkilemektedir. AB bölgesel politikaları, üye ülkelerin uymakla, aday ülkelerin ise benimsemekle yükümlü oldukları AB müktesebatının en önemli parçalarındandır.

AB müktesebatına uyum yasaları çerçevesinde, bölgelerin kalkınma sorunlarına faklı yöntemler ile çözümler geliştirmeyi hedefleyen Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması teşvik edilmiştir.

BKA'lar, bölgesel kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgesel rekabet gücünün geliştirilmesine yardımcı olan kuruluşlar olarak, AB bölgesel kalkınma programlarının en önemli kurumsal uygulayıcıları haline dönüşmüşlerdir. Gerek Avrupa Birliği, gerekse üye ülkelerin istihdam ve bölgesel kalkınma stratejileri derinlemesine incelendiğinde yerel ve bölgesel aktörlerin katılımı olmadan bu politikaların başarıya ulaşmasının çok zor olacağı sonucu çıkmaktadır.

Rekabet gücünün, bölgesel kalkınma politikalarının en önemli parçalarından biri haline gelmesiyle, kalkınma ajansıları ile rekabet gücü arasında olan ilişkinin önemi daha da artmıştır. Bu ilişki ve etkileşimin daha iyi anlaşılması için, AB ve Türkiye BKA modellerinin rekabet gücü açısından karşılaştırılması, ajansların gelişimi için daha önemli bir hale gelmiştir.

BKA'lar, birliğe ekonomik ve sosyal entegrasyonunun sağlanabilmesi hedefiyle AB'nin teşvik ve önerileriyle kurulmuş olmalarına karşın, hemen hemen her ülkede ulusal politikalarında etkisiyle birbirlerinde farklı yapılar halini almışlardır. İtalya, İrlanda ve Portekiz gibi ülkelerde kamu limitet şirketleri şeklinde faaliyet gösteren ajanslar, Fransa'da karma kamu şirketleri, İspanya'da özel hukuka tabi kamu kuruluşları, Yunanistan'da ise belediye veya eyalet girişimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kadar farklı yapının performanslarını tek tek ele alarak analiz etmek imkânsız derecesinde zordur.

Bu çalışmada, AB tarafından bölgesel kalkınmanın ana aktörü konumuna yerleştirilen ajansların rekabet gücünün etkilerini analiz etmek için, farklı yapılarda kalkınma ajansı uygulamalarının olduğu beş ülkenin, küresel rekabet gücü endeksi ve AB komisyonu bölgesel rekabetçilik verilerinden yararlanılarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, Türkiye'nin yanı sıra kültürel olarak birbirine benzeyen Yunanistan ve İtalya gibi Akdeniz ülkeleri tercih edilmiştir. Bunlara ilaveten çok başarılı bölgesel kalkınma ajansı uygulamaları olan İrlanda ile ekonomik olarak Avrupa'nın en güçlü ülkelerinden olan Birleşik Krallık seçilmiştir.

Yunanistan, rekabet endeksi verilerine göre beş ülke içerisinde en zayıf durumdadır. Uzun yıllardır krizle boğuşan ülke, başkent Atina'nın olduğu Attiki bölgesi dışında Avrupa'nın en düşük rekabet skorlu bölgelerine sahiptir. Bölge yönetimi ve belediyelerce yönetilen kalkınma ajansılarının efektif olarak kullanılamadığı sonucu da çıkarılabilir. Yunanistan için pozitif olarak alınabilecek kriter ise Attiki hariç diğer bölgelerin eşit kalkınma ve rekabet gücü skorlarına sahip olmalarıdır. İtalya'nın Yunanistan'dan farkı ve Türkiye ile olan benzerliği ise yüksek rekabet gücü skorlarının belirli bölgelerde toplanmasıdır.

İtalya'nın bölgelerin kalkınmışlık farklarının giderilmesi konusunda başarısız olduğu söylenebilir. Bunun dışında kalan kriterlerde Türkiye'nin önünde yer almaktadır. Birleşik Krallık ise bütün kriterlerde diğer dört ülkeden daha iyi durumdadır. Rekabet gücü endeksinin ve kalkınma ajansı uygulamalarının yıldızı ise İrlanda'dır. Bu başarının arkasında, AB fonlarının efektif kullanımı, yüksek katma

değerli sektörlere yönelik teşviklerin yanında, BKA'ların rekabet gücü ve kalkınmada etkin kullanımı önemli rol oynamaktadır.

Uzun yıllardır devam eden terör ile mücadeye ayrılan kaynaklar Türkiye'nin kalkınmasının önünde en önemli engellerden biridir. Doğudan batıya yaşanan göçün de en önemli sebeplerinde birisi yaşanan terör olaylarıdır. Grafik 3'te de görüldüğü gibi rekabet gücü skorlarında Türkiye'nin en zayıf kaldığı alan terörizm maliyetidir. Suriye savaşı ile yaşanan mülteci akını da buna eklenince maliyet katlanarak artmakatadır. Bu alanda gerçekleşecek bir siyasi çözümünün bölgesel kalkınmaya ayrılacak kaynakların da artmasına sebep olabileceği söylenebilir.

Kadın işgücü istihdamı gerek kültürel sebeplerden gerekse kız çocuklarının mesleki eğitimlerindeki yetersizliklerden dolayı rekabet gücü verilerinde zayıf noktalardan birisidir (Bkz. Grafik 3). Bu yetersizlik, kadınların nitelikli iş gücüne katılımına da engel olmaktadır. Özellikle doğu illerinde kız çocuklarının eşit eğitim fırsatına sahip olmaları teşvik edilmelidir.

İhracatın GSMH olan oranının büyüklüğü, gelişmiş ekonomilerin en önemli göstergelerindendir. Buna paralel olarak, ithalatın GSMH olan oranın da düşük olması gerekmektedir. Grafik 3'te analiz edilen verilerden anlaşılacağı üzere, ihracat/GSMH düşük ve ithlat/GSMH yüksek olan Türkiye özellikle İrlanda'nın çok gerisinde yer almaktadır. Bu durumun en önemli sebebi ise enerji ve hammadde kaynaklarında olan dışa bağımlılık olarak gösterilebilir.

Bir diğer sebep ise, ihracata yönelik ürünlerin de hammaddelerinin ithalat ile karşılanmasıdır. İhracat artarken ithalatın artması ancak bu şekilde açıklanabilmektedir. Bu durmun önüne geömek için yerek kaynakları kullanan sektörlere yoğunlaşılması gerekmektedir.

İstanbul havalimanı, boğaz köprüleri ve çift yol projeleri gibi altyapı yatırımları ile taşımacılık alanında önemli gelişmeler sağlanmış olmasına rağmen, rekabet gücü verilerinde büyük farklılık olmamasının sebebi üretim teknolojilerine yeterince yatırım yapılmamış olmasıdır. Altyapı yatırımları hem çok pahalı hem de üretime dolaylı etki eden faktörlerdir. Ülke kaynakları kullanılırken üretim ve istihdama direk etki eden faktörlerin önceliğinin belirlenmesi çok önemlidir.

Bölgesel kalkınma stratejilerinde çok önemli farklar yaratmış İrlanda'nın başarısı, modern teknoloji kullanan ve getirisi yüksek üretim yapan sektörlere yönelmesi olarak gösterilmektedir. Sınırlı olan ülke kaynaklarının kullanımında önceliklerin, rekabet avantajına sahip sektörlere verilmesi gerekmektedir. İrlanda Türkiye'ye göre çok küçük olması dolaysıyla İrlanda'nın stratejisi bölgesel ölçekte uygulanabilir. İrlanda ile benzer avantajlara sahip bir bölge seçilerek bölge kalkınma ajansı aracılığı ile bölgesel rekabet gücü geliştirilmesi mümkündür.

Modern tarım teknolojilerinin gelişimi ile artık tarım sektöründe konvansiyonel tarım yöntemleri ile rakabet etmek mümkün gürülmemektedir. Geniş bir coğrafyaya yayılmış ve farklı iklimlerin aynı anda yaşandığı bölgelere sahip Türkiye'nin her bölgeye göre farklı tarım projeleri geliştirmesi de gerekmektedir. Bu tarım projelerinin bölgelere göre özelleştirilmesi de BKA'lar aracılığı ile yapılması daha doğru olacaktır.

İrlanda ve İngiltere'nin innovasyon ve yeni teknoloji geliştirme projelerine verdiği önem, KRE skorlarında da görülmektedir. Üzerinde düşünülmesi gereken farklılık ise mühendis sayısının hemen hemen aynı olmasına rağmen alınan patent sayısında bu iki ülkenin çok önde yer almasıdır. Bunun sebebi diğer rekabet gücü skorlarında gizlidir. Türkiye'nin mühendislik ve teknoloji alanında eğitim veren kurumlarında sayısal fazlalığı olmasına rağmen kaliteli eğitim düzeyinde skor olarak gerilerde kalmıştır. Bunun yanında, başarılı mühendis ve bilim adamları da yurtdışında yaşamayı ve çalışmayı tercih etmektedir. AR-GE çalışmaları yapan kurumlarda çalışacak kaliteli eleman açığı bulunmaktadır. Bu kurumların verimliliği düşük kalmaktadır.

Türkiye'nin rekabet gücü açısından en avantajlı olduğu konu pazar büyüklüğü ve ülke içinde yaşanan rekabetin yüksekliğidir. Ancak ekonominin büyük ölçüde İstanbul ve çevresinde toplanmış olması geri kalan bölgelerin gelişememe ve ülkenin toplam potansiyelinden eşit pay alamama durumunu ortaya çıkarmaktadır. Pazar büyüklüğüne ülke ölçeğinde değil de bölgeler bazında bakmak daha uygundur. Bu durumda oluşan farklılıkların önlenmesi için BKA'lar, en önemli ekonomik çözüm aracı olarak kullanılabilmektedir.

Sonuç olarak, doğru yapılanma ve uygulama ile kalkınma ajansları bölgesel rekabetçilik ve kalkınmada önemli rol oynayabildikleri gibi, AB zorlamasıyla kurulmuş gereksiz kurumlar olarak görülürler ise ülkeler için zaman kaybından başka bir şey olmayacakları söylenebilir. İrlanda örneğinde olduğu gibi faaliyet gösterdikleri bölgelerin durumuna uyum sağlayan, katma değeri yüksek sektörlerde uzmanlaşan kalkınma ajansları ekonomilerin itici gücü olabilmektedirler.

KAYNAKÇA

Aktan C., C., Vural, Y., (2004), *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri, Rekabet Dizisi 2*, Ankara: Türkiye veren Sendikalar Konfederasyonu.

Albayrak, A. N., Erkut, G., (2009). "Türkiye'de Bölgesel Rekabet Gücü Analizi", *MEGARON* 2010;5(3):137-148

Akiş E., (2011) "Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı: 44.

Andrikopoulou, E., Kafkalas, G., (2004), *"Greek Regional Policy and the Process of Europeanization, 1961–2000, in Greece in the European Union: Explaining the Sources and Pace of Change, eds D. Dimitrakopoulos & A. Passas, Routledge"*, London, pp. 35–47.

Andrikopoulou, E., (1998), *"Whither Regional Policy? Local Development and the state in Greece', Cities and Regions in the New Europe: the global-local interplay and spatial development strategy",* London: Belhaven Press.

Arslan Erdal, (2010), "Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları", *Kamu-İş Dergisi;* C:11, S:3, ss. 85-108.

Aslan, Özlem, (2010), *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü ve Etkileri*:İngiltere Örneği, Ekin Yayınevi, Bursa, ss.179-221.

Atatorun, M., Okçu, M., (2013), "Macaristan'da Yerel Yönetim ve Bölge Anlayışı", *Dünyada Yerel Yönetimler*, ss.481-505, Ankara.

Atiyas, İ, Taşpınar Z. T. (2018), "Türkiye'nin Küresel Rekabetçilik Endeksi Sıralaması Hakkında Değerlendirme", *Notlar, REF TÜSİAD Sabancı Üniversitesi*.

Aydemir, C. ve Karakoyun, İ. (2011), *Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Bache, I., George S., (2006), *Politics in the European Union, Second Edition*, Oxford University Press, UK.

Blecker, R. A. (1998), "International Competitiveness, Relative Wages and The Balance of Payments Constraint" , *Journal of Post Keynessian Economics*, Vol.: 20, no:4.

Bellini N., Pasquini F.(1998), *The Case of ERVET in Emilia-Romagna, Regional Development Agencies in Europe*, Italy.

Berber, M., (2006), *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Trabzon: Derya Kitabevi.

Burnham, J.,(2003), "Why Ireland Boomed", *The Independent Review,Spring* , sf.551.

Cansız, M., (2011), *Türkiye'de Kümelenme Politikaları ve Uygulamaları*, Ankara.

Castells, M., (1989), *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*, Blackwell Publishers.

Çekiç, Tuba, (2009), *Kırsal Kalkınma Açısından Sosyal Sermayenin Öğeleri*, (Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çoban, O., Çoban, S., (2004), "Globalleşme Endeksiyle Türkiye'nin Rekabet Gücünün Ölçülmesi: Ab Ülkeleriyle Bir Karşılaştırma, 1970-2001", *Manas Üniversitesi, SBE. Dergisi: 10*, KTMÜ yayınları: 53 dizi: 14.

Dahlman, C. (2007). *Technology, Innovation and International Competetiveness: Challenges for Developing Countries*, Industrial Development fort he 21st Century.

Davis, D., R., Weinstein, D. E,. (2002), "Bones, Bombs, and Break Points: TheGeography of Economic Activity"**,** *The American Economic Review*, 92(5), ss. 1269–1289.

DEMİR, E., (2016), *Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajanslarının Rolü: DAKA Örneği*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Erzurum.

Dinler, Z., (2001), *Bölgesel iktisat (Altıncı Baskı)*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Doğan, S., (2009), *Küreselleşme, Finansal Kriz Olgusu ve İstikrar", Güncel Ekonomik Sorunlar: Global Kriz*, Ed.Sadi Uzunoğlu, Literatür Yayınları, İstanbul, ss. 17- 46.

DPT, (2003b), "Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)", *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü*, Ankara.

DPT, (2006), Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunu, *http://www.dpt.gov.tr*, (Erişim: 8/4/2018).

Ekholm, K. ve Forslid R., (2001), "Trade and Location with Horizontal and Vertical Multi-Region Firms", *Scandinavian Journal of Economics*, 103(1), ss. 101–118.

Eryılmaz, B. ve Tuncer, A., (2013), "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması", *Akademik İncelemeler Dergisi,* Cilt:8, Sayı:1.

European Comission, (1994), *An Industrial Competitiveness Policy for The European Union Bulletin of the European Union*, Luxembourg: OOPEC

European Council, (2013), *Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Greece, Situation* (2012), Strasbourg.

European Parliament,(2011), *Economic, Social and Territorial Situation of Greece*, Brussels.

Fujita, M., Mori, T., (2005), "Frontiers of the New Economic Geography", *Institute of Developing Economies*, Discussion Paper No.27

GeorgantasE, E., Psycharis, J. (1999), 'Patterns of Spatial Resource Allocation in Greece 1976–1998: Towards a New Geography of Political Power', paper presented at 5th Regional Studies Association International Conference on *'Regional Potentials in an Integrating Europe'*, Bilbao, 18–21 September.

Göktürk, A., (2006), *Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış*, Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler, 1. Baskı. İstanbul: Derin Yayınları.

Han, E., Kaya A., (2006), *Kalkınma Ekonomisi*, 1. Baskı, Ankara, Nobel Dağıtım.

Hasanoğlu, M., Ziya A., (2007), "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, 2007, s.81-103.

Hatsaopoulos, G., Krugman, P., Summers, L., (1988), "U. S. Competitiveness: Beyond the Trade" *Deficit Science,* Temmuz, no:241

Hlepas, N., K., (2012), "Local Government in Greece", *Local Governments in the Member States of European Union: A Comparative Legal Perspective,* Natioanal Institute Of Public Administration.

Hoover, E., M., Giarratani, F., (1985), *An Introduction to Regional Economics (Third Edition),* Borzoi Book Published by Alfred A. Knopf Inc: Newyork.

Hughes, J. T., (1998), "The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practıtıoner Approach", *Urban Studies,* April, Vol.35, Issue 4, p.2.

Kahraman, A.,(2005), "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl: 4, Sayı: 7, Bahar 2005.

Karaarslan, G., (2008), "AB ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları", *Ankara Üniversitesi,* ss. 4-13, Ankara.

Karasu, K., (2009), *Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları*, Memleket Siyaset Yönetim, 4 (11), 1-43.

Karasu, K., (2015), Kalkınma Ajansları: "Modelimi Kaybettim. Hükümsüzdür Ölçek Siyasetinin Yerelliği", *Ankara Ün. SBF Der.,* 70 (2), 273-316

Kayasü, S., Pınarcıoğlu, M., Yaşar, S. S., Dere, S., (2003), "Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları", *İTO Yayını*, İstanbul.

Kester, C., W.,T. A. Luehrman, T., A., (1989), "Are We Feeling More Competitive Yet The Exchange Rate Gambit" *Sloan Management Review*

Krugman P., (1991), *Geography and Trade*, MIT Press, Cambridge, MA

Krugman, P., Obstfeld, M., (2000), *International Economics Theory and Policy*, NewYork: Addison Welesley Longman Inc.

Krugman, P., R., (1994), "Competitiveness: A Dangerous Obsession" , *Foreign Affairs*, Mart-Nisan, no:73-2.

Kumral, N., (2008), "Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar", *Ege University Working Papers in Economics.*

Landau, R., (1992), Technology, *Capital, Formation and U. S. Competitiveness, ed. B. G. Hickman.* New York: Oxford University Press.

LEE, Y., J., Hyoungso Z., (1998), "Urbanization and Regional Productivity in Korean Manufacturing", *Urban Studies*.

Markusen, A., R., (1985), *Profit Cycles, Oligopoly and Regional Development,* The MIT Press: USA

McDonald, J., F., (1997), *Fundamentals of Urban Economics,* New Jersey: Prentice Hall Inc.

Moore, T., G., (1994), "Core-Periphery Models, Regional Planning Theory, and Appalachian Development", *The Professional Geographer,* 46(3), ss:316– 331

Mori, T., Nishikimi, K., (2002), "Economies of Transport Density and Industrial Agglomeration", *Regional Science & Urban Economics,* 32(2), ss.167-200

O'Sullivan, A., (2000), *Urban Economics,* Chigago: Mc Graw-Hill Higher Education

Övgün, B., (2011), "Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (3), 263-281.

Özen, P., (2005), *Bölge Kalkınma Ajansları*, TEPAV, Ankara.

Özer, Y., E., (2010), "Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye", *Review of Social, Economic- Business Studies*, 9, 389-408.

Poerter, M., E., (1990), "The Competitive Advantages of Nations", *Harvard Business Review*, Mart-Nisan, no:2.

President's Commission on Industrial Competitiveness, (1985), *Report of the President s Commission on Industrial Competitiveness*, Washington.

Roberts, P., W., Lloyd G., (2000), "Regional Development Agencies in England: New Strategic Regional Planning Issues" *Regional Studies***,** 34(1), p.75.

Rodriguez-Pose, A., (2001), "The Role of the ILO in Implementing Local Economic Development Strategies in a Globalized World", *Working Papers*, London, (31December), 1-19.

Sobacı, Z., (2008), "Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?" *Springer Science-Business Media, Public Organization* Rev DOI 10.1007/s11115-008-0069.

Spidla, V., (2008), "Investing People", *Inforegio Panorama*, No:26, June, pp. 6-36.

Storper, M., (1997), *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*, New York: Guilford Pres.

Strauss, R., (2004), *Local Governance for Promoting Employment, The Local Dimension of the European Employment Strategy.*

Şinik, B., (2010), "Macaristan'da Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:19, S:2, ss.79-97.

Taş, B., (2006), "AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı:İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması", *İBBS*, Cilt 8 (2), ss.187-189.

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, (2017), *Küresel Rekabetçilik Raporu*, Ankara.

Turan, M., (2005), *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?,* Paragraf Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Tutar, F., Demirel M., (2007), "Yerel Ekonominin Yerel Aktörleri; Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, S. 2, 1, s.65-83.

Verney, S., Papageorgiou, F., (1993), 'Prefecture Councils in Greece: Decentralisation in the European Community Context', *in The Regions and the European Community, ed. R. Leonardi,* Frank Cass, London, pp. 109–138.

Yılmaz S., Dericioğlu T., Elliott I., A., Özden M., S., (2007), *Kalkınma Birliklerinden Kalkınma Ajanslarına Yönelirken, 12.Ulusal Bölge Bilimi Planlama Kongresi*, İTÜ Mimarlık Fakültesi,İstanbul.

World Economic Forum, (1989), *World Competitiveness Report*, Geneva: IMEDE.

World Economic Forum, (2016), *The Global Competitiveness Report 2016-2017*. ed. Klaus Schwab.

Zibel, E., (2009), *Küreselleşme, Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları. Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler-2*, Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, 19-20 Ekim 2009. Ankara: TODAİE Yayınları, 679-685.